

**UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO
PRAHA**

MAGISTERSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2012 – 2014

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Kristýna Černíková

**Účel a úkoly Generální inspekce bezpečnostních sborů
v trestním právu**

Praha 2014

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Jan Černý

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

MASTER COMBINED (PART TIME) STUDIES

2012 - 2014

DIPLOMA THESIS

Bc. Kristýna Černíková

**Objectives and Mission of the General Inspection of
Security Forces in Criminal Law**

Prague 2014

The Diploma Thesis Work Supervisor: JUDr. Jan Černý

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 25.5. 2014

Jméno autorky: Bc. Kristýna Černíková

Poděkování

Chtěla bych poděkovat svému vedoucímu diplomové práce JUDr. Janu Černému za odborné vedení a za pomoc a rady při zpracování této práce.

Anotace

Tato diplomová práce se zabývá pohledem na účel a úkoly Generální inspekce bezpečnostních sborů v trestním právu. Rozebírá historii a postavení orgánů činných v trestním řízení vůči příslušníkům bezpečnostních sborů. Objasňuje působnost GIBS s ohledem na její úlohu nezávislého orgánu, který má účinným, transparentním a důvěryhodným způsobem vyšetřovat trestnou činnost policistů. Na závěr jsou popsány zkušenosti s fungováním Generální inspekce bezpečnostních sborů od jejího vzniku a doporučení na další fungování.

Klíčové pojmy

Policie ČR, Vojenská policie, Vězeňská služba a justiční stráž, Celní správa, Zpravodajské služby, Generální inspekce bezpečnostních sborů, vznik Generální inspekce bezpečnostních sborů, orgány činné v trestním řízení, příslušník

Annotation

This diploma thesis pursues the objectives and mission of the General Inspection of Security Forces in criminal law. It analyses history and role of bodies active in criminal proceedings against officers of security forces. It clarifies the scope of authority of the General Inspection of Security Forces with regard to its role as an independent body, which shall effectively, transparently and trustworthily investigate the criminal activity of policemen. Experience with the operation of the General Inspection of Security Forces since its formation is described in the conclusion together with recommendations related to its further functioning.

Key words

Police of the Czech Republic, Military Police, Prison Service and Judicial Guard, Customs Service, Intelligence Services, General Inspection of Security Forces, Formation of General Inspection of Security Forces, Bodies Active in Criminal Proceedings, Officer

OBSAH

1. ÚVOD DO PROBLÉMU	9
2. CÍL PRÁCE	11
3. HISTORIE A POSTAVENÍ ORGÁNŮ ČINNÝCH V TRESTNÍM ŘÍZENÍ VŮČI PŘÍSLUŠNÍKŮM BEZPEČNOSTNÍCH SBORŮ	12
3.1 Policie.....	12
3.1.1 Historie Policie ČR.....	12
3.1.2 Místo, úkoly a poslání Policie	12
3.1.3 Příslušníci policie ČR.....	14
3.1.4 Vnitřní mechanismy kontroly Policie ČR.....	15
3.1.5 Občanská kontrola činnosti policie	16
3.1.6 Kontrola policie ve vybraných státech EU.....	17
3.1.7 Dosavadní kontrolní orgány bezpečnostních sborů v Česku	20
3.2 Vojenská policie	21
3.2.1 Místo, úkoly a poslání Vojenské Policie	21
3.2.2 Struktura Vojenské policie	24
3.2.3 Příslušník Vojenské policie	25
3.2.4 Povinnosti a oprávnění příslušníka Vojenské policie	25
3.2.5 Součinnost a spolupráce s ostatními bezpečnostními službami	30
3.3 Vězeňská služba a justiční stráž.....	32
3.3.1 Místo, úkoly a poslání Vězeňské služby	32
3.3.2 Působnost, organizace a řízení Vězeňské služby	32
3.3.3 Povinnosti a oprávnění příslušníka Vězeňské služby	35
3.3.4 Součinnost a spolupráce s ostatními bezpečnostními službami	38
3.4 Celní správa	39
3.4.1 Definice celní správy.....	39
3.4.2 Organizace, řízení a působnost Celní služby	41
3.4.3 Povinnosti a oprávnění příslušníka Celní služby	42
3.4.4 Součinnost a spolupráce s ostatními bezpečnostními službami	43
3.5 Zpravodajské služby	47
3.5.1 Místo, úkoly a poslání zpravodajských služeb.....	47
3.5.2 Zpravodajské služby České republiky.....	48
3.5.3 Podávání zpráv zpravodajskými službami	50
3.5.4 Působnost Bezpečnostní informační služby	51
3.5.5 Spolupráce zpravodajských služeb.....	53
4. NÁZOROVÝ A LEGISLATIVNÍ VÝVOJ SMĚŘUJÍCÍ KE VZNIKU GIBS.....	54
4.1 Vznik GIBS	54
4.2 Postavení ve vztahu k ostatním orgánům činných v trestním řízení	57
5. ÚKOLY GENERÁLNÍ INSPEKCE BEZPEČNOSTNÍCH SBORŮ	60
5.1 Vyhledávání, odhalování a prověřování.....	61

5.2 Vyšetřování trestného činu	61
5.3 Zkouška spolehlivosti	62
5.4 Sledování a vyhodnocování informací o protiprávní činnosti.....	63
5.5 Vydávání metodických doporučení	65
6. PŘÍSLUŠNÍCI INSPEKCE.....	66
6.1 Pravomoci a povinnosti příslušníka inspekce	66
6.2 Prokazování příslušnosti.....	67
7. ZÁVĚR	69
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	71
SEZNAM ZKRATEK	75
SEZNAM OBRÁZKŮ.....	76
SEZNAM PŘÍLOH	77

1. ÚVOD DO PROBLÉMU

Generální inspekce bezpečnostních sborů (dále jen „GIBS“) vznikla v roce 2012 a její fungování můžeme sledovat již dva roky. Plní úlohu nezávislého orgánu, který má účinným, transparentním a důvěryhodným způsobem vyšetřovat trestnou činnost policistů. Generální inspekce je také organizační složkou státu a zároveň účetní jednotkou, tudíž její příjmy a výdaje tvoří samostatnou kapitolu státního rozpočtu. Příslušníci inspekce plní své pracovní úkoly v rámci své služby, která je upravena zákonem upravujícím služební poměr příslušníků bezpečnostních sborů. Generální inspekce bezpečnostních sborů je ozbrojeným bezpečnostním sborem.

Za základní cíle byly při založení GIBS stanoveny: efektivnější boj s korupcí v bezpečnostních sborech, nezávislé a účinné trestní stíhání činů příslušníků a zaměstnanců policie, celní správy, vězeňské služby i samotné inspekce. Vytvořením generální inspekce vznikl inspekční orgán zcela nezávislý na příslušných ministerstvech či bezpečnostních sborech. Tím je zamezeno ovlivňování procesu odhalování a stíhání trestné činnosti osob spadajících do personální působnosti generální inspekce, těmito osobami a institucemi.

GIBS je samostatným bezpečnostním sborem, který má postavení policejního orgánu podle trestního řádu a pravomoci celostátního útvaru kriminální policie. Na příslušníky inspekce se vztahuje zákon o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů. Ředitele GIBS jmenuje a odvolává premiér po projednání ve výboru Poslanecké sněmovny příslušném ve věcech bezpečnosti.

U příslušníků či občanských zaměstnanců policie se generální inspekce zabývá veškerou kriminalitou, u zaměstnanců celní správy a vězeňské služby jde o trestné činy spáchané v souvislosti s plněním pracovních úkolů. V případě samotných příslušníků a zaměstnanců GIBS vede prověřování, tedy fázi před zahájením trestného stíhání, zvláštní vnitřní oddělení inspekce, fázi vyšetřování, která začíná zahájením stíhání, pak státní zástupce.

Do působnosti generální inspekce nespádají všechny bezpečnostní složky. Například generální inspekce nestíhá hasiče, u kterých, podle předkladatelů, není důvod stíhat je jiným způsobem než běžné občany. Generální inspekce zároveň nemůže kontrolovat kontrarozvědku a rozvědku - tedy Bezpečnostní informační službu (BIS) a Úřad pro zahraniční styky a informace, které sice jsou rovněž bezpečnostními sbory, ale neměl by se měnit stávající systém kontroly a stíhání jejich příslušníků z důvodu nutné konspirace činnosti zpravodajských služeb.

Přínosem generální inspekce je organizační a personální nezávislost inspekčního orgánu na jednotlivých ministerstvech a dotčených bezpečnostních sborech.

2. CÍL PRÁCE

Cílem práce je seznámení zájmové veřejnosti s historií a s postavením orgánů činných v trestním řízení vůči příslušníkům bezpečnostních sborů. Mezi ně se řadí Policie, Vojenská Policie, Vězeňská služba a justiční stráž, Celní správa a Zpravodajské služby. Práce se zabývá názorovým a legislativním vývojem směřujícím ke vzniku GIBS. V detailu popisuje vznik Generální inspekce bezpečnostních sborů v roce 2012 a její postavení ve vztahu k ostatním orgánům činným v trestním řízení.

V práci lze nalézt jednotlivé úkoly GIBS, jakými jsou vyhledávání, odhalování a prověřování, vyšetřování trestného činu, zkouška spolehlivosti, sledování a vyhodnocování informací o protiprávní činnosti a vydávání metodických doporučení.

Generální inspekce bezpečnostních sborů byla založena v roce 2012 a má za sebou již dva roky fungování. Tato diplomová práce se zabývá též názory odborné i neodborné veřejnosti na fungování této instituce.

Cílem práce není kritika fungování tohoto sboru, spíše návrhy a doporučení na změnu a zlepšení jeho fungování.

3. HISTORIE A POSTAVENÍ ORGÁNŮ ČINNÝCH V TRESTNÍM ŘÍZENÍ VŮČI PŘÍSLUŠNÍKŮM BEZPEČNOSTNÍCH SBORŮ

3.1 POLICIE

3.1.1 Historie Policie ČR

„Policie České republiky se hrdě hlásí k tradicím prvorepublikových bezpečnostních složek, četnictva a státní policie. Přesto- že samostatný československý stát převzal obě složky z rakousko-uherské monarchie, do jejich řad přišli lidé, kteří se zasloužili o vznik republiky – účastníci domácího odboje a legionáři.“¹ Četnictvo bylo vojensky organizovaným strážním sborem. Mělo udržovat veřejný pořádek a veřejnou bezpečnost na celém území státu. Příslušníci četnictva byli oděni do stejnokrojů. Během dvacetileté existence předválečného Československa zaznamenal četnický sbor veliký rozmach. Ten se týkal především vytvoření specializovaných složek, jakými byly například četnické pohotovostní oddíly, četnické silniční kontrolní stanice, četnické letecké hlídky a četnické pátrací stanice.

Nutno podotknout, že Československá státní policie se aktivně podílela na vzniku a rozvoji mezinárodní policejní spolupráce a na vzniku Interpolu.

Příslušníci veškerých prvorepublikových bezpečnostních složek projevíli svoje vlastenectví především v době ohrožení republiky a v době okupace, kdy se aktivně zapojili do protifašistického odboje.²

3.1.2 Místo, úkoly a poslání Policie

Policie České republiky je jednotný ozbrojený bezpečnostní sbor zřízený zákonem České národní rady ze dne 21. června 1991. Podle zákona č.273/2008 Sb., o Policii ČR, slouží tento bezpečnostní sbor veřejnosti. Jejím úkolem je chránit bezpečnost osob a majetku a veřejný pořádek, také předcházet trestné činnosti, musí plnit úkoly podle trestního řádu a další úkoly

¹ *Policie České republiky: Pomáhat a chránit.* 2. vyd. Policejní prezidium České republiky, 2010, 84 s. ISBN 978-80-254-7700-7, str.4.

² *Policie České republiky: Pomáhat a chránit.* 2. vyd. Policejní prezidium České republiky, 2010, 84 s. ISBN 978-80-254-7700-7, str.4.

na úseku vnitřního pořádku a bezpečnosti svěřené jí zákony, předpisy Evropských společenství a mezinárodními smlouvami, které jsou součástí právního řádu České republiky.³

Policie České republiky tvoří policejní prezidium, útvary s celostátní působností, krajská ředitelství policie a útvary zřízené v rámci krajských ředitelství. Zákon dále zřizuje 14 krajských ředitelství policie, jejichž územní obvody se shodují s územními obvody 14 krajů České republiky. Policie České republiky je jako celý ozbrojený bezpečnostní sbor podřízen ministerstvu vnitra ČR. Úkoly Policie České republiky plní 47 000 policistů a 11 000 zaměstnanců policie.⁴

Ministerstvo vnitra činnost Policie ČR pouze usměrňuje, tzn., neřídí. Činnost Policie České republiky tak řídí policejní prezidium v čele s policejním prezidentem. Policejní prezident pak odpovídá za činnost policie ministru vnitra. Policejnímu prezidiu jsou podřízeny jak útvary s celostátní působností, tak i krajská ředitelství policie. Co se týče útvarů s celostátní působností, ty zřizuje ministr vnitra na návrh policejního prezidenta. Kdežto krajská ředitelství policie jsou zřízena přímo zákonem. V rámci Policie České republiky působí služba pořádkové policie, služba dopravní policie, služba cizinecké policie, letecká služba, pyrotechnická služba, služba kriminální policie a vyšetřování, ochranná služba a další specializované služby. Mezi hlavní úkoly policejního prezidia patří zejména určování cílů rozvoje policie, řešení koncepce její organizace a řízení a stanovování úkolů pro jednotlivé služby. Dále musí analyzovat a kontrolovat činnost policie, současně tak vytvářet podmínky policejním útvarům pro plnění jejich úkolů, koordinovat jejich činnost při plnění těch úkolů, které přesahují jejich věcnou nebo územní působnost. *„Krajská ředitelství policie jsou útvary s územně vymezenou působností. Slouží veřejnosti na vymezeném teritoriu, před- stavují samostatné organizační složky státu a při plnění úkolů policie samostatně hospodaří s*

³ Česko. Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 2008, částka 91, §1-§2.

⁴ O policii ČR: Policie České republiky. *Policie České republiky* [online]. 2014 [cit. 2014-05-27]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/o-nas-policie-ceske-republiky-policie-ceske-republiky.aspx>

*finančními prostředky ze státního rozpočtu.*⁵ V rámci těchto krajských ředitelství mohou pak dále působit další teritoriální útvary, které jsou jim naprosto podřízeny. Tyto teritoriální útvary zřizuje policejní prezident na návrh krajského ředitele a najdeme je v hlavním městě Praze a dalších velkých městech ČR. Naopak útvary s celostátní působností plní specifické a vysoce specializované úkoly na celém území státu. Některé z nich poskytují specifický servis ostatním policejním útvarům, jiné se specializují například na odhalování korupce nebo organizovaného zločinu a věnují se závažné finanční kriminalitě. Dalším úkolem je potírání drogové kriminality nebo zajišťování ochrany prezidenta republiky a dalších vysokých ústavních činitelů.⁶

3.1.3 Příslušníci policie ČR

Právní poměry a služební vztahy příslušníků Policie České republiky upravuje zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, který nabyl účinnosti dnem 1. 1. 2007. Policisté jsou tak ve služebním poměru k České republice. Do služebního poměru může být na základě tohoto zákona přijat státní občan České republiky, který je starší 18 let, je bezúhonný, je zdravotně, osobnostně a fyzicky způsobilý k výkonu služby a zároveň splňuje stupeň vzdělání stanovený pro služební místo, na které má být ustanoven. Ze vzniku služebního poměru vyplývají pro policistu určitá omezení, mezi která se například řadí zvláštní omezení základních práv. Policista nesmí být členem politické strany nebo politického hnutí ani vykonávat činnost v jejich prospěch. Dále nesmí vykonávat jinou výdělečnou činnost než službu podle zákona o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů s výjimkou činností uvedených v interním předpisu a nesmí být členem řídicích nebo kontrolních orgánů subjektů, které provozují podnikatelskou činnost.⁷ Zda žadatel splňuje podmínky přijetí do služebního poměru, se ověřuje v průběhu přijímacího řízení. Součástí přijímacího řízení je

⁵ *Policie České republiky: Pomáhat a chránit.* 2. vyd. Policejní prezidium České republiky, 2010, 84 s. ISBN 978-80-254-7700-7, str.6.

⁶ *Policie České republiky: Pomáhat a chránit.* 2. vyd. Policejní prezidium České republiky, 2010, 84 s. ISBN 978-80-254-7700-7.

⁷ Česko. Zákon ze dne 23. září 2003 o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 2003, částka 121, část třetí.

komplexní zdravotní prohlídka, psychologické vyšetření a prověrka tělesné zdatnosti. Přijetí do služebního poměru nelze nikomu odepřít z důvodu jeho věku, barvy pleti, pohlaví, sexuální orientace, víry a náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnosti, etnického nebo sociálního původu, majetku nebo snad dokonce manželského či rodinného stavu.⁸

V den nástupu k výkonu služby policista skládá služební slib: „*Slibuji na svou čest a svědomí, že při výkonu služby budu nestranný a budu důsledně dodržovat právní a služební předpisy, plnit rozkazy svých nadřízených a nikdy nezneužiji svého služebního postavení. Budu se vždy a všude chovat tak, abych svým jednáním neohrozil dobrou pověst bezpečnostního sboru. Služební povinnosti budu plnit řádně a svědomitě a nebudu váhat při ochraně zájmů České republiky nasadit i vlastní život.*“⁹ Při přijetí jsou policisté zařazováni do služby pořádkové, železniční a dopravní policie. Služební místo vyjadřuje jejich organizační a právní postavení v bezpečnostním sboru. Každé služební místo je charakterizováno služební hodností, stupněm a oborem vzdělání, náplní služební činnosti, rozsahem oprávnění a povinností. Policie České republiky také garantuje všem svým policistům možnost kariérního růstu. Zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů upravuje přísná pravidla pro služební postup tak, aby nemohl být nikdo neoprávněně zvýhodněn či znevýhodněn.

3.1.4 Vnitřní mechanismy kontroly Policie ČR

Policie ČR má k dispozici dozorující orgány, které jsou součástí policejní instituce, resp. resortu jako takového. V rámci policie jde o několikastupňovou kontrolní soustavu. V rámci resortu pak o inspekci ministra vnitra.

Za nejvyšší kontrolní instanci Policie ČR pokládáme odbor vnitřní kontroly. Tento odbor je v souladu s ZP PP č. 110/2006 o obecné kontrole v Policii ČR ve znění ZP PP č. 174/2007. Je to odbor, který je kontrolním

⁸ Česko. Zákon ze dne 23. září 2003 o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 2003, částka 121.

⁹ Hanková, Ivana. Základní odborná příprava. S rozumem a odvahou: Informace o možnostech uplatnění v Policii ČR., 1. vyd. Praha: Tiskárna MV, p.o., s. 9.

orgánem policejního prezidenta a součástí Policejního prezidia ČR. Má všeobecnou působnost a v jeho kompetenci je dohled nad výkonem služby a dále související činnosti útvarů a příslušníků PČR v kompetenci policejního prezidenta. Odbor vnitřní kontroly řeší disciplinární přestupky a trestné činy policistů do tří let. Celá kontrolní soustava PČR je pak doplněna o oddělení kontroly a stížností na správách jednotlivých krajů a okresů.

Ve výše zmíněných právních předpisech najdeme zakotveny další útvary, které působí jako kontrolní orgány v rámci Policie ČR. Mezi ně se řadí kontrolní skupina hospodářské správy PP ČR, skupina vnitřní kontroly Útvaru pro odhalování korupce a finanční kriminality, oddělení vnitřní kontroly Správy hl. m. Prahy, kontrolní útvar Ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie včetně skupiny vnitřní kontroly oblastních ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie. Dále skupiny vnitřní kontroly správ policie na krajích, městských ředitelství policie a obvodních ředitelství policie. Jako kontrolní orgán sloužila též Inspekce Policie České republiky. Ta v roce 2007 evidovala celkem 839 trestních spisů a prověřováno bylo 1 030 trestních věcí. Později byla Inspekce Policie ČR zrušena a nahrazena Generální inspekcí bezpečnostních sborů, která je zcela nezávislá na tomto bezpečnostním sboru a spadá přímo pod Ministerstvo vnitra.¹⁰

3.1.5 Občanská kontrola činnosti policie

Vedle parlamentního a vnitřního systému kontroly činnosti policie nalézáme i mechanismy občanské kontroly. Mezi tyto mechanismy občanské kontroly můžeme zařadit samotné občany, kteří jsou skrze svá podání u nadřízených orgánů, – podáním je myšleno například podání o porušení pravomocí policie nebo porušení jejich práv atd. – významným indikátorem samotné činnosti policie. Stejnou funkci pak mají například i výzkumy veřejného mínění. Jako další občanskou kontrolu je možné uvést nevládní organizace, které monitorují dodržování lidských práv v rámci činnosti policie a dále upozorňují na některé případné negativní jevy, jakými může být

¹⁰ ZÁMEK, David. *Bezpečnostní sbory.cz* [online]. 2009 [cit. 2014-05-27]. Dostupné z: <http://bezpecnostni-sbory.wbs.cz/42009.html>

například korupce. Dále zde máme kontrolu přes masmédia, která svým zpravodajstvím o policejní činnosti vytváří obraz pro veřejnost a zároveň tak významně ovlivňují to, jak budou policejně bezpečnostní složky veřejností vnímány. Jednou z dalších instancí kontroly policejní činnosti je ombudsman, který působí jako ochránce lidských práv. V některých státech je dokonce tato funkce zřízena speciálně pro problematiku porušování lidských práv bezpečnostními složkami. Co se týče dalších kontrolních institucí, ty mohou být zřízeny státem, tudíž se nacházejí mimo policejní strukturu a nespádají tedy do kompetencí resortu vnitra. Jsou tak prakticky nezávislým civilním orgánem.¹¹

3.1.6 Kontrola policie ve vybraných státech EU

Belgické království

Generální inspekce (pův. Algemene Inspektion, Inspection Générale) je jedním z institucionálních článků kontroly místní i federální policie v Belgickém království. V rámci soustavy těchto institucí narazíme i na tzv. administrativní kontrolu, kterou provádí k tomu příslušné ministerstvo, soudní kontrolu a parlamentní kontrolu, kterou pak provádí parlamentní komise či kompetentní výbory. Mimo jiné belgická policie podléhá také všeobecné vnější kontrole, která je prováděna zejména skrze odbory, masmédia a vědecké instituce.¹²

GI byla založena 20. července 2001. Její základní rysy, činnost a organizace jsou obsaženy v Královském výnosu vydaného k tomuto datu. GI je podřízena dvojí autoritě, a to zaprvé Ministerstvu vnitra a za druhé Ministerstvu spravedlnosti. Ministerstvo vnitra pak nese odpovědnost za dohled nad „každodenní činností“ managementu Inspekce, kdežto Ministerstvo spravedlnosti naopak dohlíží na záležitosti informačních toků a záležitosti týkající se procesu.

¹¹ ZÁMEK, David. *Bezpečnostní sbory.cz* [online]. 2009 [cit. 2014-05-27]. Dostupné z: <http://bezpecnostni-sbory.wbs.cz/42009.html>

¹² Algemene Inspektion - Inspection Générale: General Inspectorate. *Algemene Inspektion - Inspection Générale* [online]. 2010 [cit. 2014-05-27]. Dostupné z: <http://www.aigpol.be/en/index.html>.

Bavíme-li se o organizační strukturu Inspekce, tak v jejím čele stojí generální inspektor, který má dva zástupce. Vrchní velitelství GI se nachází na Boulevard du Triomphe 174, 1160 Brusel (Auderghem). Další čtyři velitelství, jsou proporcionálně rozmístěny na území celé Belgie. Každé z nich má vždy specificky vymezenou působnost, a to centrální, vyšetřovací, inspekční a pro statutární kompetence. V rámci inspekční služby pak dále dělíme jednotlivé decentralizované inspekční stanice. V GI slouží jak „policejní úředníci“, tak civilní personál.¹³

Irsko

Na základě poměrně vysokého množství podávaných stížností na příslušníky Gardy se v Irsku vláda rozhodla nechat vypracovat ministerstvem spravedlnosti návrh zákona o disciplíně (Code of Discipline). Tento návrh zákona byl vypracován v létě roku 2006. Stížnosti, které byly podávány na příslušníky Gardy se týkaly např. neprofesionálního chování, obtěžování a porušování osobních svobod policisty, zabavování majetku občanů ve vlastní prospěch či používání agresivních donucovacích metod. Na základě toho, bylo tedy žádoucí tuto situaci nějak řešit. Podle návrhu zákona o disciplíně dochází ke zpřísnění sankcí za nedodržování z něho plynoucích povinností. Dokonce za vážná porušení povinností je komisař oprávněn i k hromadnému propuštění policistů, kteří svým jednáním poškozují pověst celého sboru.

Pro účely implementace nových disciplinárních standardů byl jmenován „Civilní, řídicí a poradní team“. Tento civilní, řídicí a poradní team měl na starosti problematiku změn v managementu, firemní kultuře a plánování. Tým byl složen ze senátora, bývalého ředitele strategického plánování a managementu pojišťovny, bývalého člena správní rady Bank of Ireland a zástupce generálního ředitele Institutu pro veřejnou správu.

Jako další disciplinární a kontrolní orgán lze označit Inspektorát Gardy (Garda Inspectorate). Jeho činnost je zakotvena v článku 115 zákona o Gardě. Inspektorát (inspekce) se skládá ze 3 členů. Tyto členy jmenuje vláda. Náplní

¹³ Algemene Inspektion - Inspection Générale: General Inspectorate. *Algemene Inspektion - Inspection Générale* [online]. 2010 [cit. 2014-05-27]. Dostupné z: <http://www.aigpol.be/en/index.html>.

Inspektorátu je především provést inspekci nebo prošetření administrativních či operativních úkonů Gardy, a to vždy se souhlasem ministra spravedlnosti nebo na žádost. Dalším úkolem Inspektorátu je předkládání zpráv ministrovi o takovýchto provedených inspekcích a prošetřeních a zároveň také funguje jako poradní orgán ministra ve věcech nejlepší policejní praxe.¹⁴

Pár měsíců poté následovalo zavedení nového institutu, kterým je policejní ombudsman, resp. Komise ombudsmana Gardy (Garda Ombudsman Commission). Ten nahrazuje původní systém podávání stížností na činnost policie skrze Radu pro stížnosti (the Garda Síochána Complaints Board). Ombudsman začal svou činnost 9. 5. 2007 a mezi jeho úkoly patří vyšetřování událostí, proti kterým sice nebyla podána stížnost, ale i přes to vše nasvědčuje tomu, že se Garda dopustila přestupku, dále má za úkol vyšetřování a odstraňování negativních vlivů praxe nebo samostatných postupů Gardy, které by mohly vést k podání stížnosti. Nesmíme také opomenout, že se ombudsman zabývá nezávislým vyšetřováním stížností proti členům Gardy.¹⁵

Lucembursko

Generální policejní inspekce (fr. Inspection Generale de la Police, IGP) vznikla 1. ledna 2000 v Lucembursku. Její vznik souvisel s komplexní reorganizací policejních složek v zemi. Tato Generální policejní inspekce tedy vznikla jako nezávislá veřejná instituce pro externí kontrolu policie.

Činnost Inspekce lze obecně vymezit jako kontrolu zákonnosti a kvality policejních činností a vyšetřování trestné činnosti policistů. Mezi čtyři základní oblasti zájmu Generální policejní inspekce můžeme zařadit dohled a vyšetřování případů, ve kterých došlo, nebo lze předpokládat, že dojde k pochybení policie, dále provádět vyšetřování trestných činů, které údajně spáchali policisté. Další oblastí zájmu je příprava, provedení a zpracování závěrečných zpráv (auditů), které jsou zaměřeny na zlepšení efektivity

¹⁴ Garda Síochána. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2014-05-29]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Garda_Siochana

¹⁵ Publications: Legislation. *Garda Ombudsman* [online]. 2014 [cit. 2014-05-29]. Dostupné z: <http://www.gardaombudsman.ie/>

policejní organizace a jejich činností a také provádět právní poradenství v oblasti návrhů zákonů, které souvisí s personálními otázkami policie.

Inspekce je podřízena Ministerstvu spravedlnosti (fr. *Ministre de la Justice*), a to jak funkčně, tak i hierarchicky. Funkčně jsou navíc pro IGP nadřízené také soudní orgány (fr. *Autorites Judiciaires*) a tzv. generální prokurátor nebo-li vrchní státní zástupce (fr. *Procureur General*). Co se týče vnitřní struktury, ta je vcelku jednoduchá. Najdeme tu právní kancelář a pouze další dva odbory. První z těchto odborů se zaměřuje na vyšetřování, druhý zas provádí dohled, zpracovává odborné studie a posudky a věnuje se výzkumu veřejného mínění.¹⁶

3.1.7 Dosavadní kontrolní orgány bezpečnostních sborů v Česku

V rámci jiných bezpečnostních sborů v České republice nalezneme řadu dalších kontrolních orgánů, které kontrolují jejich činnost. Mezi ně se řadí inspekce celní správy, inspekce vězeňské služby a také inspekční orgány zpravodajských služeb, tedy Úřadu pro zahraniční styky a informace, Vojenského zpravodajství a Bezpečnostní informační služby.¹⁷

„Mnohočetnost kontrolních orgánů, nemožnost zajištění jejich plné nezávislosti, kvalita kontrolních orgánů a fakt, že samotné vyšetřování provádí státní zástupce, který je při opatřování důkazů v podstatě odkázán na policejní orgán, kterému uděluje pokyny, to jsou důvody pro to, aby byla založena samostatná kontrolní instituce, která na jednu stranu bude ve svých pravomocích (oproti současnému stavu) posílena, nicméně se bude moci pyšnit také větší nezávislostí a samostatností.“¹⁸

¹⁶ Inspection generale de la police: Legislation. *Inspection generale de la police* [online]. 2014 [cit. 2014-05-27]. Dostupné z: <http://www.igp.public.lu/legislation/index.html>

¹⁷ ZÁMEK, David. *Bezpečnostní sbory.cz* [online]. 2009 [cit. 2014-05-27]. Dostupné z: <http://bezpecnostni-sbory.wbs.cz/42009.html>

¹⁸ ZÁMEK, David. *Bezpečnostní sbory.cz* [online]. 2009 [cit. 2014-05-27]. Dostupné z: <http://bezpecnostni-sbory.wbs.cz/42009.html>

3.2 VOJENSKÁ POLICIE

3.2.1 Místo, úkoly a poslání Vojenské policie

„Vojenská policie v rozsahu vymezeném tímto zákonem plní úkoly policejní ochrany Ministerstva obrany (dále jen "ministerstvo"), ozbrojených sil, vojenských objektů, vojenského materiálu a ostatního majetku státu, s nímž je příslušné hospodařit ministerstvo. Vojenská policie je součástí ministerstva. Vojenská policie působí na území České republiky a při plnění úkolů policejní ochrany ozbrojených sil na území jiných států, nestanoví-li tento zákon nebo jiný právní předpis jinak.“¹⁹

V čele Vojenské policie stojí náčelník Vojenské policie, brigádní generál Ing. Milan Schulc, M.Sc. Jeho kariéra u armády České republiky započala již v roce 1987 v roli ZVP roty 33. tankového praporu. Mezi další jeho působnosti patří funkce velitele padákové výsadkové roty 71. výsadkového úderného praporu, následně velitel 1. výsadkové mechanizované roty, poté působil jako důstojník pro výcvik 43. výsadkového mechanizovaného praporu, náčelník zásobování leteckým technickým materiálem skupiny zabezpečení 43. výsadkového mechanizovaného praporu, náčelník služby (výsadkář) skupiny zabezpečení 43. výsadkového mechanizovaného praporu, zástupce náčelníka štábu 43. výsadkového mechanizovaného praporu, náčelník operační skupiny - zástupce náčelníka štábu 43. výsadkového mechanizovaného praporu, náčelník skupiny bojového použití vojsk - zástupce náčelníka a následně náčelník oddělení bojové přípravy operačního štábu O-3 štábu 4. brigády rychlého nasazení, náčelník štábu 41. mechanizovaného praporu, velitel 41. mechanizovaného praporu 4. brigády rychlého nasazení, náčelník štábu 4. brigády rychlého nasazení. 1. března 2012 byl ministrem obrany České republiky jmenován do funkce náčelníka Vojenské policie. Prezidentem České republiky pak byl 8. května

¹⁹ Česko. Zákon č.300/2013 Sb., o Vojenské policii a o změně některých zákonů. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 2013, částka 115.

2013 jmenován do hodnosti brigádního generála. Náčelník Vojenské policie je přímo podřízen ministru obrany České republiky, Martinu Stropnickému.²⁰

„*Vojenská policie působí vůči:*

- *vojákům v činné službě (dále jen "voják"),*
- *osobám, které se nacházejí ve vojenských objektech a v prostoru, kde ozbrojené síly plní své úkoly nebo kde se koná vojenské cvičení nebo kde je zajišťována bezpečnost chráněné osoby (dále jen "chráněný objekt"),*
- *osobám, které jsou podezřelé, že spáchaly nebo páchají trestné činy nebo přestupky proti vojákům ve vojenském objektu nebo prostoru, kde ozbrojené síly plní své úkoly nebo kde se koná vojenské cvičení, nebo trestné činy nebo přestupky spolu s vojáky nebo proti vojenskému objektu, vojenskému materiálu nebo ostatnímu majetku státu, s nímž je příslušné hospodařit ministerstvo, pokud tento zákon nestanoví jinak.*²¹

Vojenská policie byla zřízena 21. ledna 1991. Její činnost upravuje zejména zákon č. 300/2013 Sb. VP se zároveň řídí platnými právními předpisy branného zákonodárství České republiky, trestním zákonem, trestním řádem, a zákonem o přestupcích. Vztahy k příslušníkům ozbrojených sil a k velitelským orgánům jsou definovány interními normativními akty Ministerstva obrany České republiky.²²

„*Vojenská policie plní tyto úkoly policejní ochrany:*

- *odhaluje trestné činy a zjišťuje jejich pachatele a činí opatření k předcházení trestné činnosti,*

²⁰ Ministerstvo obrany České republiky: Členění Vojenské policie. *Ministerstvo obrany České republiky* [online]. 2004 [cit. 2014-05-27]. Dostupné z: <http://www.mocr.army.cz/scripts/detail.php?id=7460>

²¹ Česko. Zákon č.300/2013 Sb., o Vojenské policii a o změně některých zákonů. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 2013, částka 115.

²² ZÁMEK, David. *Bezpečnostní sbory.cz* [online]. 2010 [cit. 2014-05-27]. Dostupné z: http://bezpecnostni-sbory.wbs.cz/clanky/1-2010/vojenska_police_i.htm

- působí v řízení o trestných činech jako policejní orgán a šetří přestupky dle Zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.
- pátrá po hledaných nebo pohřešovaných vojácích a po ztraceném nebo odcizeném vojenském materiálu nebo po dalších věcech v majetku státu, s nímž je příslušné hospodařit ministerstvo, zpravidla ve spolupráci s Policií České republiky,
- podílí se na ochraně vojenského materiálu a ostatního majetku státu, s nímž je příslušné hospodařit ministerstvo,
- dohlíží na zabezpečování kázně v chráněných objektech a na dodržování kázně vojáky na veřejnosti,
- zajišťuje ochranu vojenských objektů určených ministrem obrany a dohlíží na zajišťování režimu vstupu a vjezdu do vojenských objektů,
- dohlíží nad bezpečností provozu vozidel ozbrojených sil a nad bezpečností provozu ostatních dopravních prostředků v chráněných objektech,
- řídí provoz vozidel na pozemních komunikacích při pohybu vozidel ozbrojených sil na pozemních komunikacích,
- vykonává dohled nad výcvikem a zdokonalováním odborné způsobilosti řidičů vozidel ozbrojených sil a provádí zkoušky odborné způsobilosti žadatelů o řidičská oprávnění,
- schvaluje technickou způsobilost vojenských vozidel,
- zajišťuje ochranu a doprovod ministra obrany a jím určených osob (dále jen "chráněná osoba"),
- podílí se na zajišťování ochrany oficiálních delegací České republiky a občanů České republiky v místech nasazení ozbrojených sil České republiky mimo území České republiky,
- zajišťuje ochranu vyčleněných vojenských dopravních letadel pro přepravu ústavních činitelů a ostatních osob využívajících přepravu vojenskými dopravními letadly a vojenských objektů určených pro odbavení a prostor určených ke vzletu a přistání vojenských dopravních letadel,

- zajišťuje na vyžádání bezpečnostním doprovodem ochranu vojenské letecké dopravy a přepravy,

- vede evidence a statistiky potřebné k plnění svých úkolů, zejména evidenci vozidel ozbrojených sil a evidenci případů Vojenské policie.

Vojenská policie plní další úkoly, pokud tak stanoví jiný právní předpis (Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů) nebo mezinárodní smlouva, která je součástí právního řádu (dále jen "mezinárodní smlouva").

*Úkoly Vojenské policie vykonávají vojenští policisté.*²³

3.2.2 Struktura Vojenské policie

Princip územního dělení je použit při organizační struktuře Vojenské policie. Ta se dělí na jednotlivá velitelství rozložená v posádkách Praha, Tábor a Olomouc. Rozmístění vojenských policistů odpovídá rozmístění vojsk Armády České republiky. Působí též v zahraničních misích Armády České republiky a u vojenských kontingentů. Hlavní velitelství Vojenské policie je nadřazeným útvarům pro jednotlivá územní velitelství.²⁴

„Hlavní velitelství Vojenské policie je orgánem pro zpracování koncepce a řízení policejní ochrany ozbrojených sil, vojenských objektů, vojenského materiálu a ostatního majetku státu, s nímž přísluší hospodařit Ministerstvo obrany, v rozsahu vymezeném zákonem č. 300/2013 Sb., o Vojenské policii a o změně některých zákonů (zákon o Vojenské policii).“²⁵

V čele jednotlivých útvarů Vojenské policie stojí velitelé, kteří jsou přímo podřízeni náčelníkovi Vojenské policie. Jednotlivé útvary Vojenské policie organizují a zabezpečují součinnost zejména s orgány resortu Ministerstva obrany, orgány činnými v trestním řízení, orgány státní správy a

²³ Česko. Zákon č.300/2013 Sb., o Vojenské policii a o změně některých zákonů. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 2013, částka 115.

²⁴ Ministerstvo obrany České republiky: Členění Vojenské policie. *Ministerstvo obrany České republiky* [online]. 2004 [cit. 2014-05-27]. Dostupné z: <http://www.mocr.army.cz/ministr-a-ministerstvo/lide-struktura/vojenska-policie/vojenska-policie-6223/>

²⁵ Ministerstvo obrany České republiky: Členění Vojenské policie. *Ministerstvo obrany České republiky* [online]. 2004 [cit. 2014-05-27]. Dostupné z: <http://www.mocr.army.cz/ministr-a-ministerstvo/lide-struktura/vojenska-policie/vojenska-policie-6223/>

samosprávy a dalšími orgány na území svěřeném k policejní ochraně velitelství Vojenské policie.

Příslušníci Vojenské policie jsou nasazeni na zahraničních misích Armády České republiky v operaci ISAF na území Afganistánu, Sinajském poloostrově a v rámci operací NATO. V rozmezí čtyř až šesti měsíců policisté pak mění své působení.

Vojenská akademie ve Vyškově jako odborná škola Vojenské policie zajišťuje profesionální přípravu vojenských policistů pro výkon základních rotmistrovských, praporčických a důstojnických funkcí včetně aktivní přípravy vojenských policistů před jejich vysláním do jednotek mírových misí v zahraničí.²⁶

3.2.3 Příslušník Vojenské policie

Dle ustanovení § 5 zákona č. 300/2013 Sb., o Vojenské policii, a o změně některých zákonů (zákon o Vojenské policii) se vojenským policistou může stát voják z povolání zařazený ve Vojenské policii, nebo voják v záloze povoláný na vojenské cvičení k Vojenské policii.²⁷

Vojenský policista musí splnit základní kritéria profesionální připravenosti, tělesné zdatnosti a složit psychické testy. Uchazeč musí úspěšně projít výběrovým řízením podle interně stanovených kritérií Vojenské policie a nejvhodnější kandidáti jsou pak umístováni dle požadavků velení VP.²⁸

3.2.4 Povinnosti a oprávnění příslušníka Vojenské policie

3.2.4.1 Povinnosti příslušníka Vojenské policie

„Vojenský policista je při plnění úkolů Vojenské policie povinen dbát cti, vážnosti a důstojnosti osob i své vlastní a nepřipustit, aby osobám v

²⁶ Ministerstvo obrany České republiky: Členění Vojenské policie. *Ministerstvo obrany České republiky* [online]. 2004 [cit. 2014-05-27]. Dostupné z: <http://www.mocr.army.cz/ministr-a-ministerstvo/lide-struktura/vojenska-policie/vojenska-policie-6223/>

²⁷ Česko. Zákon č.300/2013 Sb., o Vojenské policii a o změně některých zákonů. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 2013, částka 115.

²⁸ Ministerstvo obrany České republiky: Členění Vojenské policie. *Ministerstvo obrany České republiky* [online]. 2004 [cit. 2014-05-27]. Dostupné z: <http://www.mocr.army.cz/scripts/detail.php?id=6227>

*souvislosti s touto činností vznikla bezdůvodná újma a aby zásah do jejich práv a svobod překročil míru nezbytnou k dosažení účelu plněného úkolu.*²⁹

Každý vojenský policista je povinen před provedením úkonu poučit dotčenou osobu o důvodech provedení úkolu. V případě že jsou zasažena práva nebo svoboda dané osoby, je povinen poučit také o jejích právech a povinnostech, a to bezodkladně. Vojenský policista musí provést úkon i v době mimo službu. Důvody proč nemusí vojenský policista úkon provést, jasně cituje zákon.

Při každém úkonu musí vojenský policista prokázat svou příslušnost k VP. A to vojenským stejnokrojem se zevním označením „VOJENSKÁ POLICIE“ nebo „VP“ doplněným identifikačním číslem, služebním průkazem nebo ústním prohlášením „Vojenská policie“. Ústní prohlášení použije pouze v případě, kdy se nemůže prokázat zevním označením či služebním průkazem. Na základě stanovení náčelníka Vojenské policie nemusí ve službě užívat vojenský stejnokroj.

O všech skutečnostech, se kterými se vojenský policista seznámil při plnění služebních úkolů, musí zachovat mlčenlivost, a to i po skončení služebního poměru. Pouze ministr obrany nebo jím pověřená osoba může zprostit této mlčenlivosti.³⁰

3.2.4.2 Oprávnění příslušníka Vojenské policie

Vojenský policista je oprávněn požadovat vysvětlení od osoby, která může napomoci k objasnění skutečností důležitých pro odhalení trestného činu nebo přestupku spáchaného vojákem a nebo usnadnění dopadení samotného pachatele - vojáka. Oprávnění se též vztahuje k vypátrání hledaného nebo pohřešovaného vojáka anebo věci.

Osoba je povinna požadavku nebo výzvě vyhovět mimo případy, kdy by tím sobě, svému příbuznému či osobě blízké způsobila nebezpečí trestního stíhání nebo nebezpečí postihu za správní delikt.

²⁹ Česko. Zákon č.300/2013 Sb., o Vojenské policii a o změně některých zákonů. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 2013, částka 115.

³⁰ Česko. Zákon č.300/2013 Sb., o Vojenské policii a o změně některých zákonů. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 2013, částka 115.

Nevyhoví-li osoba bez dostatečné omluvy nebo bez závažných důvodů výzvě podle odstavce 1 příslušné části zákona, může být vojenským policistou předvedena k sepsání úředního záznamu o podání vysvětlení. O podání osvětlení je vojenský policista vždy povinen sepsat úřední záznam.

Vojenský policista je dále oprávněn požadovat prokázání totožnosti zejména od osoby, která je podezřelá ze spáchání trestného činu nebo správního deliktu nebo od níž je požadováno vysvětlení a od osoby, která odpovídá popisu hledaného nebo pohřešovaného vojáka. Vojenský policista je oprávněn vyzvat k prokázání své totožnosti osobu, která se zdržuje v bezprostřední blízkosti chráněného objektu či v místě trestného činu.

Pokud voják odmítne prokázat svou totožnost nebo ji nemůže prokázat, může ho vojenský policista předvést na nejbližší služebnu Vojenské policie či Policie České republiky ke zjištění jeho totožnosti. Pokud vojenský policista nezjistí totožnost vojáka do 24 hodin od omezení svobody, je povinen ho propustit. Pokud ovšem nejsou důvody pro jeho zajištění. O předvedení a provedených úkonech sepíše vojenský policista úřední záznam.

Vojenský policista může dle § 3 zajistit osobu, která svým jednáním bezprostředně ohrožuje svůj život nebo život anebo zdraví jiných osob nebo jejich majetku, při předvedení se pokusila o útěk či kladla odpor, byla přistižena při přestupku či trestném činu, jako voják se neoprávněně zdržuje mimo útvar nebo místo výkonu služby. Zajištění je přípustné po dobu nezbytně nutnou, nejdéle však 24 hodin od okamžiku omezení osobní svobody. O zajištění osoby a o provedených úkonech vždy sepíše vojenský policista úřední záznam a v případě vojáka vyrozumí jeho velitele.

V případě nezbytně nutném je vojenský policista oprávněn omezit volný pohyb osoby zejména pomocí pout.

Vojenský policista je oprávněn vyzvat k vydání zbraně, pokud hrozí nebezpečí, že jí bude neoprávněně užito k násilí nebo pohrůzce násilím. Dále je oprávněn přesvědčit se prohlídkou, zda osoba nemá u sebe zbraň. V případě že ano ji odebrat. Této osobě vydá vojenský policista bez zbytečného odkladu písemné potvrzení.

Osobu zajištěnou či zadržanou je vojenský policista oprávněn umístit do policejní cely zřízené pro tento účel u útvaru Policie České republiky. Podmínky umístění osob do policejních cel stanovuje zákon o Policii České republiky.³¹

Vojenský policista může učinit zákaz vstupu na určená místa. Při zajišťování policejní ochrany chráněného objektu je vojenský policista oprávněn zjišťovat totožnost vstupující nebo vycházející osoby nebo osoby, která se v chráněném objektu nachází včetně důvodu jejího pohybu v tomto objektu.

V případě vozidel ozbrojených sil či u vozidel, která řídí voják, může vojenský policista zastavit a prohlédnout takové vozidlo.

Při zajišťování bezpečnosti chráněné osoby je vojenský policista oprávněn prohlédnout osobu, zavazadlo, věci a dopravní prostředek nacházející se v prostoru, ze kterého by bylo možno ohrozit bezpečnost chráněné osoby.

Vojenský policista je oprávněn provést bezpečností prohlídku letadla, přepravované osoby či zavazadla v rámci zajištění ochrany vojenské letecké dopravy.

Náčelník Vojenské policie jmenuje vojenského zkušebního komisaře. Ten provádí zkoušky odborné způsobilosti k řízení motorových vozidel vojáků.³²

„Vojenský policista je oprávněn použit při zákroku donucovací prostředek a zbraň, k jejichž použití byl vycvičen.

Zbraní podle tohoto paragrafu a § 45 až 49 se rozumí bodné, sečné a střelné zbraně, výbušniny, výbušné předměty a pomůcky. Donucovacími prostředky jsou hmaty, chvaty, údery a kopy, slzotvorný, elektrický nebo jiný obdobně dočasně zneschopňující prostředek, obušek a jiný úderný prostředek, pouta, služební pes, zastavovací pás, zahrazení cesty vozidlem a jiný prostředek k násilnému zastavení vozidla nebo zabránění odjezdu vozidla, zásahová výbuška, úder střelnou zbraní, hrozba namířenou střelnou zbraní,

³¹ Česko. Zákon č.273/2008 Sb., o Policii České republiky. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 2008, částka 91.

³² Česko. Zákon č.300/2013 Sb., o Vojenské policii a o změně některých zákonů. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 2013, částka 115.

*výstražný výstřel, prostředek k zamezení prostorové orientace, vrhací prostředek s dočasně zneschopňujícími účinky, který má povahu střelné zbraně, vrhací prostředek, který nemá povahu střelné zbraně, vytlačování štítem, vytlačování vozidlem, vodní stříkač.*³³

Osobu, proti které vojenský policista zakročuje, musí vždy vyzvat, aby opustila od protiprávního jednání. A to s výstrahou, že bude použit donucovací prostředek. Vždy použije ten donucovací prostředek, který je nezbytně nutný k překonání odporu osoby. O vhodnosti užití jednotlivého donucovacího prostředku rozhoduje vojenský policista s ohledem na přiměřenost takového výběru.³⁴

„Vojenský policista je oprávněn použít zbraň:

- a) v nutné obraně nebo v krajní nouzi,*
- b) jestliže se nebezpečný pachatel, proti němuž zakročuje, na jeho výzvu nevzdá nebo se zdráhá opustit svůj úkryt,*
- c) aby zamezil útěku nebezpečného pachatele, jehož nemůže jiným způsobem zadržet,*
- d) nelze-li jinak překonat aktivní odpor směřující ke zmaření jeho zákroku,*
- e) aby odvrátil násilný útok, který ohrožuje chráněnou osobu, střežený nebo chráněný objekt nebo stanoviště, po marné výzvě, aby bylo upuštěno od útoku,*
- f) nelze-li jinak zadržet dopravní prostředek v chráněných objektech, jehož řidič bezohlednou jízdou vážně ohrožuje život a zdraví osob a přes opětovnou výzvu nebo znamení dané podle zákona o silničním provozu nezastaví, nebo*
- g) ke zneškodnění zvířete ohrožujícího život nebo zdraví osoby.*

*Použití zbraně vojenským policistou v případech uvedených v odstavci 1 písm. a) až e) je přípustné pouze tehdy, jestliže použití donucovacích prostředků by bylo zřejmě neúčinné.*³⁵

³³ Česko. Zákon č.300/2013 Sb., o Vojenské policii a o změně některých zákonů. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 2013, částka 115.

³⁴ Česko. Zákon č.300/2013 Sb., o Vojenské policii a o změně některých zákonů. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 2013, částka 115.

³⁵ Česko. Zákon č.300/2013 Sb., o Vojenské policii a o změně některých zákonů. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 2013, částka 115.

Pokud vojenský policista použije zbraň, při které došlo ke zranění osoby, musí jí hned poskytnout první pomoc a zajistit lékařské ošetření.

Při vzniku pochybnosti o oprávněnosti nebo přiměřenosti použití donucovacích prostředků nebo zbraně, či pokud při jejich použití byla způsobena smrt, újma na zdraví nebo škoda na majetku, musí být vždy provedeno šetření. Nadřízení musí prokázat, že byly použity v souladu se zákonem.

3.2.5 Součinnost a spolupráce s ostatními bezpečnostními službami

Vojenská police se podílí na bezpečnosti občanů České republiky ve spolupráci s ostatními bezpečnostními sbory ČR. Nejužší spolupráce je s Policií České republiky. Příslušníci vojenské policie zejména spolupracují v oblastech zajištění:

- veškeré vojenské akce na území ČR včetně akcí NATO a EU,
- doprovodů vojenských delegací, návštěv včetně státních návštěv zahraničních delegací,
- při pozemní, železniční i vzdušné přesunu vojenské techniky,
- kontrol vozidel na pozemních komunikacích,
- protiprávního jednání a při odhalování pachatelů tohoto jednání a pachatelů trestných činů a přestupků,
- při pátrání po hledaných osobách a věcech,
- praktického výkonu služby pořádkových a dopravních služeb obou policí,
- při zajišťování organizace a bezpečnosti, pokoje při mimořádných událostech a akcích, jako je např. evakuace obyvatelstva.

S ohledem na zákon nabývá na významu součinnost při odhalování trestných činů a přestupků a zjišťování jejich pachatelů ve vztahu k armádě. Za tímto účelem vznikají dedikované společné pracovní týmy pro řešení a dokumentování závažných trestných činů.

Vojenská policie dle zákona zajišťuje osobní ochranu ministra obrany. Při významných zahraničních návštěvách vojenských hodnostářů a činitelů se po dobu jejich pobytu na území České republiky stará o jejich bezpečnost.³⁶

³⁶ ZÁMEK, David. *Bezpečnostní sbory.cz* [online]. 2010 [cit. 2014-05-27]. Dostupné z: http://bezpecnostni-sbory.wbs.cz/clanky/1-2010/vojenska_policie_i.htm

3.3 VĚZEŇSKÁ SLUŽBA A JUSTIČNÍ STRÁŽ

3.3.1 Místo, úkoly a poslání Vězeňské služby

Vězeňská služba (dále jen VS) České republiky vznikla na základě zákona č. 555/1992 Sb., o vězeňské a justiční stráží České republiky ve znění pozdějších právních předpisů. *„Účelem zákona je upravit podmínky výkonu vazby v trestním řízení, zejména stanovit práva a povinnosti osob ve vazbě, postavení příslušníků a zaměstnanců Vězeňské služby České republiky (dále jen „Vězeňská služba“) a dalších osob při zajišťování výkonu vazby a upravit dozor nad tímto výkonem.“*³⁷

Hlavním posláním Vězeňské služby ČR je:

- zajišťování všech činností při výkonu vazby, výkonu trestu odnětí svobody,
- zajišťování bezpečnosti a pořádku v soudních budovách, zejména při soudních jednání,
- správa a ostraha všech věznic a detenčních ústavů,
- převoz, ostraha a eskorta vězněné osoby,
- výzkum v oboru penologie, jehož výsledky pak aplikuje v praxi.

Na území České republiky jsou vězni rozmístěni ve 35 věznicích. Ve věznicích pracuje více než jedenáct tisíc zaměstnanců Vězeňské služby. Centrální správu věznic zajišťuje generální ředitelství. To přímo odpovídá ministerstvu spravedlnosti. Každá věznice má svého ředitele a zástupce ředitele.

3.3.2 Působnost, organizace a řízení Vězeňské služby

Vězeňská služba se člení na:

- 1) **vězeňskou stráž**, která střeží, předvádí a eskortuje osoby ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody. Střeží vazební věznice, věznice a věznice pro místní výkon trestu. Při této činnosti a v uvedených místech zajišťuje stanovený pořádek a kázeň. Dále zabezpečuje úkoly při předcházení a odhalování trestné činnosti osob

³⁷ Česko. Zákon č.293/1993 Sb., o výkonu vazby. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 1993, částka 74, §1.

ve výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody. Vězeňská stráž má postavení ozbrojeného sboru.

- 2) **justiční stráž**, která zajišťuje pořádek a bezpečnost v budovách soudů, státních zastupitelství a ministerstva a v jiných místech jejich činnosti. Je-li justiční stráž dočasně povolána k plnění úkolů vězeňské stráže, střeží vazební věznice a věznice, předvádí a eskortuje osoby ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody. Při této činnosti zajišťuje stanovený pořádek a kázeň. Justiční stráž má postavení ozbrojeného sboru.
- 3) **správní službu**, která rozhoduje ve správním řízení podle zvláštních právních předpisů a zabezpečuje organizační, ekonomickou, výchovnou a další odbornou činnost. Součástí správní služby je i zdravotnická služba.

Organizačními články Vězeňské služby jsou:

- 1) Generální ředitelství Vězeňské služby, které je přímo podřízeno ministerstvu spravedlnosti,
- 2) vazební věznice, které zajišťují výkon vazby,
- 3) věznice, které zajišťují výkon trestu odnětí svobody,
- 4) Institut vzdělávání Vězeňské služby.

V čele jednotlivých věznic a vazebních věznic stojí ředitelé, které jmenuje a odvolává generální ředitel Vězeňské služby. Ten zodpovídá za vedení Vězeňské služby přímo ministru spravedlnosti. V posledních letech byla většina zaměstnanců Vězeňské služby zcivilněna.³⁸

V České republice lze nalézt čtyři základní typy věznic:

- s dohledem, ve kterých vykonávají trest odsouzení za nejméně závažné trestní činy,
- s dozorem,
- s ostrahou,
- se zvýšenou ostrahou, kde vykonávají trest pachatelé nejzávažnějších trestných činů.

³⁸ ZÁMEK, David. *Bezpečnostní sbory.cz* [online]. 2009 [cit. 2014-05-27]. Dostupné z: http://bezpecnostni-sbory.wbs.cz/clanky/6-2009/vezenska_sluzba.htm#_ftn1

Více než 8000 odsouzených vykonává trest ve věznicích s ostrahou. Ve věznicích se zvýšenou ostrahou je to pak zhruba 1100 odsouzených. Na doživotí je v českých věznicích umístěno 46 vězňů z důvodu nejzávažnější trestné činnosti. Z tohoto počtu je 43 mužského pohlaví a 3 ženského.

Vězeňská služba musí respektovat právní řád České republiky, Listinu základních práv a svobod a Doporučení Rady Evropy.³⁹

Nedílnou součástí Vězeňské služby ČR je Justiční stráž. Místní jednotky lze nalézt při každé vazební věznici. Ty zabezpečují činnost na soudech, státních zastupitelstvích a Ministerstvu spravedlnosti.

Při každé vazební věznici existují místní jednotky justiční stráže, které zabezpečují činnosti na soudech, státních zastupitelstvích a také je najdeme na Ministerstvu spravedlnosti.

Velitel každé místní justiční jednotky řídí činnost podřízených příslušníků Justiční stráže. Nadřízeným orgánem je oblastní velitelství justiční stráže. Při výkonu svého povolání se příslušníci justiční stráže řídí Nařízením Generálního ředitele Vězeňské služby ČR č. 11/2006. Mezi hlavní úkoly patří zajištění bezpečnosti v budovách soudů a státních zastupitelství, a to především při soudních jednáních. S příslušníky vězeňské správy pak spolupracují při eskortách vězněných osob.⁴⁰

„Dokud není pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu vyslovena vina, nelze na toho, kdo byl vzat do vazby (dále jen "obviněný"), hledět, jako by byl vinen. Během výkonu vazby smí být obviněný podroben jen těm omezením, která jsou nutná ke splnění účelu vazby z hlediska jejího důvodu a k zachování stanoveného vnitřního pořádku a bezpečnosti. Ve výkonu vazby nesmí být ponižována lidská důstojnost obviněného a nesmí být podrobován fyzickému ani psychickému nátlaku.“⁴¹

³⁹ Vězeňská služba České republiky: Cíle a poslání VS ČR. *Vězeňská služba České republiky* [online]. 2012 [cit. 2014-05-27]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/onas/zakladni-informace-4/cile-a-poslani-vs-cr-6124>

⁴⁰ Vězeňská služba České republiky: Činnost justiční stráže. *Vězeňská služba České republiky* [online]. 2012 [cit. 2014-05-27]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-olomouc-43/informacni-servis-1602/zpravy-1-694/cinnost-justicni-straze>

⁴¹ Česko. Zákon č.293/1993 Sb., o výkonu vazby. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 1993, částka 74, §2.

Vězeňská služba zajišťuje ostrahu obviněných a další úkoly vyplývající z výkonu vazby. Vůči obviněnému je oprávněna použít pouze takové omezení a donucovací prostředky, které připouští zákon. Obviněný vykonává vazbu ve vazební věznici nebo ve zvláštním oddělení věznice. V průběhu výkonu vazby je obviněnému nabídnuta možnost účasti na preventivně výchovných, vzdělávacích, zájmových a sportovních programech.

Nastoupit do výkonu vazby může jen obviněný na základě písemného příkazu soudu o vzetí do vazby. Přijímání do výkonu vazby se provádí nepřetržitě. Obviněný musí být prokazatelně seznámen se svými právy a povinnostmi při přijetí do výkonu vazby a to včetně vnitřního řádu věznice. Obvinění jsou umístěni do cel tak, aby nedocházelo k mravnímu nebo jinému ohrožení obviněných. Pokud to umožňují podmínky ve věznici a obviněný o to požádá, je umístěn do samostatné cely. Obviněný může požádat o umístění do jiné cely. O jeho žádosti rozhodne ředitel věznice nebo jeho zástupce. Pokud o to obviněný požádá, umístí se do cely určené výlučně pro nekuřáky.

Obviněný může být umístěn do oddělení výkonu vazby se zmírněným režimem, pokud tím nebude ohrožen účel vazby.

Pokud věznice obdrží písemný příkaz, aby obviněný byl propuštěn na svobodu, vydaný soudem, státním zástupcem, na základě milosti prezidenta republiky či ministra zahraničí, musí věznice neodkladně propustit obviněného z výkonu vazby.⁴²

3.3.3 Povinnosti a oprávnění příslušníka Vězeňské služby

3.3.3.1 Povinnosti příslušníka Vězeňské služby

Příslušník Vězeňské služby je povinen plnit služební povinnosti a úkoly vyplývající pro něj ze zákonů a z dalších obecně závazných právních předpisů a z rozhodnutí a příkazů nadřízených. Při jednání s osobami ve výkonu vazby a trestu odnětí svobody jedná vážně a rozhodně a respektuje jejich práva. Zabraňuje šikaně mezi spoluvězni. Před provedením služebního zákroku, je příslušník povinen prokázat svou příslušnost k Vězeňské službě obvykle

⁴² Česko. Zákon č.293/1993 Sb., o výkonu vazby. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 1993, částka 74.

stejnokrojem. Pro dosažení účelu zákroku použije domluvy, výzvy či varování.⁴³

„Příslušník ve službě je povinen zakročit v mezích stanovených tímto zákonem a dalšími obecně závaznými právními předpisy:

- páchá-li osoba ve výkonu vazby nebo ve výkonu trestu odnětí svobody trestný čin nebo kázeňský přestupek, popřípadě je-li důvodné podezření z jejich páchaní,*
- maří-li osoba ve výkonu vazby nebo ve výkonu trestu odnětí svobody účel výkonu vazby nebo výkonu trestu odnětí svobody,*
- je-li narušován pořádek nebo ohrožována bezpečnost v prostorách Vězeňské služby, věznice pro místní výkon trestu, soudu, státního zastupitelství nebo ministerstva, nebo při předvádění a eskortách osob z výkonu vazby nebo trestu odnětí svobody.“⁴⁴*

Příslušník je povinen dodržovat služební zákon i mimo pracovní službu v případech, které určuje zákon.⁴⁵

Příslušník vykonává službu ve služebním stejnokroji s identifikačním číslem. Příslušník, který koná službu v občanském oděvu, musí být vždy označen identifikačním štítkem s číslem. Příslušník vězeňské služby prokazuje svou příslušnost k vězeňské službě služebním průkazem nebo služebním stejnokrojem s identifikačním číslem. Pouze ústním prohlášením „Vězeňská služba“ prokazuje příslušník svoji příslušnost ve výjimečných případech, obvykle když nemůže prokázat svou příslušnost jiným způsobem.

O skutečnostech, o kterých se příslušník dozvěděl při plnění služebních úkolů nebo v souvislosti s nimi, je povinen zachovat mlčenlivost. Mlčenlivost může zprostit pouze ministr vnitra či jeho pověřený zástupce.⁴⁶

⁴³ ZÁMEK, David. *Bezpečnostní sbory.cz* [online]. 2009 [cit. 2014-05-27]. Dostupné z: http://bezpecnostni-sbory.wbs.cz/clanky/6-2009/vezenska_sluzba.htm#_ftn1

⁴⁴ Česko. Zákon č.555/1992 Sb., o Vězeňské a justiční strážci České republiky. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 1992, částka 112.

⁴⁵ Česko. Zákon č.555/1992 Sb., o Vězeňské a justiční strážci České republiky. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 1992, částka 112.

⁴⁶ ZÁMEK, David. *Bezpečnostní sbory.cz* [online]. 2009 [cit. 2014-05-27]. Dostupné z: http://bezpecnostni-sbory.wbs.cz/clanky/6-2009/vezenska_sluzba.htm#_ftn1

3.3.3.2 Oprávnění příslušníka Vězeňské služby

„Příslušník vězeňské služby je oprávněn požadovat vysvětlení od osob ve výkonu vazby nebo výkonu trestu odnětí svobody, která mohou přispět k objasnění skutečností důležitých pro odhalení trestného činu nebo kázeňského přestupku spáchaného pachatelem během výkonu vazby nebo výkonu trestu odnětí svobody, jakož i pro vypátrání osoby prchající z výkonu vazby nebo z výkonu trestu odnětí svobody.“⁴⁷

Příslušník je oprávněn provést u osoby ve výkonu vazby nebo ve výkonu trestu odnětí svobody osobní prohlídku a prohlídku jejích věcí včetně prohlídky těla. Takovou prohlídku smí provádět pouze osoba stejného pohlaví či lékař. Dále je oprávněn provést snímání daktyloskopických otisků a pořizování obrazových záznamů, popřípadě nařídít, aby se tato osoba podrobila lékařské prohlídce. Tuto prohlídku provádí pouze lékař.

Odejmout věc osobě ve výkonu vazby je příslušník oprávněn v případě, že ji má neoprávněně u sebe. Nebo v případě, že by mohla být prohlášena za propadlou či zabranou.

Při střežení objektů je příslušník oprávněn zjišťovat totožnost osob, které vstupují do objektu nebo se v něm nacházejí, prohlížet jejich zavazadla i věci a prohlížet dopravní prostředky při vjezdu i výjezdu. Pokud má příslušník důvodné podezření, že osoba má u sebe zbraň nebo jinou věc, kterou by mohla narušit výkon vazby nebo výkon trestu odnětí svobody nebo bezpečnost v budovách soudů, státních zastupitelství nebo ministerstva nebo ji neoprávněně vynáší ze střeženého objektu, může provést její osobní prohlídku a takovou zbraň nebo jinou věc odebrat.

Příslušník při střežení objektů je oprávněn zjišťovat totožnost osob. Dále zakročit proti osobám, které se zdržují v bezprostřední blízkosti střežených objektů a je u nich zejména obava, že naruší výkon vazby nebo výkon trestu odnětí svobody nebo ohrozí bezpečnost střeženého objektu.

Příslušník vězeňské služby je povinen bezprostředně pronásledovat osobu prchající z výkonu vazby nebo výkonu trestu odnětí svobody. Dále musí

⁴⁷ Česko. Zákon č.555/1992 Sb., o Vězeňské a justiční stráži České republiky. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 1992, částka 112.

činit nezbytná a neodkladná opatření k jejímu zadržení. O prchající osobě Vězeňská služba neprodleně vyrozumí Policii České republiky.⁴⁸

3.3.4 Součinnost a spolupráce s ostatními bezpečnostními službami

Vězeňská služba a justiční stráž spolupracuje zejména s Policií České Republiky a dalšími bezpečnostními sbory především při odhalování trestných činů, pátrání po hledaných osobách, při ochraně pořádku a bezpečnosti v budovách soudů.

⁴⁸ Česko. Zákon č.555/1992 Sb., o Vězeňské a justiční stráží České republiky. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 1992, částka 112.

3.4 CELNÍ SPRÁVA

3.4.1 Definice celní správy

Celní služba vznikla okolo roku 1971. Současně vznikla i tzv. instituce služebních celních psů. Co se týče celního území, za to lze považovat celé území současné České republiky, a to včetně vnitrozemských vod a vzdušného prostoru nad ním. Celním pohraničním pásmem se rozumí část celního území, jehož hranice je vymezena vzdušnou čarou, která je ve vzdálenosti 25 km od státních hranic do vnitrozemí a kruhem o poloměru 25 km okolo celních mezinárodních letišť. Toto se ovšem nevztahuje na malá polní letiště. V rámci celních orgánů působí celníci, ale i občanští zaměstnanci, kteří plní v rámci tohoto orgánu úkoly jim přidělené. Všichni zaměstnanci celních orgánů jsou tedy v trvalém služebním poměru.

Celní správa České republiky velice úzce spolupracuje s ostatními státními institucemi, jako je například finanční úřad. Z toho také vyplývá, že je výhradním a jediným správcem spotřebních daní. Především se jedná o vybírání a vyměřování spotřebních daní z určitých výrobků, které podléhají právě spotřební dani. Přitom se nehledí na to, zda jsou tyto výrobky předmětem dovozu nebo vývozu v rámci obchodu s členskými státy EU nebo se státy, které nejsou členy EU. Nezáleží ani na tom, zda jsou předmětem tuzemské výroby nebo spotřeby. Obecná správa spotřebních daní má v rámci svých povinností plnit také dozor nad dodržováním předpisů upravujících nakládání s vybranými výrobky při výrobě, jejich skladování a dopravě.

Celní správa má také ve své působnosti kontrolní oprávnění v oblasti nákladní silniční dopravy. Toto oprávnění bylo celní správě svěřeno na základě zvláštních zákonů. Mezi tato oprávnění v této oblasti patří například dodržování povinných přestávek řidičů z povolání, vážení nákladních vozidel nebo splnění specifických podmínek pro přepravu nebezpečných nákladů. Další povinností celní správy je kontrola v oblasti zahraničního obchodu s vojenským materiálem ve spolupráci s již výše popsanou vojenskou policií. V neposlední řadě nesmíme opomenout svěřené povinnosti, jako je provádění společné zemědělské politiky v rámci Evropské unie, nakládání s odpady, a to nejen nebezpečnými, obchodu, dovozu a vývozu se zákonem chráněnými

druhy fauny a flóry, a nelegální zaměstnanosti cizinců na celém území České republiky. Celní správa může být také zařazena od Integrovaného záchranného systému země jako jedna ze složek spolupůsobících bezpečnostních sborů v rámci mimořádných a krizových situací. Jako příklad lze uvést zařazení pracovníků celní správy do Integrovaného záchranného systému při záplavách v roce 2002.

Celní správa plní i základní a rozšířené úkoly týkající se oblasti zajištění ochrany trhu a bezpečnosti mezinárodního obchodu. Při plnění těchto úkolů úzce spolupracuje hlavně s celními správami v rámci Evropské unie. Mezinárodní obchod se vždy týká alespoň dvou, ale ve většině případů i více celních správ. Každá z nich má pak kontrolu jen nad určitou částí celé obchodní operace, a to z pohledu celku. Proto je především nezbytná vzájemná a úzká spolupráce mezi jednotlivými celními správami. Proto jsou také uzavírány mezinárodní smlouvy, které pak poskytují právní rámec pro vzájemnou pomoc při šetřeních týkajících se porušování celních předpisů, výměnu informací, předávání dokumentů, apod. Například Česká republika má takovéto platné mezinárodní smlouvy o vzájemné pomoci v celních otázkách s více než dvaceti státy. Celní správa České republiky také patří k dlouholetým členům Světové celní organizace, což významně přispívá k usnadnění komunikace s ostatními celními správami po celém světě. Neopomenutelnou součástí je i Celní správa Evropské unie. Nedílnou součástí Celní správy Evropské unie je i Česká republika.

V rámci oblasti činnosti pátrání se Celní správa České Republiky zaměřuje na odhalování všech případů, kde byly porušeny daňové a celní předpisy v souvislosti s dovozem, vývozem nebo převozem zboží. Nejčastěji dochází k porušování těchto předpisů, jedná-li se o tabákové výrobky, elektroniku, motorová vozidla, textilní zboží a dále u zboží, které je zatíženo spotřební daní. Útvary, které se zabývají pátráním, jsou oprávněny v rámci odhalování a šetření možné trestné činnosti používat tzv. operativně pátracích prostředků. Tím je myšleno sledování zboží a osob, sledování zásilek, apod. Jejich činnost je zaměřena dokonce i proti pachatelům závažných trestných činů, a to včetně organizovaného zločinu. Ve většině těchto případů se jedná o

velkou spoluprací s orgány činnými v trestním řízení v rámci celé Evropské unie. Lze říci, že velmi uspokojivých až vynikajících výsledků dosahují celní orgány v boji proti výrobě, distribuci a pašování drog a jiných omamných a psychotropních látek. V tomto ohledu je celní správa zapojena do řady mezinárodních organizací, pracovních skupin a informačních systémů. O tom, že se jedná o spoluprací na velmi vysoké profesionální úrovni, a že jde o spolehlivou instituci s velkou odpovědností, svědčí řada ocenění.

Tzv. skupina operativního nasazení byla v minulých letech zřízena především pro boj proti porušování celních předpisů. Je určena k mimořádným činnostem při zajišťování pachatelů trestné činnosti, a to nejen v oblasti boje proti drogám a jiným návykovým látkám. Součástí skupiny operativního nasazení jsou vycvičení specialisté, kteří spolupracují s vybranými jednotkami Policie České republiky. Při jejich výcviku se klade důraz na fyzickou, ale i psychologickou přípravu. I samotné vybavení této skupiny odpovídá případům zvláště nebezpečných a krizových situací.

3.4.2 Organizace, řízení a působnost Celní služby

V dnešní době je celní správa České republiky společenstvím celních orgánů, které tvoří Ministerstvo financí - Generální ředitelství cel, celní ředitelství a celní úřady. Celní správa spolupracuje při plnění svých úkolů s mezinárodními organizacemi a celními správami jiných států jak v rámci Evropské unie, tak i mimo ní.

Celní správu České republiky tvoří Generální ředitelství cel s pozicí správního úřadu s celostátní působností. Dále pak osm celních ředitelství a jim podřízených 54 celních úřadů s vymezenou územní působností po celé České republice. Celní správa je bezpečnostním sborem a její činnost zapadá do systému celního dohledu nad zbožím v rámci jednotného celního území Evropské unie. Při realizaci tohoto dohledu pak postupuje podle jednotných celních předpisů jednotlivých orgánů. Jimi jsou především Celní kodex

společenství a prováděcí nařízení k němu, dále pak systém osvobození od dovozního cla a společný celní sazebník společenství.⁴⁹

3.4.3 Povinnosti a oprávnění příslušníka Celní služby

V boji proti drogám využívají pracovníci celní služby mimo jiné i služební psy. Speciálním výcvikem těchto služebních psů se zabývá Celní správa již od počátku roku 1972. Historicky se služebních psů využívalo na ochranu státních hranic v rámci příhraniční stráže. Celní správa České republiky má dnes již vlastní dedikovaná pracoviště pro výcvik těchto psů. Jedno z výcvikových zařízení získalo dokonce status evropského výcvikového centra. Konkrétně se jedná o zařízení služební kynologie v Heřmanicích. Na vysokou odbornou zkušenost českých celních kynologů upozorňuje i fakt získání několika ocenění na domácích i mezinárodních soutěžích kynologů. Z pohledu získaných ocenění na evropských celních soutěžích pak patří čeští reprezentanti k těm nejúspěšnějším.

V současné době necelá polovina služebních psů celní správy, z celkového počtu asi sedmdesáti, je určena pro detekci drog, návykových a psychotropních látek a tabákových výrobků. Ostatní psi jsou pak určeni k všestrannému použití zvláště při kontrolní činnosti ať už celních, nebo i jiných orgánů státní správy České republiky.⁵⁰

Operativním článkem přímého výkonu kontrolní činnosti celní služby jsou skupiny mobilního dohledu, tzv. mobilní jednotky. Jejich hlavním úkolem je provádět přímo v terénu kontroly nad zbožím podléhajícím celnímu dohledu, nad výrobky podléhajícími správě spotřebních daní a nad výkonem všech dalších kompetencí v souvislosti se Zákonem. Jednotky mobilního dohledu prostřednictvím motorizovaných i pochůzkových hlídek kontrolují zejména dodržování podmínek daných celním režimem, do kterého bylo zboží propuštěno, nebo podmínek stanovených v povolení provozování svobodného

⁴⁹ Česko. Zákon č.185/2004 Sb., o Celní správě České republiky. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 2004, částka 62.

⁵⁰ ZÁMEK, David. *Bezpečnostní sbory.cz* [online]. 2009 [cit. 2014-05-27]. Dostupné z: http://bezpecnostni-sbory.wbs.cz/clanky/5-2009/Celni_sprava_ceske_republiky.htm#_ftn4

pásma a svobodného skladu. Plní rovněž úkoly v oblasti odhalování zboží porušujícího některá práva duševního vlastnictví, zejména pak padělatelství.⁵¹

3.4.4 Součinnost a spolupráce s ostatními bezpečnostními službami

V případě, že se trestní řízení týká vybraných trestných činů v oblastech spadajících pod celní správu, jsou orgány celní správy v postavení policejního orgánu, tedy orgánu činného v trestním řízení. Oblastmi spadajícími pod celní správu je míněno např. obchodování s omamnými látkami, zahraniční obchod s vojenským materiálem, porušování předpisů o nakládání s kontrolovaným zbožím a technologiemi, neoprávněné nakládání s nebezpečnými odpady, zakázanými bojovými prostředky a radioaktivním materiálem, obchodování s chráněnými a volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami, dále porušování autorských práv, průmyslových práv a práv k ochranné známce.

Nejužší spolupráce samozřejmě probíhá mezi celními správami jednotlivých členských zemí Evropské unie. Jednotlivé celní správy těchto zemí společně zajišťují dohled nad jednotným celním územím Evropské unie, a to na základě společné celní legislativy. Tuto spolupráci upravují právní předpisy EU a zároveň je tato spolupráce rozšířena jednotlivými úmluvami mezi členskými státy. Konkrétně jde o úmluvu vypracovanou na základě článku K.3 Smlouvy o Evropské unii o vzájemné pomoci a spolupráci mezi celními správami. „*Aniž jsou dotčeny pravomoci Společenství, poskytují si členské státy Evropské unie vzájemnou pomoc a navzájem spolupracují prostřednictvím svých celních správ s cílem předcházet porušování vnitrostátních celních předpisů a odhalovat je a stíhat a trestat porušování vnitrostátních celních předpisů a celních předpisů Společenství.*“⁵² Evropská komise má dále za úkol zajistit, aby všechny společné celní předpisy byly prováděny v rámci celého území EU shodně a to pro všechny obchodní subjekty ať už dovážející nebo vyvážející zboží. Proto netrvalo dlouho a

⁵¹ Celní správa České republiky: Mobilní skupiny. *Celní správa České republiky* [online]. 2009 [cit. 2014-05-27]. Dostupné z: <http://www.celnisprava.cz/cz/o-nas/nase-ukoly/Stranky/mobilni-skupiny.aspx>

⁵² Úmluva o vzájemné pomoci a spolupráci mezi celními správami, vypracovaná na základě článku K.3 Smlouvy o Evropské unii. In: *Úřední věstník Evropských společenství*. 1998. Dostupné z: <http://www.celnisprava.cz/cz/evropska-unie/Stranky/umluva-o-vzajemne-pomoci.aspx>

Evropská komise vytvořila program, jehož účel spočívá především v tom, že má umožnit výměnu zkušeností mezi celními správami jednotlivých členských zemí EU. Jedná se o projekt eCustoms – elektronické a harmonizované celnictví v EU. „*Electronic Customs (uváděný někdy také jako e-Customs nebo eCustoms) je program řízený Evropskou komisí, který má za úkol vybudovat bezpapírové celní prostředí napříč celou Evropou. V rámci toho programu již probíhají a jsou realizovány jednotlivé projekty. Jako úplně první byl realizován projekt NCTS, elektronizace společného tranzitu, který byl v ČR zaveden v roce 2002. Celní správa České republiky je jedním z lídrů zavádění nových technologií v rámci celé Evropské unie.*“⁵³

V rámci celní správy lze nalézt i tzv. hlídky mobilního dohledu. Ty mají svěřenou pravomoc kontrolovat všechna motorová vozidla s českou i zahraniční státní poznávací značkou na všech pozemních komunikacích. Hlídky mobilního dohledu pak provádějí kontrolu jejich dokladů a dokumentů vztahujících se k převáženému zboží, a to i včetně dokladů a dokumentů, které svědčí o dodržování různých celních a daňových předpisů. Fyzicky kontrolují jejich nákladové prostory a kabiny a dále mají kontrolovat údaje o určené trase či lhůtě prováděné přepravy. Na určitých úsecích zpoplatněných dálnic a rychlostních komunikací vykonávají kontrolu plnění povinnosti úhrady poplatku za užívání těchto komunikací, zejména se jedná o kontrolu placení mýtného. Mezi další jejich kompetence se řadí kontrolní vážení a měření jízdních souprav s připojenými vozidly. Důvodem tohoto vážení a měření je přetížení těchto souprav s ohledem na nadměrné opotřebení veřejných komunikací. Zvláště významnou pozornost věnují hlídky mobilního dohledu kontrole přepravy zboží tzv. dvojího použití v rámci Evropské unie. V této oblasti navazují velmi úzkou spolupráci s dalšími orgány státní správy, zejména se jedná o Licenční správu Ministerstva průmyslu a obchodu České republiky.⁵⁴

⁵³ Celní správa České republiky: Electronic Customs. *Celní správa České republiky* [online]. 2009 [cit. 2014-05-27]. Dostupné z: <http://www.celnisprava.cz/cz/clo/e-customs/Stranky/default.aspx>

⁵⁴ Celní správa České republiky: Mobilní skupiny. *Celní správa České republiky* [online]. 2009 [cit. 2014-05-27]. Dostupné z: <http://www.celnisprava.cz/cz/o-nas/nase-ukoly/Stranky/mobilni-skupiny.aspx>

V současné době nabývá na významu základní úloha celní správy, kterou je oblast ochrany společnosti. Postupně tak převyšuje její tradiční historickou roli. Zejména události po 11. září 2001, tedy teroristickém útoku na Spojené státy americké, tento trend ještě urychlily. Zdůraznily tak nutnost kontroly mezinárodního pohybu zbraní a vojenského materiálu, rizikových biologických látek, radioaktivních materiálů, včetně zboží dvojího použití v rámci spolupráce všech celních správ jednotlivých zemí. V tomto směru mají celní orgány oprávnění kontrolovat i přenos softwaru a technologie dvojího použití elektronickými prostředky až do místa určení mimo území Evropské unie.

Celní správa rovněž zajišťuje činnost stálých a pohotovostních složek celostátní radiační monitorovací sítě. Její náplň je pak zejména v měření radiační kontaminace osob, dopravních prostředků, zboží, předmětů a materiálů pomocí stacionárních detekčních zařízení na vybraných měřicích místech na pozemních hraničních přechodech. Celní orgány v této oblasti úzce spolupracují zejména se Státním úřadem pro jadernou bezpečnost.

Klíčovým prvkem činnosti celní správy je tedy ochrana. Ta se netýká jen domácího trhu, zdraví a bezpečnosti občanů České republiky. V oblasti ochrany duševního vlastnictví plní celní správa významné úkoly. Ve spolupráci s pracovníky České obchodní inspekce dochází každodenně k zabavení velkého množství nedovolených napodobenin a padělků na území České republiky. Hodnota zabavených padělků přesahuje hodnotu jedné miliardy korun ročně.

V obecné bezpečnosti výrobků plní celní správa roli kontrolního orgánu ochrany spotřebitele zejména v oblasti dovozu zboží ze zahraničí. V rámci Evropské unie jsou nastaveny již takové principy ochrany bezpečnosti výrobků, aby k ohrožení spotřebitele nedocházelo. Jedná se zejména o certifikační značku CE. Celní orgány se u výrobků navržených k propuštění do režimu volného oběhu zaměřují především na to, aby výrobek nebo série výrobků neměly špatné vlastnosti, které by mohly představovat vážné a bezprostřední ohrožení zdraví spotřebitele. Jedná se zejména o dětské hračky, léčiva, potraviny a podobné výrobky, které musejí být doprovázeny dokladem

prokazatelně potvrzujícím jejich bezpečnost. Dále celní orgány kontrolují, zda je daný výrobek opatřen náležitým označením v souladu s platnými právními předpisy Evropské unie či České republiky.

Celní správě přísluší i neoddělitelná povinnost v souvislosti s ochranou národního kulturního dědictví. Zvláště pak při kontrole vývozu kulturních památek, sbírkových předmětů, předmětů kulturní hodnoty a archiválií. Sleduje také dodržování předchozího souhlasu ministerstva kultury nebo vlády, a zda kulturní památka nebo národní kulturní památka ať už vystavovaná, zapůjčená nebo pro jiné účely vyvezená nebo odeslaná z území ČR, byla ze zahraničí vrácena zpět v dobrém, nepoškozeném stavu.

Česká republika se stala signatářem tzv. Washingtonské úmluvy CITES o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin v roce 1992. Jedná se o další velmi významnou oblast s celosvětovým rozměrem, kde celní orgány zajišťují dohled nad dodržováním této úmluvy. Podepsáním úmluvy se Česká republika zavázala dodržovat pravidla upravující přepravu a obchod s chráněnými druhy fauny a flóry. K úspěšné činnosti českých celních orgánů v této oblasti přispívá i úzká spolupráce s ministerstvem životního prostředí a dalšími jednotlivými inspektoráty životního prostředí na regionální úrovni. Zásadní význam má i mezinárodní spolupráce v rámci Světové celní organizace. Celníkům je svěřena i problematika kontrol přepravy a balení reprodukčního materiálu lesních dřevin. Jedná se tak o další oblast ochrany přírody jim svěřené. Nelze opomenout kontrolní role celníků při dovozu, vývozu a průvozu látek, které mohou poškodit ozónovou vrstvu Země a látek poškozujících ovzduší.⁵⁵

⁵⁵ ZÁMEK, David. *Bezpečnostní sbory.cz* [online]. 2009 [cit. 2014-05-27]. Dostupné z: http://bezpecnostni-sbory.wbs.cz/clanky/5-2009/Celni_sprava_ceske_republiky.htm#_ftn4

3.5 ZPRAVODAJSKÉ SLUŽBY

3.5.1 Místo, úkoly a poslání zpravodajských služeb

Zpravodajské služby jsou státní orgány. Tyto orgány byly zřízeny za účelem získávání, shromažďování a vyhodnocování informací z bezpečnostní oblasti, dále jejich poskytování příslušným ústavním činitelům, případně dalším státním orgánům. Jedná se zejména o informace v oblasti bezpečnosti státu, jeho obrany, ochrany utajovaných informací a ekonomických zájmů. Zpravodajské služby jsou standardní součástí každého státu. Starají se o zabezpečení ochrany státu jak uvnitř, tak i navenek. Jejich činnost řídí a kontroluje Vláda ČR. Zpravodajské služby fungují na základě zákona o zpravodajských službách ČR (č. 153/1994 Sb.) a zákona o Bezpečnostní informační službě (č. 154/1994 Sb.).⁵⁶

Zákon č. 153/1994 Sb. o zpravodajských službách „upravuje zejména postavení, působnost, koordinaci, spolupráci a kontrolu zpravodajských služeb České republiky (dále jen „zpravodajské služby“), ukládání úkolů zpravodajským službám, podávání zpráv těmito službami a poskytování informací zpravodajským službám.

Zpravodajské služby jsou státní orgány pro získávání, shromažďování a vyhodnocování informací (dále jen „zabezpečování informací“) důležitých pro ochranu ústavního zřízení, významných ekonomických zájmů, bezpečnost a obranu České republiky.“⁵⁷

Mezi činnostmi, které zabezpečují zpravodajské služby, můžeme zařadit zejména analýzu v oblastech významných pro národní bezpečnost a poskytování včasného varování o hrozících krizích a nebezpečích. Zajímavou činností je to, že smí skrytě konat s cílem ovlivnit výsledek událostí ve prospěch národních zájmů. Pod tím lze schovat řadu aktivit, včetně dezinformací.

⁵⁶ ZÁMEK, David. *Bezpečnostní sbory.cz* [online]. 2013 [cit. 2014-05-27]. Dostupné z: http://bezpecnostni-sbory.wbs.cz/clanky/3-2013/soucasny_system_zpravodajskych_sluzeb_ceske_republiky.pdf

⁵⁷ Česko. Zákon č. 153/1994 Sb. o zpravodajských službách České republiky. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 1994, částka 49.

3.5.2 Zpravodajské služby České republiky

Na území České republiky působí tyto zpravodajské služby:

- 1) **Bezpečnostní informační služby (dále jen „BIS“)**, které poskytují zejména informace o záměrech a činnostech namířených proti demokratickým základům, svrchovanosti a územní celistvosti České republiky. Dále pak o zpravodajských službách cizí moci a o činnostech ohrožujících státní a služební tajemství včetně činností, jejichž důsledky mohou ohrozit bezpečnost nebo významné ekonomické zájmy České republiky. Neméně důležitou činností jsou informace týkající se organizovaného zločinu a terorismu.
- 2) **Úřad pro zahraniční styky a informace**, který zabezpečuje informace mající původ v zahraničí, důležité pro bezpečnost a ochranu zahraničně politických a ekonomických zájmů České republiky,
- 3) **Vojenské zpravodajství**, které zajišťuje informace mající původ v zahraničí, důležité pro obranu a bezpečnost České republiky, informace o zpravodajských službách cizí moci v oblasti obrany, informace o záměrech a činnostech namířených proti zabezpečování obrany České republiky a informace o záměrech a činnostech ohrožujících utajované skutečnosti v oblasti obrany České republiky.

V čele zpravodajských služeb stojí ředitelé, které jmenuje vláda po projednání ve výboru Poslanecké sněmovny Parlamentu příslušném ve věcech bezpečnosti. Z tohoto důvodu je ředitel Bezpečnostní informační služby odpovědný přímo vládě, která ho může rovněž odvolat. Ředitele Úřadu pro zahraniční styky a informace jmenuje a odvolává ministr vnitra se souhlasem vlády a je mu i zodpovědný. Nakonec ředitele Vojenského zpravodajství jmenuje ministr obrany se souhlasem vlády, a to až po projednání ve výboru

Poslanecké sněmovny Parlamentu příslušném ve věcech bezpečnosti. Ministru obrany je též odpovědný a ten ho může se souhlasem vlády i odvolat.⁵⁸

„Vymezení vnitřní organizace zpravodajských služeb a bližší vymezení jejich činnosti upraví statuty. Statuty zpravodajských služeb schvaluje vláda. Odpovědnost za činnost zpravodajských služeb a jejich koordinaci má vláda.“⁵⁹

Zpravodajské služby mohou dle zákona⁶⁰ žádat nezbytnou pomoc od orgánů veřejné správy včetně potřebných informací z registru obyvatel, právnických a podnikajících fyzických osob, z registru územní identifikace, adres a nemovitostí, z registru rodných čísel a dalších. Rejstřík trestů je povinen vydat zpravodajské službě na základě její žádosti výpis z evidence Rejstříku trestů. V oblasti finančního terorismu jsou zpravodajské služby oprávněny si od bank a poboček zahraničních bank vyžádat zprávy o záležitostech týkajících se klienta, které jsou předmětem bankovního tajemství. Zpravodajské služby jsou oprávněny ve většině případů požadovat poskytnutí zpráv pouze po předchozím povolení předsedy senátu Vrchního soudu v Praze. Pokud se rozhodnutí týká i budoucího období, je zpravodajská služba povinna informovat průběžně soudce o tom, zda důvody pro poskytování zpráv trvají.

Příslušník Úřadu pro zahraniční styky a informace prokazuje svoji příslušnost k Úřadu pro zahraniční styky a informace služebním průkazem s evidenčním číslem a ústním prohlášením „Úřad pro zahraniční styky a informace“. Tento příslušník je oprávněn držet a nosit služební střelnou zbraň a použít ji v případech nutné obrany nebo krajní nouze.

Úřad pro zahraniční styky a informace může pro ochranu činností používat sledování osob a věcí a krycí doklady. Krycí doklady jsou většinou listiny, které slouží k utajení skutečné totožnosti osoby. Krycím dokladem nesmí být průkaz prezidenta republiky, poslance nebo senátora, Parlamentu, člena vlády, člena Nejvyššího kontrolního úřadu anebo guvernéra České

⁵⁸ Česko. Zákon č. 153/1994 Sb. o zpravodajských službách České republiky. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 1994, částka 49.

⁵⁹ Česko. Zákon č. 153/1994 Sb. o zpravodajských službách České republiky. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 1994, částka 49.

⁶⁰ Česko. Zákon č. 153/1994 Sb. o zpravodajských službách České republiky. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 1994, částka 49.

národní banky a služební průkaz státního zástupce nebo soudce, diplomatický pas nebo doklad dosud žijící osoby.⁶¹

3.5.3 Podávání zpráv zpravodajskými službami

Minimálně jednou za rok podávají zpravodajské služby prezidentu republiky a vládě zprávu o své činnosti. V případě informací, které nesnesou odkladu, je zpravodajská služba povinna je předat okamžitě prezidentu republiky, předsedovi vlády a příslušným členům vlády. Zpravodajské služby též předávají informace státním orgánům a policejním orgánům.

Prezident republiky a vláda ukládají zpravodajským službám úkoly v mezích působnosti těchto služeb. Prezident republiky ukládá tyto úkoly pouze s vědomím vlády.⁶²

Činnost zpravodajských služeb podléhá kontrole vlády a Parlamentu. Rozsah a způsob kontroly zpravodajských služeb Parlamentem stanoví zvláštní zákon. Tímto zákonem není dotčena povinnost státních orgánů při kontrole plnění úkolů hospodaření se státním majetkem a plnění státního rozpočtu.

„Poslanecká sněmovna je o činnosti zpravodajských služeb informována vládou prostřednictvím svého příslušného orgánu pro zpravodajské služby (dále jen „příslušný orgán“). Vláda informuje příslušný orgán jednou ročně, a kdykoliv o to požádá, o činnosti zpravodajských služeb a dále vždy při získání informací důležitých pro ochranu ústavního zřízení, významných ekonomických zájmů, bezpečnost a obranu České republiky.“⁶³

Přítomni jednání příslušného orgánu o činnosti zpravodajských služeb mohou být pouze jeho členové, kteří jsou povinni zachovat mlčenlivost o skutečnostech, o nichž se dozvědí. Zbavení této mlčenlivosti mohou být pouze usnesením Poslanecké sněmovny. Nikoliv pak nejsou dotčeny předpisy o ochraně státního tajemství.⁶⁴

⁶¹ Česko. Zákon č. 153/1994 Sb. o zpravodajských službách České republiky. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 1994, částka 49.

⁶² Česko. Zákon č. 153/1994 Sb. o zpravodajských službách České republiky. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 1994, částka 49.

⁶³ Česko. Zákon č. 153/1994 Sb. o zpravodajských službách České republiky. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 1994, částka 49.

⁶⁴ Česko. Zákon č. 102/1971 Sb., o ochraně státního tajemství, ve znění pozdějších předpisů. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 1971, částka 28.

3.5.4 Působnost Bezpečnostní informační služby

Bezpečnostní informační služba (dále jen BIS) je ozbrojená zpravodajská služba České republiky. Postavení a působnost BIS a její spolupráci s ostatními zpravodajskými službami České republiky upravuje zákon o Bezpečnostní informační službě (č. 154/1994 Sb.).

Příslušníci jsou povinni při plnění úkolů dbát cti, vážnosti a důstojnosti osob i své vlastní. Příslušníci prokazují svou příslušnost k Bezpečnostní informační službě služebním průkazem s evidenčním číslem a ústním prohlášením: „Bezpečnostní informační služba“. Příslušníci jsou oprávněni držet a nosit služební střelnou zbraň a použít ji v případech nutné obrany.⁶⁵

Bezpečnostní informační služba je oprávněna pro výkon své působnosti používat zpravodajskou techniku, krycí doklady a sledování osob, vozidel a další. V rámci zpravodajské techniky může příslušník BIS vyhledávat, otevírat a zkoumat přepravované zásilky, odposlouchávat včetně záznamu provozu, pořizovat fotografické a kamerové záznamy, použít vyhledávací zařízení a další. Bezpečnostní informační služba je oprávněna v rozsahu potřebném pro plnění konkrétního úkolu požadovat po telekomunikačních operátorech součinnost s odposlechem, záznamem či poskytnutím údajů volajícího. A to včetně lokalizačních údajů.

BIS může použít zpravodajskou techniku pouze po předchozím písemném povolení předsedy senátu vrchního soudu. V písemné žádosti o jeho povolení musí být zřetelně označen důvod použití. Soudce je oprávněn požadovat od Bezpečnostní informační služby informace k posouzení, zda důvody pro používání zpravodajské techniky trvají.⁶⁶

Příslušník Bezpečnostní informační služby může pro ochranu činností používat sledování osob a věcí a krycí doklady. Krycí doklady jsou většinou listiny, které slouží k utajení skutečné totožnosti osoby. Krycím dokladem nesmí být průkaz prezidenta republiky, poslance nebo senátora, Parlamentu, člena vlády, člena Nejvyššího kontrolního úřadu anebo guvernéra České

⁶⁵ Česko. Zákon č. 65/1994 Sb., trestní zákon. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 1994, částka 19, § 13 a §14.

⁶⁶ Česko. Zákon č. 154/1994 Sb. o Bezpečnostní informační službě. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 1994, částka 49.

národní banky a služební průkaz státního zástupce nebo soudce, diplomatický pas nebo doklad dosud žijící osoby.⁶⁷

Poslanecká sněmovna České republiky provádí kontrolu činnosti Bezpečnostní informační služby pomocí zvláštního kontrolního orgánu, který tvoří sedm členů Poslanecké sněmovny. Pokud zákon nestanoví jinak, vztahuje se na jednání kontrolního orgánu a na práva a povinnosti jeho členů zvláštní předpis. Do objektů Bezpečnostní informační služby vstupují členové v doprovodu ředitele nebo jím pověřeného příslušníka BIS.⁶⁸

„Ředitel předkládá kontrolnímu orgánu:

- a) statut Bezpečnostní informační služby,*
- b) návrh rozpočtu Bezpečnostní informační služby,*
- c) písemná zadání úkolů uložených vládou nebo prezidentem republiky,⁶⁹*
- d) podklady potřebné ke kontrole plnění rozpočtu Bezpečnostní informační služby,*
- e) vnitřní předpisy, vydávané podle § 148 odst. 2.⁷⁰*

Tento kontrolní orgán není oprávněn zasahovat do personálních pravomocí vedoucích pracovníků Bezpečnostní informační služby a nahrazovat jejich řídicí činnost, třeba jen dočasně. Ředitel je povinen podat osvětlení, pokud kontrolní orgán nabyde dojmu, že Bezpečnostní informační služba nezákonně omezuje nebo poškozují práva a svobody občanů. Každé porušení zákona⁷¹ je kontrolní komise povinna neodkladně oznámit řediteli a nejvyššímu státnímu zástupci. Členové kontrolní komise jsou povinni

⁶⁷ Česko. Zákon č. 154/1994 Sb. o Bezpečnostní informační službě. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 1994, částka 49.

⁶⁸ Česko. Zákon č. 154/1994 Sb. o Bezpečnostní informační službě. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 1994, částka 49.

⁶⁹ Česko. Zákon č. 153/1994 Sb. o zpravodajských službách České republiky. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 1994, částka 49, §5.

⁷⁰ Česko. Zákon č. 154/1994 Sb. o Bezpečnostní informační službě. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 1994, částka 49.

⁷¹ Česko. Zákon č. 153/1994 Sb. o zpravodajských službách České republiky. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 1994, částka 49.

zachovávat mlčenlivost o informacích, se kterými se seznámí v průběhu výkonu své činnosti.

3.5.5 Spolupráce zpravodajských služeb

Na základě dohod uzavíraných se souhlasem vlády spolu zpravodajské služby navzájem spolupracují. Pouze se souhlasem vlády lze navázat spoluprací se zpravodajskými službami jiného státu.⁷²

⁷² Česko. Zákon č. 153/1994 Sb. o zpravodajských službách České republiky. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 1994, částka 49.

4. NÁZOROVÝ A LEGISLATIVNÍ VÝVOJ SMĚŘUJÍCÍ KE VZNIKU GIBS

4.1 VZNIK GIBS

„Generální inspekce bezpečnostních sborů byla zřízena od 1. ledna 2012 zákonem č.341/2011 Sb., o Generální inspekci bezpečnostních sborů a o změně souvisejících zákonů. Působnost inspekce je vymezena v § 2 tohoto zákona.“⁷³ Generální inspekce bezpečnostních sborů je ozbrojeným bezpečnostním sborem. Generální inspekce je také organizační složkou státu a zároveň účetní jednotkou, tudíž její příjmy a výdaje tvoří samostatnou kapitolu státního rozpočtu. Příslušníci inspekce plní své pracovní úkoly v rámci své služby, která je upravena zákonem upravujícím služební poměr příslušníků bezpečnostních sborů.

Kabinet Petra Nečase schválil na svém zasedání zákon umožňující vznik Generální inspekce bezpečnostních sborů (GIBS). Zákon o GIBS byl schválen 6. listopadu 2011 s účinností od 1. ledna 2012. Za základní cíle byly stanoveny: efektivnější boj s korupcí v bezpečnostních sborech, nezávislé a účinné trestní stíhání činů příslušníků a zaměstnanců policie, celní správy, vězeňské služby i samotné inspekce. Vytvořením generální inspekce vznikl inspekční orgán zcela nezávislý na příslušných ministerstvech či bezpečnostních sborech. Tím je zamezeno ovlivňování procesu odhalování a stíhání trestné činnosti osob spadajících do personální působnosti generální inspekce, těmito osobami a institucemi. „*Stav naplnění nového bezpečnostního sboru byl na základě usnesení vlády České republiky stanoven na 335 příslušníků a zaměstnanců. Z Inspekce Policie České republiky bylo do nového bezpečnostního sboru jmenováno 179 příslušníků (174 ve služebním poměru, 5 civilních zaměstnanců). Z jiných bezpečnostních sborů bylo na základě žádostí podaných k rukám prozatímního ředitele plk. Mgr. Ing. Ivana*

⁷³ O instituci: Generální inspekce – nezávislý inspekční orgán. *Generální inspekce bezpečnostních sborů* [online]. 2012 [cit. 2014-05-27]. Dostupné z: <http://www.gibs.cz/uvod-1/o-instituci/povinne-zverejnovane-informace>

*Bílka o ustanovení na služební místo v nové inspekci jmenováno 22 příslušníků.*⁷⁴

GIBS je samostatným bezpečnostním sborem, který má postavení policejního orgánu podle trestního řádu a pravomoci celostátního útvaru kriminální policie. Na příslušníky inspekce se bude vztahovat zákon o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů. Ředitele GIBS bude jmenovat a odvolávat premiér po projednání ve výboru Poslanecké sněmovny příslušném ve věcech bezpečnosti.

U příslušníků či občanských zaměstnanců policie se generální inspekce zabývá veškerou kriminalitou, u zaměstnanců celní správy a vězeňské služby jde o trestné činy spáchané v souvislosti s plněním pracovních úkolů. V případě samotných příslušníků a zaměstnanců GIBS vede prověřování, tedy fázi před zahájením trestného stíhání, zvláštní vnitřní oddělení inspekce, fázi vyšetřování, která začíná zahájením stíhání, pak státní zástupce.

Do působnosti generální inspekce nespadají všechny bezpečnostní složky. Například generální inspekce nestíhá hasiče, u kterých, podle předkladatelů, není důvod stíhat je jiným způsobem než běžné občany. Generální inspekce zároveň nemůže kontrolovat kontrarozvědku a rozvědku - tedy Bezpečnostní informační službu (BIS) a Úřad pro zahraniční styky a informace, které sice jsou rovněž bezpečnostními sbory, ale neměl by se měnit stávající systém kontroly a stíhání jejich příslušníků z důvodu nutné konspirace činnosti zpravodajských služeb.

Přínosem generální inspekce je organizační a personální nezávislost inspekčního orgánu na jednotlivých ministerstvech a dotčených bezpečnostních sborech. V předkládací zprávě, ale najdeme zmínku i o nevýhodě, za kterou je považováno především to, že jde o organizačně, legislativně a zejména ekonomicky náročný krok. V prvním roce provozu se náklady GIBS vyšplhaly na 325 milionů korun a každý další rok stál provoz 280 milionů.

Generální inspekce celkově disponuje 335 zaměstnanci, přičemž většina z nich přešla ze stávající Inspekce policie (IP). Nově vzniklo pouze 47

⁷⁴ *Tisková zpráva: Stav naplnění GIBS*. 2012. Dostupné z: <http://www.gibs.cz/tiskove-zpravy/stav-naplneni-gibs>

tabulkových míst pro občanské zaměstnance a dalších 41 míst pro zaměstnance ve služebním poměru.

V samotném čele Generální inspekce bezpečnostních sborů stojí ředitel, který je jmenován předsedou vlády na návrh vlády a po předchozím projednání v příslušném výboru Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky. Ředitel inspekce je pak ze své funkce odpovědný předsedovi vlády.

Základním organizačním článkem Generální inspekce bezpečnostních sborů jsou oddělení řízená vedoucími. Ta jsou pak podřízena řediteli inspekce a příslušným náměstkům. Co se týká specifického postavení v rámci inspekce, to má pak tzv. interní auditor. Ředitel inspekce řídí své náměstky, kancelář ředitele a bezpečnostního ředitele, hlavního ekonoma, oddělení metodiky a prevence, oddělení vnitřní kontroly a interního auditora. Mezi činnosti hlavního ekonoma patří řízení činnosti finančního a plánovacího oddělení a oddělení správy majetku. Náměstkům ředitele inspekce jsou pak podřízena oddělení vykonávající odhalování, prověřování a dokumentaci trestných činů a zjišťování a vyšetřování jejich pachatelů z řad příslušníků a zaměstnanců určených bezpečnostních sborů. Dále jsou jim podřízena oddělení zajišťující specifické úkony trestního řízení a servisní činnosti inspekce v oblasti informačních technologií, speciálních a zvláštních činností. Některá z těchto oddělení a jejich odloučená pracoviště jsou dislokována v celé České republice v sídlech samosprávných krajů a je jim svěřena teritoriální působnost.⁷⁵

⁷⁵ O instituci: Generální inspekce – nezávislý inspekční orgán. *Generální inspekce bezpečnostních sborů* [online]. 2012 [cit. 2014-05-27]. Dostupné z: <http://www.gibs.cz/uvod-1/o-instituci/povinne-zverejnovane-informace>

4.2 POSTAVENÍ VE VZTAHU K OSTATNÍM ORGÁNŮM ČINNÝCH V TRESTNÍM ŘÍZENÍ

Generální inspekce bezpečnostních sborů je samostatným ozbrojeným bezpečnostním sborem. V čele inspekce stojí ředitel inspekce, kterého jmenuje a odvolává na návrh vlády a po projednání ve výboru Poslanecké sněmovny příslušném ve věcech bezpečnosti předseda vlády. Ředitel inspekce je z výkonu své funkce odpovědný předsedovi vlády. Na všechny příslušníky inspekce se vztahuje zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů. *„Inspekce při plnění svých úkolů spolupracuje s ozbrojenými silami, bezpečnostními sbory a dalšími orgány veřejné správy, jakož i s právníky a fyzickými osobami.“*⁷⁶ *„Příslušník inspekce je v rozsahu potřebném pro splnění konkrétního úkolu inspekce oprávněn požadovat od orgánů a osob uvedených v § 8 věcnou a osobní pomoc, zejména potřebné podklady a informace včetně osobních údajů. Tyto orgány a osoby nemusí jeho žádosti vyhovět, brání-li jim v tom zákonná nebo státem uznaná povinnost mlčenlivosti anebo plnění jiné zákonné povinnosti. Fyzická osoba tak nemusí dále učinit, pokud by poskytnutím pomoci vystavila vážnému ohrožení sebe nebo osobu blízkou.“*⁷⁷

Dále může inspekce bezpečnostních sborů požadovat od bezpečnostních sborů a jiných státních orgánů zajištění znaleckých posudků a odborných vyjádření, stop a dalších úkonů souvisejících s dokazováním v rámci trestního řízení, technické a personální zabezpečení odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu nebo operativně pátracích prostředků, kde v žádosti doloží, že použití odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu nebo sledování osob a věcí bylo povoleno podle trestního řádu. Může požadovat součinnost při zajištění, zadržení nebo zatčení osoby, umístění osoby do cely nebo jiném omezení na svobodě a eskortování takové osoby, nebo jinou součinnost, není-li schopna splnění konkrétního úkolu zajistit jinak.

⁷⁶ Česko. Zákon č.341/2011 Sb., o Generální inspekci bezpečnostních sborů. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 2011, částka 120, §8.

⁷⁷ Česko. Zákon č.341/2011 Sb., o Generální inspekci bezpečnostních sborů. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 2011, částka 120, §9.

Příslušník inspekce tedy může při plnění služebních úkolů požadovat věcnou pomoc, osobní pomoc, podklady a informace, osobní údaje, podání vysvětlení, aby po nezbytnou dobu nevstupovala dotyčná osoba na místo určené příslušníkem inspekce, aby se po nezbytnou dobu nezdržovala na určeném místě, a pokud hrozí závažné ohrožení života nebo zdraví, aby po nezbytnou dobu setrvala na určeném místě. Požadavku příslušníka inspekce se pak nemusí vyhovět, pokud v tom brání zákonná nebo státem uznaná povinnost mlčenlivosti, plnění jiné zákonné povinnosti, nebo pokud by fyzická osoba poskytnutím pomoci vystavila vážnému ohrožení sebe nebo osobu blízkou.⁷⁸

„Pro omezení osobní svobody se použije obdobně § 24 zákona o Policii České republiky a pro omezení možnosti volného pohybu osoby připoutáním se použije obdobně § 25 zákona o Policii České republiky; kde se v těchto ustanoveních používá pojmu „policie“, rozumí se tím pro účely tohoto zákona inspekce, a kde se v těchto ustanoveních používá pojmu „policista“, rozumí se tím pro účely tohoto zákona příslušník inspekce.“⁷⁹

Co se týče kontroly, podle zákona o generální inspekci bezpečnostních sborů může na nedostatky v činnosti bezpečnostního sboru, na něž se vztahuje působnost inspekce, upozornit každý, kdo tuto skutečnost odhalí. Zároveň může každý upozornit na skutečnost, že se některý z příslušníků nebo zaměstnanců daného bezpečnostního sboru dopustil jednání, které naplňuje znaky kázeňského přestupku, trestného činu či jiného správního deliktu. Inspekce pak takovéto upozornění musí přijmout a do 30 dnů pak musí vyrozumět toho, kdo toto upozornění učinil, o přijatých opatřeních, ovšem jen za předpokladu, že toto vyrozumění oznamující osoba žádá.⁸⁰

Samotnou kontrolu činnosti inspekce pak provádí Poslanecká sněmovna. Ta k tomuto účelu zřizuje kontrolní orgán, který se skládá z poslanců určených Poslaneckou sněmovnou. *„Kontrolní orgán provádí*

⁷⁸ Česko. Zákon č.341/2011 Sb., o Generální inspekci bezpečnostních sborů. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 2011, částka 120.

⁷⁹ Česko. Zákon č.341/2011 Sb., o Generální inspekci bezpečnostních sborů. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 2011, částka 120, §10.

⁸⁰ Česko. Zákon č.341/2011 Sb., o Generální inspekci bezpečnostních sborů. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 2011, částka 120, hlava XI.

*kontrolu podle odstavce 1 v organizačních částech inspekce. Podmínkou zahájení kontroly je vyrozumění předsedy vlády o této kontrole.*⁸¹

⁸¹ Česko. Zákon č.341/2011 Sb., o Generální inspekci bezpečnostních sborů. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 2011, částka 120, §57 odst. (2).

5. ÚKOLY GENERÁLNÍ INSPEKCE BEZPEČNOSTNÍCH SBORŮ

Při plnění svých úkolů se pracovníci inspekce řídí českým právním řádem, především těmito obecně závaznými právními předpisy, případně interními předpisy. Do právního rámce Generální inspekce bezpečnostních sborů patří zákon č. 341/2011 Sb., o Generální inspekci bezpečnostních sborů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, zákon č. 273/2008 Sb., o Policii ČR, zákon č. 185/2004 Sb., o Celní správě České republiky, zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské a justiční strážci České republiky, zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod a další.

Úkoly inspekce jsou vymezeny zákonem o Generální inspekci bezpečnostních sborů č. 341/2011 Sb. Hlavním předmětem činnosti je vyhledávat, odhalovat a vyšetřovat skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin, jehož pachatelem je příslušník Policie České republiky, celník, příslušník Vězeňské služby, příslušník inspekce anebo zaměstnanci těchto útvarů. Inspekce také provádí zkoušku spolehlivosti vůči protiprávnímu jednání uvedených příslušníků a zaměstnanců. Navrhuje proti takové činnosti opatření a vydává metodická doporučení pro činnost jednotlivých bezpečnostních sborů.

U příslušníků a občanských zaměstnanců policie se zabývá veškerou kriminalitou, u zaměstnanců celní správy a vězeňské služby trestnými činy spáchanými v souvislosti s plněním pracovních úkolů. U samotných příslušníků a zaměstnanců inspekce vede fázi před zahájením trestního stíhání vnitřní oddělení inspekce, fázi vyšetřování počínaje zahájením trestního stíhání vede státní zástupce.

Při plnění úkolů jsou příslušníci inspekce oprávněni držet, nosit a jinak používat zbraně všech kategorií stanovených zákonem č. 119/2002 Sb., o střelných zbraních a střelivu, a dále také používat bezpečnostní materiál podle zákona č. 310/2006 Sb., o nakládání s některými věcmi využitelnými

k obranným a bezpečnostním účelům na území České republiky. Příslušník inspekce je zároveň povinen zachovávat mlčenlivost o všech skutečnostech, o kterých se dozvěděl během plnění svých úkolů, které v zájmu zabezpečení úkolů inspekce nebo v zájmu jiných osob vyžadují, aby byly utajeny před nepovolanými osobami. Tato povinnost zůstává příslušníkovi inspekce i v případě skončení služebního nebo pracovního poměru.⁸²

5.1 VYHLEDÁVÁNÍ, ODHALOVÁNÍ A PROVĚŘOVÁNÍ

Jedním z úkolů Generální inspekce bezpečnostních sborů je vyhledávat, odhalovat a prověřovat skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin, jehož pachatelem je celník, příslušník Vězeňské služby a Policie České republiky, příslušník inspekce, zaměstnanec České republiky zařazený k výkonu práce v inspekci nebo v Policii České republiky. Dále je jejím úkolem vyhledávat, odhalovat a prověřovat skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin v souvislosti s plněním pracovních úkolů a povinností, jehož pachatelem je zaměstnanec České republiky zařazen k výkonu práce ve Vězeňské službě ČR nebo v Celní správě ČR.

5.2 VYŠETŘOVÁNÍ TRESTNÉHO ČINU

Dalším z úkolů Generální inspekce bezpečnostních sborů je vyšetřování trestných činů spáchaných příslušníkem Policie České republiky, celníkem, zaměstnancem České republiky zařazeným k výkonu práce v Policii ČR nebo příslušníkem Vězeňské služby České republiky. Pak také vyšetřuje trestný čin, který byl spáchán v souvislosti s plněním pracovních úkolů zaměstnancem České republiky zařazeným k výkonu práce ve Vězeňské službě České republiky a v Celní správě České republiky.

„V této oblasti navázala inspekce na činnost IPČR, která v minulosti plnila hlavní úkol právě v odhalování a prověřování skutečností, že byl spáchán TČ příslušníkem nebo zaměstnancem PČR. Nově se její působnost rozšířila o příslušníky a zaměstnance VS a CS, stejně jako o příslušníky a

⁸² Česko. Zákon č.341/2011 Sb., o Generální inspekci bezpečnostních sborů. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 2011, částka 120.

zaměstnanec inspekce. Zákon opravňuje inspekci použít agenta podle ustanovení § 158e trestního řádu (dále jen „TR“).⁸³

Jedná se o zcela nový úkol svěřený Generální inspekci. Dříve vedl vyšetřování trestného činu policistů k tomu určený státní zástupce, kterému vždy Inspekce policie ČR předávala případy k zahájení trestního stíhání. Jednalo-li se o trestnou činnost zaměstnance Policie ČR, věc pak byla předána PČR k provedení vyšetřování, popřípadě provedl vyšetřování sám státní zástupce. To ovšem vedlo k řadě problémů, které pak byly novou právní úpravou odstraněny. GIBS má tak od 1. ledna 2012 nově zakotveno postavení policejního orgánu, a to v rozsahu stanoveném zákonem. K přechodu k této činnosti se nedá nic vytknout, přechod byl plynulý. Dílčí problémy se objevily u případů, které byly došetřovány policejními orgány PČR. Jednalo se tedy o případy dotýkající se celní správy a vězeňské služby. Vyšetřování trestných činů, které byly spáchány příslušníky a zaměstnanci inspekce vede dále specializované oddělení státního zastupitelství. Toto specializované oddělení také vyšetřuje zaměstnance a příslušníky dalších určených bezpečnostních sborů a ozbrojených složek České republiky.⁸⁴

5.3 ZKOUŠKA SPOLEHLIVOSTI

Příslušník inspekce je oprávněn k předcházení, zamezování a odhalování protiprávního jednání provést u příslušníka nebo zaměstnance zkoušku spolehlivosti. Ta spočívá v navození situace, kterou je zkoušená osoba povinna řešit. Při provádění zkoušky spolehlivosti musí být zachována lidská důstojnost a nesmí dojít k bezprostřednímu ohrožení nebo poškození života nebo zdraví osob, jejich majetku anebo k omezení svobody osob. Zkoušku spolehlivosti může provést se svým souhlasem i jiná osoba, a to na základě žádosti příslušníka inspekce. V takovém případě je pak tato osoba povinna řídit se pokyny příslušníka inspekce, jelikož příslušník inspekce za její činnost

⁸³ *GENERÁLNÍ INSPEKCE BEZPEČNOSTNÍCH SBORŮ: ZPRÁVA O ČINNOSTI INSPEKCE ZA ROK 2012*. 2013, 61 s. Dostupné z: <http://www.gibs.cz/tiskove-zpravy/informace-o-zverejneni>

⁸⁴ *GENERÁLNÍ INSPEKCE BEZPEČNOSTNÍCH SBORŮ: ZPRÁVA O ČINNOSTI INSPEKCE ZA ROK 2012*. 2013, 61 s., str.13. Dostupné z: <http://www.gibs.cz/tiskove-zpravy/informace-o-zverejneni>

odpovídá. Ten kdo zkoušku spolehlivosti provádí, tedy příslušník inspekce nebo jiná osoba tím pověřena, mohou při zkoušce spolehlivosti sdělovat nepravdivé údaje. O zkoušce spolehlivosti inspekce pořídí úřední záznam včetně toho, že zkoušku dokumentuje obrazovým a zvukovým záznamem.

O provedení zkoušky spolehlivosti, při které se zkoušená osoba dopustila protiprávního jednání, inspekce zkoušenou osobu bez zbytečných průběhů prokazatelně informuje a předá jedno vyhotovení záznamů pořízených podle odstavce 6 příslušnému bezpečnostnímu sboru, který je povinen záznamy založit do osobního spisu zkoušené osoby. Informování a předání záznamů inspekce neprovede, pokud by tím ohrozila plnění úkolů konkrétního trestního řízení nebo plnění úkolu v oblasti kontroly inspekce. V takovém případě však inspekce zkoušenou osobu informuje a záznamy předá poté, co ohrožení pomine. Zkoušená osoba, která se při zkoušce spolehlivosti dopustila protiprávního jednání, má po informování právo nahlížet do záznamů pořízených podle odstavce 6.

Pokud se příslušník inspekce nebo jiná osoba provádějící zkoušku spolehlivosti dopustí jednání, které naplňuje znaky přestupku nebo jiného správního deliktu, a pokud je takové jednání nezbytné k dosažení účelu zkoušky spolehlivosti a bezprostředně neohrozí ani nepoškodí zájmy uvedené v odstavci 3 § 41 zákona o Generální inspekci bezpečnostních sborů, není takové jednání přestupkem ani jiným správním deliktem.

Jednou za půl roku pak inspekce bezpečnostních sborů podává souhrnnou zprávu, kde příslušnému bezpečnostnímu sboru sdělí jména zkoušených osob, které se při zkoušce spolehlivosti nedopustily protiprávního jednání.⁸⁵

5.4 SLEDOVÁNÍ A VYHODNOCOVÁNÍ INFORMACÍ O PROTIPRÁVNÍ ČINNOSTI

Sledování a vyhodnocování informací o protiprávní činnosti příslušníků Policie ČR, Vězeňské služby ČR a příslušníků Celní správy České republiky se

⁸⁵ Česko. Zákon č.341/2011 Sb., o Generální inspekci bezpečnostních sborů. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 2011, částka 120, §41.

také řadí mezi hlavní úkoly prováděné Generální inspekcí bezpečnostních sborů. Tato organizace také navrhuje opatření pro předcházení protiprávní činnosti příslušníků Celní, Vězeňské služby a Policie České republiky.⁸⁶

Informace, které inspekce získá v souvislosti s plněním svých základních úkolů, pak předává k dalšímu opatření jednotlivým subjektům. V rámci prevence kriminality přijímá veškerá opatření ke snižování rizik výskytu trestných činů, jakož i jejich škodlivých důsledků pro jednotlivce, bezpečnostní sbory a celou společnost. V rámci otevřené části inspekce bylo vytvořeno tzv. oddělení metodiky a prevence. K tomu, aby se dosáhlo žádoucího efektu jeho činnosti, navazuje spolupráci s ostatními – uzavřenými odděleními inspekce, která se zabývají kriminální činností příslušníků a zaměstnanců bezpečnostních sborů. Jde zcela o specifickou oblast prevence kriminality. Proti zákonu ve většině případů stojí vysoce kvalifikovaní pachatelé, kteří mají velmi dobrou znalost kriminálního i vyšetřovacího prostředí a také mají vyšší právní povědomí. Proto je nezbytně nutné neustále vytvářet adekvátně účinné nástroje pro boj s tímto problémem, přizpůsobovat se novým trendům v postojích k pachatelům a aplikovat nové přístupy. To znamená nejen zapojení klasických osvědčených prostředků, ale nebát se do vyšetřování zapojit i inovativní projekty. Nadále je důležitá spolupráce s dalšími subjekty.⁸⁷

„Zřízením inspekce je vytvořen zcela nový nástroj pro prevenci protiprávního jednání příslušníků bezpečnostních sborů, který je možné aplikovat prostřednictvím navrhovaných opatření, pokud z vyhodnocení protiprávní činnosti příslušníků bezpečnostních sborů vyplývá závěr, že se nejedná pouze o selhání jednotlivce, ale mohlo dojít k selhání kontroly, systému řízení, nebo o nedokonalou organizační strukturu. Poté je na místě navrhnout opatření, které by působilo preventivně a v maximálním možném

⁸⁶ O instituci: Generální inspekce – nezávislý inspekční orgán. *Generální inspekce bezpečnostních sborů* [online]. 2012 [cit. 2014-05-27]. Dostupné z: <http://www.gibs.cz/uvod-1/o-instituci/predmet-a-napl>

⁸⁷ *GENERÁLNÍ INSPEKCE BEZPEČNOSTNÍCH SBORŮ: ZPRÁVA O ČINNOSTI INSPEKCE ZA ROK 2012*. 2013, 61 s., str.14. Dostupné z: <http://www.gibs.cz/tiskove-zpravy/informace-o-zverejneni>

*rozsahu omezovalo nebo znemožňovalo další páchání tohoto jednání. Toto je činěno ve spolupráci s jednotlivými bezpečnostními sbory.*⁸⁸

Mezi preventivní nástroje inspekce lze zařadit i její přednáškovou činnost. Tím také účinně působí na jednotlivé bezpečnostní sbory a jejich příslušníky. Přednáškovou činnost se podařilo úspěšně zařadit do vzdělávacích aktivit bezpečnostních sborů během roku 2012. Díky tomu proběhlo v roce 2012 9 přednášek pro přibližně 350 posluchačů – příslušníků PČR, VS a CS.⁸⁹

5.5 VYDÁVÁNÍ METODICKÝCH DOPORUČENÍ

Vydávání metodických doporučení je novým úkolem inspekce stanoveným v zákoně o Generální inspekci bezpečnostních sborů. Vydává tak metodická doporučení pro činnost jednotlivých bezpečnostních sborů. Rozdílem mezi těmito doporučeními a preventivními doporučeními je, že se toto doporučení nesoustředí pouze na konkrétní případ, ale snaží se řešit komplexně celou problematiku. I přesto, že se teprve v roce 2012 založilo specializované pracoviště na vydávání těchto doporučení, podařilo se vydat metodické doporučení pro činnost celní správy. Zároveň muselo dojít k navázání spolupráce se všemi ostatními subjekty inspekce a všemi bezpečnostními sbory. Bez toho by totiž tvorba konkrétních metodických doporučení nebyla možná.⁹⁰

⁸⁸ *GENERÁLNÍ INSPEKCE BEZPEČNOSTNÍCH SBORŮ: ZPRÁVA O ČINNOSTI INSPEKCE ZA ROK 2012.* 2013, 61 s., str.14-15. Dostupné z: <http://www.gibs.cz/tiskove-zpravy/informace-o-zverejneni>

⁸⁹ *GENERÁLNÍ INSPEKCE BEZPEČNOSTNÍCH SBORŮ: ZPRÁVA O ČINNOSTI INSPEKCE ZA ROK 2012.* 2013, 61 s., str.15. Dostupné z: <http://www.gibs.cz/tiskove-zpravy/informace-o-zverejneni>

⁹⁰ *GENERÁLNÍ INSPEKCE BEZPEČNOSTNÍCH SBORŮ: ZPRÁVA O ČINNOSTI INSPEKCE ZA ROK 2012.* 2013, 61 s., str.15. Dostupné z: <http://www.gibs.cz/tiskove-zpravy/informace-o-zverejneni>

6. PŘÍSLUŠNÍCI INSPEKCE

6.1 PRAVOMOCI A POVINNOSTI PŘÍSLUŠNÍKA INSPEKCE

Příslušník inspekce spolupracuje zejména s ozbrojenými silami, bezpečnostními sbory, orgány veřejné správy, právníckými osobami a fyzickými osobami.

Při plnění služebních úkolů může požadovat věcnou pomoc, osobní pomoc, podklady, informace, osobní údaje, podání vysvětlení, aby nikdo cizí po nezbytnou dobu nevstupoval na místo určené příslušníkem inspekce, aby se osoba po nezbytnou dobu nezdržovala na určeném místě, či hrozí-li závažné ohrožení života nebo zdraví, po nezbytnou dobu setrvala na určeném místě.

Výzvě příslušníka inspekce nemusíte vyhovět v případě, že tomu brání zákonná či státem uznaná povinnost mlčenlivosti, plnění jiné zákonné povinnosti, či pokud by se fyzická osoba poskytnutím pomoci vystavila vážnému ohrožení sebe nebo osoby blízké.

Zajistit osobu je příslušník inspekce oprávněn za podmínky, že osoba svým jednáním bezprostředně ohrožuje svůj život, pokud osoba svým jednáním bezprostředně ohrožuje život anebo zdraví jiných osob nebo majetek, pokud má být osoba předvedena podle trestního řádu, pokud osoba při předvedení podle zákona kladla odpor nebo se pokusila o útěk, pokud osoba v budově inspekce úmyslně znečišťuje anebo poškozuje majetek, nebo pokud osoba slovně uráží příslušníka inspekce anebo jinou osobu.

Příslušník inspekce je oprávněn zastavit vozidlo a provést jeho prohlídku, pokud pronásleduje pachatele úmyslného trestného činu, pátrá-li po pachateli úmyslného trestného činu, pátrá-li po věcech pocházejících nebo souvisejících s trestnou činností, pátrá-li po hledané osobě, pátrá-li po zbraních, střelivu, výbušninách, omamných a psychotropních látkách a jedech, má-li důvodné podezření, že se ve vozidle taková osoba nebo věc nachází, má-li důvodné podezření, že používáním dopravního prostředku, na dopravním prostředku nebo v souvislosti s dopravním prostředkem byl spáchán trestný čin a za účelem provedení prohlídky je příslušník inspekce oprávněn dopravní

prostředek otevřít nebo jiným způsobem si do něj zjednat přístup, v případě nutnosti i za použití síly.

Při zákroku je příslušník oprávněn použít donucovacích prostředků, jako jsou hmaty, chvaty, údery, kopy, slzotvorný, elektrický nebo jiný obdobně dočasně zneschopňující prostředek, obušek a jiný úderný prostředek, vrhací prostředek mající povahu střelné zbraně s dočasně zneschopňujícími účinky, zastavovací pás, zahrazení cesty vozidlem a jiný prostředek k násilnému zastavení vozidla nebo zabránění odjezdu vozidla, úder střelnou zbraní, hrozba namířenou střelnou zbraní, varovný výstřel, pouta či prostředek k zamezení prostorové orientace.⁹¹

6.2 PROKAZOVÁNÍ PŘÍSLUŠNOSTI

„Při provádění úkonu je příslušník inspekce povinen prokázat svou příslušnost k inspekci služebním průkazem, služebním odznakem inspekce nebo vnějším označením příslušníka inspekce, na kterých musí být zřetelně viditelné identifikační číslo.“⁹²

Pokud ovšem povaha nebo samotné okolnosti úkonu neumožňují prokázat takto příslušnost příslušníka inspekce, pak se příslušník prokáže ústním prohlášením „generální inspekce“. To ovšem neplatí, pokud okolnosti úkonu brání také tomuto ústnímu prohlášení.⁹³

⁹¹ O instituci: Generální inspekce – nezávislý inspekční orgán. *Generální inspekce bezpečnostních sborů* [online]. 2012 [cit. 2014-05-27]. Dostupné z: <http://www.gibs.cz/uvod-1/o-instituci/pravomoce-a-povinnosti-prislusnika-inspekce>

⁹² Česko. Zákon č.341/2011 Sb., o Generální inspekci bezpečnostních sborů. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 2011, částka 120, §6.

⁹³ Česko. Zákon č.341/2011 Sb., o Generální inspekci bezpečnostních sborů. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 2011, částka 120.

Obrázek 1: VZOR PRŮKAZU

Zdroj: <http://www.gibs.cz/uvod-1/o-instituci/prokazovani-prislusnosti>

Obrázek 2: VZOR ODZNAKU

Zdroj: <http://www.gibs.cz/uvod-1/o-instituci/prokazovani-prislusnosti>

„Na bílém nebo stříbrném gotickém štítě, posetém modrým pravoúhlým labyrintem, je položen ostříž v letu v přirozené barvě. Labyrint symbolizuje komplikovanost vyšetřování. Ostříž zosobňuje rychlost, přesnost a účinnost. Vidí vše přesně, jasně a zasahuje, kde je třeba. Bílo-modrá kombinace barev štítu symbolizuje čistotu a chlad. Chlad ve smyslu osobní nezáúčastnosti a spravedlnosti.“⁹⁴

⁹⁴ O instituci: Generální inspekce – nezávislý inspekční orgán. *Generální inspekce bezpečnostních sborů* [online]. 2012 [cit. 2014-05-27]. Dostupné z: <http://www.gibs.cz/uvod-1/o-instituci>

7. ZÁVĚR

„Generální inspekce bezpečnostních sborů (dále jen „GIBS“), která vznikla v roce 2012 a funguje již dva roky, neplní svou úlohu nezávislého orgánu, který měl účinným, transparentním a důvěryhodným způsobem vyšetřovat trestnou činnost policistů. Hlavní chyba spočívá v nevhodném personálním obsazení GIBS, především samotného vedení, ale i míst řadových pracovníků, a sekundárně také v nedostatečné a netransparentní kontrole jejího fungování.“⁹⁵ Na toto upozornila v loňském roce Liga lidských práv ve své zprávě nazvané Generální inspekce bezpečnostních sborů – utržená ze řetězu právního státu. Ve zprávě Liga lidských práv upozorňuje na závislost tohoto orgánu zejména z důvodu nutnosti jmenovat do vedení inspekce nezávislou osobu, která nemá vazby na policii. Dále pak, že GIBS z velké části vznikla z bývalých policistů, kteří nyní prošetřují své kolegy.

Z praxe se fungování GIBS nedá nic závažného vytknout. Tento kontrolní mechanismus osvědčený z řad jiných Evropských států má v postavení orgánů činných v trestním řízení vůči příslušníkům bezpečnostních sborů své neoddělitelné místo.

Generální inspekce bezpečnostních sborů za dobu své působnosti plní úlohu nezávislého orgánu, který účinným, transparentním a důvěryhodným způsobem vyšetřuje trestnou činnost policistů. Příslušníci inspekce plní své pracovní úkoly v rámci své služby, která je upravena zákonem upravujícím služební poměr příslušníků bezpečnostních sborů. Generální inspekce bezpečnostních sborů je ozbrojeným bezpečnostním sborem a toto potvrzují i výroční zprávy GIBS za rok 2012 a rok 2013, které byly vydány v loňském roce.

Za základní cíle byly při založení GIBS stanoveny: efektivnější boj s korupcí v bezpečnostních sborech, nezávislé a účinné trestní stíhání činů příslušníků a zaměstnanců policie, celní správy, vězeňské služby i samotné inspekce. Tyto cíle mohou být považovány za splněny. Liga Lidských Práv podala na základě výše zmíněné zprávy na GIBS žalobu, kterou soud zastavil.

⁹⁵ LIGA LIDSKÝCH PRÁV. *GIBS - utržená ze řetězu právního státu: Analýza a systémové doporučení Ligy lidských práv*. 2014, 22 s. ISBN 978-80-87414-16-3.

Široká veřejnost by nadále měla věnovat fungování Generální inspekce bezpečnostních sborů svůj zájem. I když její chod nemohou přímo ovlivnit, nepřímo pak ano. Ředitele GIBS jmenuje a odvolává premiér po projednání ve výboru Poslanecké sněmovny příslušném ve věcech bezpečnosti. Premiéra jmenuje vítězná strana parlamentních voleb, kdy každý občan svým hlasem může průběh voleb ovlivnit.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

Generální inspekce bezpečnostních sborů: ZPRÁVA O ČINNOSTI INSPEKCE ZA ROK 2012. 2013, 61 s. Dostupné z: <http://www.gibs.cz/tiskove-zpravy/informace-o-zverejneni>

Hanková, Ivana. Základní odborná příprava. S rozumem a odvahou: Informace o možnostech uplatnění v Policii ČR., 1. vyd. Praha: Tiskárna MV.

LIGA LIDSKÝCH PRÁV. *GIBS - utržená ze řetězu právního státu: Analýza a systémové doporučení Ligy lidských práv.* 2014, 22 s. ISBN 978-80-87414-16-3.

Policie České republiky: Pomáhat a chránit. 2. vyd. Policejní prezidium České republiky, 2010, 84 s. ISBN 978-80-254-7700-7.

Tisková zpráva: Stav naplněnosti GIBS. 2012. Dostupné z: <http://www.gibs.cz/tiskove-zpravy/stav-naplnenosti-gibs>

Úmluva o vzájemné pomoci a spolupráci mezi celními správami, vypracovaná na základě článku K.3 Smlouvy o Evropské unii. In: *Úřední věstník Evropských společenství.* 1998. Dostupné z: <http://www.celnisprava.cz/cz/evropska-unie/Stranky/umluva-o-vzajemne-pomoci.aspx>

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 2009, částka 11.

Zákon č. 65/1994 Sb., trestní zákon. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 1994, částka 19.

Zákon č. 102/1971 Sb., o ochraně státního tajemství, ve znění pozdějších předpisů. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 1971, částka 028.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). In •Sbírka zákonů, Česká republika. 1961, částka 66.

Zákon č. 153/1994 Sb. o zpravodajských službách České republiky. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 1994, částka 49.

Zákon č. 154/1994 Sb. o Bezpečnostní informační službě. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 1994, částka 49.

Zákon č. 185/2004 Sb., o Celní správě České republiky. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 2004, částka 62.

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 1990, částka 35.

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 2008, částka 91.

Zákon č.293/1993 Sb., o výkonu vazby. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 1993, částka 74.

Zákon č.300/2013 Sb., o Vojenské policii a o změně některých zákonů. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 2013, částka 115.

Zákon č. 341/2011 Sb., o Generální inspekci bezpečnostních sborů. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 2011, částka 120.

Zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 2003, částka 121.

Zákon č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 2005, částka 143.

Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské a justiční stráží České republiky. In •Sbírka zákonů, Česká republika. 1992, částka 112.

Seznam použitých internetových zdrojů

Algemene Inspectie - Inspection Generale. *Algemene Inspectie - Inspection Generale* [online]. 2014 [cit. 2014-05-27]. Dostupné z: <http://www.aigpol.be>

Celní správa České republiky. *Celní správa České republiky* [online]. 2009 [cit. 2014-05-27]. Dostupné z: <http://www.celnisprava.cz>

Garda Síochána. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2014-05-29]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Garda_Siochana

Generální inspekce – nezávislý inspekční orgán. *Generální inspekce bezpečnostních sborů* [online]. 2012 [cit. 2014-05-27]. Dostupné z: <http://www.gibs.cz>

Inspection generale de la police. *Inspection generale de la police* [online]. 2014 [cit. 2014-05-27]. Dostupné z: <http://www.igp.public.lu>

Ministerstvo obrany České republiky. *Ministerstvo obrany České republiky* [online]. 2004 [cit. 2014-05-27]. Dostupné z: <http://www.mocr.army.cz>

Ministerstvo vnitra České republiky. MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Ministerstvo vnitra České republiky: Moderní úřad* [online]. 2014 [cit. 2014-05-27]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz>

Policie České republiky. *Policie České republiky* [online]. 2014 [cit. 2014-05-27]. Dostupné z: <http://www.policie.cz>

Publications: Legislation. *Garda Ombudsman* [online]. 2014 [cit. 2014-05-29]. Dostupné z: <http://www.gardaombudsman.ie/>

Vězeňská služba České republiky. *Vězeňská služba České republiky* [online]. 2012 [cit. 2014-05-27]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz>

ZÁMEK, David. *Bezpečnostní sbory.cz* [online]. 2013 [cit. 2014-05-27].
Dostupné z: <http://bezpecnostni-sbory.wbs.cz>

SEZNAM ZKRATEK

BIS	Bezpečnostní informační služba
CS	Celní správa
ČR	Česká republika
EU	Evropská unie
GI	Generální inspekce
GIBS	Generální inspekce bezpečnostních zdrojů
IP	Inspekce policie
OČTR	Orgány činné v trestním řízení
PČR	Policie ČR
PP ČR	Policejní prezidium České republiky
VP	Vojenská policie
VS	Vězeňská služba
ZS	Zpravodajské služby

SEZNAM OBRÁZKŮ

Seznam obrázků

Obrázek 1: Vzor průkazu	68
Obrázek 2: Vzor odznaku	68

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Organizační struktura GIBS	I
Příloha B – Tisková zpráva	II
Příloha C – Liga lidských práv	III

PŘÍLOHY

Příloha A – Organizační struktura GIBS

ORGANIZAČNÍ STRUKTURA
GENERÁLNÍ INSPEKCE BEZPEČNOSTNÍCH SBORŮ k 1. 1. 2013

ředitel	
první náměstek ředitele	bezpečnostní ředitel
náměstek ředitele	hlavní ekonom
oddělení informační analytiky	Interní auditor
oddělení Praha	kancelář ředitele
oddělení Středočeský kraj	oddělení vnitřní kontroly
oddělení Liberec pracoviště Ústí n. L.	oddělení metodiky a prevence
oddělení Plzeň pracoviště Karlovy Vary	oddělení informačních a komunikačních technologií
oddělení České Budějovice	oddělení speciálních činností a operativní dokumentace
oddělení Hradec Králové a Pardubice	oddělení zvláštních činností a technické dokumentace
oddělení Brno a pracoviště Jihlava, Zlín	oddělení finanční a plánovací
oddělení Ostrava pracoviště Olomouc	oddělení správy majetku

Příloha B – Tisková zpráva

T I S K O V Á Z P R Á V A

Ze dne: 2.1. 2012

VE VĚCI: STAV NAPLNĚNOSTI GIBS

Zákonem č. 341/2011 Sb., o Generální inspekci bezpečnostních sborů a o změně souvisejících zákonů byla dnem 1. ledna 2012 zřízena GENERÁLNÍ INSPEKCE BEZPEČNOSTNÍCH SBORŮ.

Stav naplnění nového bezpečnostního sboru byl na základě usnesení vlády České republiky stanoven na 335 příslušníků a zaměstnanců. Z Inspekce Policie České republiky bylo do nového bezpečnostního sboru jmenováno 179 příslušníků (174 ve služebním poměru, 5 civilních zaměstnanců). Z jiných bezpečnostních sborů bylo na základě žádostí podaných k rukám prozatímního ředitele plk. Mgr. Ing. Ivana Bílka o ustanovení na služební místo v nové inspekci jmenováno 22 příslušníků.

Předpokládané doplňování stavu pracovníků ke Generální inspekci bezpečnostních sborů bude probíhat průběžně.

Aktuální informace naleznete na internetových stránkách www.gibs.cz .

Radka Sandorová
tisková mluvčí

LIGA LIDSKÝCH PRÁV

Generální inspekce bezpečnostních sborů

– utržená ze řetězu právního státu

Analýza a systémové doporučení Ligy lidských práv

Analýza vznikla v rámci projektu Policie pod kontrolou
podpořeného Fondem Otakara Motejla a Open Society Foundations

**FOND
OTAKARA
MOTEJLA**

Touto analýzou se systémovými doporučeními vydanou po dvou letech fungování
Generální inspekce bezpečnostních sborů

- k jejímu personálnímu obsazení,
- kontrole její činnosti,

- efektivnímu vyšetřování špatného zacházení a
- obecně k její transparentnosti, důvěryhodnosti a preventivní funkci

navazujeme na své již sedm let staré systémové doporučení „Kritéria pro zřízení a činnost nezávislého orgánu pro šetření porušení zákona ze strany policistů a strážníků“,⁹⁶ ve kterém jsme analyzovali kritéria Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) pro nezávislé vyšetřování policie, prosazovali vznik nezávislého vyšetřovacího orgánu a navrhli, jak by měl tento orgán vypadat.

Zpracovala právnička Zuzana Candigliota, podklady připravili Zuzana Révészová a Petr Hanslian.

Vydala Liga lidských práv, březen 2014.

ISBN 978-80-87414-16-3

Posláním Ligy lidských práv je hájit práva a svobody všech lidí, podporovat angažovanost jednotlivců a usilovat o spravedlivé, funkční instituce v České republice.

Problematice týkající se policie a Generální inspekce bezpečnostních sborů se věnuje na webu www.ferovapolicie.cz.

Posláním Fondu Otakara Motejla, který založila v roce 2012 Nadace Open Society Fund Praha, je rozvíjet právní stát a demokracii a omezit korupci. Se souhlasem rodiny nese fond jméno prvního veřejného ochránce práv, který výrazně přispěl k obraně principů právního státu v České republice. Do fondu přispívají soukromí i firemní dárci.

⁹⁶ Dostupné zde: <http://llp.cz/publikace/kriteria-pro-zrizeni-a-cinnost-nezavisleho-organu-pro-setreniporuseni-zakona-ze-strany-policistu-a-strazniku/>.

OBSAH

1. Úvod	4
2. Shrnutí analýzy a doporučení.....	5
3. Personální obsazení GIBS	7
4. Ředitel a vedení GIBS	7
Doporučení	9
5. Řadoví pracovníci GIBS	11
Doporučení	12
6. Kontrola činnosti GIBS	13
7. Státní zástupce	13
8. Předseda vlády	15
9. Stálá komise pro kontrolu činnosti Generální inspekce bezpečnostních sborů	16
10. Veřejnost	16
11. Další kontrolní orgány	17
Doporučení:	17
12. Efektivní vyšetřování policejního násilí	18
Doporučení:	20
13. Transparentnost, důvěryhodnost a preventivní funkce GIBS	21
Doporučení:	22

ÚVOD

Generální inspekce bezpečnostních sborů (dále jen „GIBS“), která vznikla v roce 2012 a funguje již dva roky, **neplní svou úlohu nezávislého orgánu, který měl účinným, transparentním a důvěryhodným způsobem vyšetřovat trestnou činnost policistů.**⁹⁷ **Hlavní chyba spočívá v nevhodném personálním obsazení GIBS,** především samotného vedení, ale i míst řadových pracovníků, a sekundárně také v nedostatečné a netransparentní kontrole jejího fungování.

Když se začal v roce 2011 konkrétně rýsovat vznik nezávislého orgánu pro vyšetřování trestných činů policistů, připomínkovali⁹⁸ jsme návrh zákona o Generální inspekci bezpečnostních sborů. Mimo jiné jsme upozornili na nutnost jmenovat do vedení inspekce nezávislou osobu, která nemá vazby na policii. Dále jsme prosazovali drobnou legislativní úpravu, která by zaručovala, že všechna podezření na **mučení a jiné nelidské a ponižující zacházení** (dále také **špatné zacházení** nebo **policejní násilí**) bude od počátku vyšetřovat inspekce, nikoliv sama policie.

Po vzniku GIBS jsme pečlivě sledovali její činnost, zejména se zaměřením na účinné vyšetřování policejního násilí, ale i její transparentnost a dodržování zákonů. **Závažné nedostatky v jejím fungování**, které lze – mírně řečeno – nazvat naprostým selháním, jsme trochu provokativně, ale výstižně popsali **ve stínové výroční zprávě** vydané v prosinci 2013.⁹⁹

Naše stínová výroční zpráva upozorňuje

- na úmyslnou nečinnost GIBS v případech podezření z policejního násilí, pro jejichž vyšetřování byla inspekce primárně zřízena;
- ale také naopak na zneužívání moci a nezákonných postupů vůči nepohodlným policistům;
- na nezákonné utajování informací, nekontrolovatelnost a celkovou nedůvěryhodnost GIBS a jejího ředitele Ivana Bílka, který očekávání nového efektivního orgánu nenaplnil.

Oficiální výroční zpráva GIBS za rok 2012 byla zveřejněna až nyní – v březnu 2014. Nám byla poskytnuta po opakovaných urgencích ke konci roku 2013. Zpráva má sice 60 stran, ale obsahuje jen nicneříkající obecné informace nebo statistiky.

⁹⁷ Z důvodové zprávy k zákonu o GIBS vyplývá, že účinné, nezávislé a nestranné vyšetřování případů, kdy došlo k zásahu do práva na život nebo do práva nebýt podroben mučení, nelidskému a ponižujícímu zacházení, zvláště jestliže je podezřelým příslušník bezpečnostního sboru, bylo hlavním důvodem vzniku GIBS. Podle zprávy má zřízení nezávislého orgánu za cíl dosáhnout souladu s mezinárodními úmluvami. Dále zpráva poukazuje na to, že veřejnost nedůvěřuje policii a nevěří, že je sama schopna se zbavit policistůpachatelů ve vlastních řadách.

⁹⁸ Připomínky jsou dostupné http://llp.cz/wp-content/uploads/Pripominky_inspekce_2011.pdf.

⁹⁹ Dostupné zde: <http://llp.cz/publikace/stinova-vyrocní-zprava-generalni-inspekce-bezpecnostnich-sboru/>.

V oficiální výroční zprávě GIBS za rok 2012 chybí

- vize a hodnoty nové instituce;
- představení lidí v inspekci, kteří by měli být zárukou její důvěryhodnosti a odstřížení se od praktik předchozí inspekce;
- **konkrétní informace** o případech nejzávažnější kriminality nebo o medializovaných případech, které zajímají veřejnost, a o konkrétních výsledcích GIBS, ale také o stížnostech na příslušníky GIBS.

Na stínovou výroční zprávu navázal **kulatý stůl v Senátu ČR s názvem „Generální inspekce bezpečnostních sborů – (ne)vyšetřování trestných činů policistů“**. Na semináři s velkým zájmem diskutovali o činnosti a kontrole GIBS zástupci všech zainteresovaných stran včetně policistů, kteří **popisovali nezákonné praktiky GIBS**.¹⁰⁰

V dalším textu se budeme věnovat otázkám personálního obsazení GIBS, kontrole nad její činností, efektivnímu vyšetřování policejního násilí a obecně transparentnosti, důvěryhodnosti a preventivní funkci inspekce. U každé oblasti nabízíme doporučení k nápravě současného nevyhovujícího stavu. Nejprve předkládáme stručné shrnutí témat včetně stručných doporučení a následuje podrobnější rozpracování každého tématu včetně odůvodnění doporučení.

SHRUTÍ ANALÝZY A DOPORUČENÍ

1.1 PERSONÁLNÍ OBSAZENÍ GIBS

Vedení GIBS je tvořeno osobami, které nejenže jsou značně problematické z hlediska své minulosti a morální integrity, ale jako bývalí policisté a kolegové těch, které mají stíhat, nebo jako bývalí funkcionáři minulých inspekci nejsou nezávislí. Například z účelového trestního stíhání Petra Lessyho je zřejmé, že jde o osobní mstu nebo o politickou objednávku. Ředitel Ivan Bílek – resp. celé jím dosazené vedení GIBS – je nedůvěryhodný nejen kvůli machinacím při svém dosazení do funkce ze strany Ministerstva vnitra, ale též kvůli podezření ze zneužívání odměn.

GIBS převzala do služebního poměru téměř všechny příslušníky předchozí nedůvěryhodné Inspekce Policie ČR a pokračuje ve svých dřívějších nezákonných praktikách, jako je úmyslné nevyšetřování policejního násilí a naopak šikana některých policistů. Zároveň GIBS odmítá zveřejnit informaci, zda problematické osoby, které se v minulosti dopustily závažných pochybení, u ní nadále pracují.

1.2 DOPORUČENÍ

- výměna ředitele a vedení GIBS za důvěryhodné osobnosti;
- změna zákona v otázce jmenování ředitele GIBS – zrušení jmenování předsedou vlády a zavedení transparentního a dvojinstančního výběru se zapojením Parlamentu, zakotvení požadavku, aby nebyl bývalým

¹⁰⁰ Přepis kulatého stolu ze dne 9. 12. 2013 je dostupný zde:

<http://senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/htmlhled?action=doc&value=70587>.

- příslušníkem kontrolovaných bezpečnostních sborů, aby měl právnické vzdělání, zakotvení zákazu poskytování odměn řediteli;
- zbavení se příslušníků GIBS, kteří postupovali nezákonně a ohrozili pověst bezpečnostního sboru;
 - informovanost občanů o osobách ve vedení GIBS včetně jejich životopisu.

Kontrola činnosti GIBS

Kontrolu nad GIBS v trestním řízení by měl primárně provádět státní zástupce, ovšem v řadě nejzávažnějších případů někteří státní zástupci stížnosti neřeší, nebo dokonce kryjí nezákonné praktiky GIBS. Kontrola ze strany předsedy vlády nebo Stálé komise pro kontrolu činnosti GIBS se dosud rovněž ukázala jako neefektivní a netransparentní. Kontrole ze strany veřejnosti zamezuje sama GIBS tím, že odmítá poskytovat informace o své činnosti a neřeší adekvátně stížnosti.

1.3 DOPORUČENÍ

- proškolení státních zástupců o požadavcích Evropského soudu pro lidská práva na účinné vyšetřování;
- účinný dozor nad zákonností postupů GIBS ze strany státního zástupce, vyvozování kárné odpovědnosti u státních zástupců, kteří kryli nezákonné postupy GIBS;
- změna zákona ohledně Stálé komise pro kontrolu činnosti GIBS – zavedení opatření proti střetu zájmů a zavedení smíšené povahy komise, která by byla tvořena nejen poslanci;
- přiměřené informování veřejnosti o činnosti Stálé komise;
- dohled Stálé komise nad dodržováním zákona o svobodném přístupu k informacím ze strany GIBS a nad včasným odevzdáváním výročních zpráv GIBS.

Efektivní vyšetřování policejního násilí

Přestože důvodem pro vznik GIBS byla nutnost zajistit nezávislé a účinné vyšetřování špatného zacházení ze strany policie, v řadě případů se ukázalo, že je GIBS odmítá vyšetřovat. Její metodou je nečinnost v kombinaci s předáváním případů samotné policii, která však nesplňuje podmínku nezávislosti. Někteří státní zástupci postupy inspekce kryjí a výsledkem je porušování základních práv obětí trestných činů a neočištění policie od nebezpečných agresorů. GIBS také odmítá poskytovat jakékoliv informace o konkrétních případech podezření z policejního násilí.

1.4 DOPORUČENÍ

- proškolení příslušníků GIBS a státních zástupců o požadavcích Evropského soudu pro lidská práva na účinné vyšetřování a provádění vyšetřování jen proškolenými a odborně způsobilými osobami;
- vydání metodického doporučení k vyšetřování podezření ze špatného zacházení;
- změna trestního řádu a zakotvení povinnosti policejních orgánů předávat tyto případy okamžitě GIBS;
- informování veřejnosti o vyšetřovaných podezřeních ze špatného zacházení.

Transparentnost, důvěryhodnost a preventivní funkce GIBS

GIBS porušuje zákon o svobodném přístupu k informacím – odmítá poskytovat některé informace a ani nezveřejňuje své odpovědi na žádosti o informace. Také nezveřejňuje na svém webu podstatné informace, jako jsou informace o lidech ve vedení inspekce nebo metodická doporučení. Inspekce zveřejnila výroční zpráva o své činnosti za rok 2012 až v březnu 2014, tedy asi o rok později, než by se očekávalo.

1.5 DOPORUČENÍ

- včasné zveřejňování všech relevantních informací a dokumentů, jako jsou výroční zprávy, metodická doporučení či zodpovězené dotazy dle zákona o svobodném přístupu k informacím;
- úprava webových stránek GIBS směrem k větší otevřenosti a transparentnosti.

PERSONÁLNÍ OBSAZENÍ GIBS

Současné personální obsazení GIBS – a to zejména vedení, ale i míst řadových pracovníků – je nevyhovující jak z hlediska způsobu jejich dosazení, tak z hlediska způsobu jejich práce a výsledků, což blíže popisujeme ve stínové výroční zprávě. **Pro úspěšné nastartování nové instituce bylo přitom zásadní dosadit na místo lídra nezávislou, důvěryhodnou a kvalitní osobnost s dobrou pověstí, která by vytvořila kulturu instituce zevnitř.**

1.6 ŘEDITEL A VEDENÍ GIBS

Liga lidských práv ve svých připomínkách prosazovala, aby po vzoru důvěryhodné inspekce z Anglie a Walesu (The Independent Police Complaints Commission) bylo vyloučeno, aby do vedení inspekce byla jmenována osoba, která dříve působila ve služebním poměru k policii. Namísto bývalého policisty mohl být ředitel, případně další osoby ve vedení, vybrán z řad osob znalých práva – dřívějších zkušených a důvěryhodných soudců, státních zástupců, advokátů apod.

Důvodová zpráva k zákonu o GIBS zdůrazňuje, že právě podřízenost Ministerstvu vnitra byla problematickým rysem předchozích inspekci. Uvádí, že judikatura Evropského soudu pro lidská práva vyžaduje nestrannost a nezávislost vyšetřování, což „znamená nikoli pouze to, že mezi vyšetřovateli a osobami vyšetřovanými nesmí existovat žádné hierarchické a institucionální spojení, ale též, že tyto osoby jsou na sobě nezávislé i v praxi“. Nová inspekce tedy měla být formálně i materiálně nezávislá na Ministerstvu vnitra, pod které je zařazena policie, ale i na politických vlivech.

Do funkce ředitele GIBS byl jmenován bývalý policista **Ivan Bílek**, který u policie **podivným způsobem přeskočil zákonem stanovené služební hodnosti**, když jej Ivan Langer potřeboval dosadit do vysoké funkce na policejním prezidiu. Je obecně známo, že Ivana Bílka na post ředitele GIBS dosadila ODS v rámci politické dohody. Bílek se na GIBS ihned obklopil svými problematickými známými z policejního prezidia, s nimiž měl podle médií zneužívat odměny a veřejné finanční prostředky,¹⁰¹

¹⁰¹ Pavel Kolář, Gabriel Berzsi – na praktiky těchto funkcionářů, jako je zadávání pochybných zakázek či rozdávání si obřích odměn, upozornila MF Dnes v článku „Museli odejít od policie,

a dále **Dušanem Brunclíkem**, který byl dříve ve vedení předchozí inspekce, a **Jiřím Tarabou**, dlouhodobým pracovníkem vnitřní kontroly předchozích inspekci. Kromě pochybné minulosti Brunclíka, který měl za minulého režimu spolupracovat s StB a je podezřelým z úniků utajovaných informací v kauze Pandur,¹⁰² nyní vše nasvědčuje také tomu, že **Brunclík stál rovněž za kriminalizací a likvidací Rudolfa Setváka v kauze tzv. Toflova gangu**. Setvák, považovaný za slušného a poctivého policistu, se měl stát ředitelem dřívější Inspekce ministra vnitra a nahradit tak Brunclíka, v té době pověřeného jejím řízením. Ve vedení inspekce však měla vypuknout panika, na Setváka byla účelově a bez důkazů „vyrobena kauza“ a ten byl až nyní soudem zcela zproštěn obžaloby. Brunclík, který dříve Setvákovo postavení před soud komentoval jako ukázkově odvedenou práci celého týmu a rok tvrdé práce těch nejlepších lidí z policejní inspekce, nyní odmítá rozhodnutí soudu komentovat.¹⁰³¹⁰⁴

Je velmi problematické, že Brunclík má v nové inspekci na starosti trestní řízení a Taraba vnitřní kontrolu, jež má za úkol pečlivě prošetřovat podezření z pochybení vlastních příslušníků a očišťovat inspekci od těch, kteří zneužívají svou pravomoc. V důvodové zprávě ke GIBS se totiž výslovně uvádí, že za předchozí policejní inspekce (s Brunclíkem a Tarabou na vedoucích pozicích) zde byla **absence funkční kontroly činnosti policie a opakovaná podezření z politického zneužívání inspekce**. Pokud je pravdou, že předchozí inspekce byly politicky zneužívány, tak za to nesou odpovědnost právě Brunclík a Taraba. Personální kontinuita s minulými inspekcemi pochopitelně vede k vyloučení možnosti, že dojde ke zlepšení situace popisované důvodovou zprávou.

Dokonce máme podezření, že současné vedení GIBS pod Ivanem Bílkem pokračuje ve **zneužívání rozpočtu GIBS pro udělování obřích odměn** sobě a spřízněným lidem. Na naši žádost o informace GIBS odpověděla, že řediteli Bílkovi bylo na odměnách vyplaceno jen za rok 2012 celkem 550.000,- Kč nad rámec standardního služebního příjmu.¹⁰⁵ Není ovšem zřejmé, za jaké zásluhy a podle jakých kritérií mu tak vysoké odměny byly vyplaceny. Problematické je i to, že řediteli GIBS má podle

teď policisty kontrolují“ ze dne 12. 6. 2012 a zmínila i další jména – Roman Fidler a Petr Sobotovič.

¹⁰² Článek „Nové důkazy: náměstek inspekce donášel StB“ ze dne 23. 3. 2009. Dostupný zde: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/nove-dukazy-namestek-inspekce-donaselstb_111118.html#UwcOPfI5Oz4.

Článek „Pandury: mezi podezřelými z úniku informací je i náměstek inspekce“ ze dne 9. 9. 2012, převzato z týdeníku EURO. Dostupný zde: <http://zpravy.e15.cz/domaci/politika/pandury-mezipodezrelymi-z-unikuinformaci-je-i-namestek-inspekce-912688>.

¹⁰³ Viz článek „Příběh asketického vyděrače“ v časopise Respekt dne 10. 3. 2014; článek „Žalobce viní policejní mafii z Brna z vydírání, úplatkářství i loupeže“ ze dne 4. 8. 2012. Dostupné zde: http://brno.idnes.cz/zalobce-vini-policejni-mafii-z-brna-z-vydirani-uplatkarstvi-i-loupeze-1ec-/brnozpravy.aspx?c=A120804_1812508_brno-zpravy_bor; článek „Členové údajného Toflova gangu Setvák, Olah a Polák odmítli u soudu svá obvinění“ ze dne

¹⁰⁴ . 10. 2012 <http://www.ibrno.cz/krimi/50935-clenove-udajneho-toflova-gangu-setvak-olah-a-polak-odmitliu-soudu-sva-obvineni.html>.

¹⁰⁵ S ohledem na § 2 zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, ve věci služebního poměru ředitele Generální inspekce bezpečnostních sborů jedná a rozhoduje předseda vlády. Na náš dotaz ovšem Úřad vlády ČR odpověděl, že informacemi o tom, že by předseda vlády Bílkovi uděloval odměny, nedisponuje. Bližší informace tedy nebyly poskytnuty.

zákona odměny udělovat předseda vlády, což může vést k ovlivňování práce GIBS a narušuje to nezávislost instituce.

Informace o odměnách ostatních pracovníků odmítá GIBS v rozporu se zákonem a judikaturou správních soudů poskytnout. Podle našich informací byly statisícové částky určené k navýšení příjmů řadových příslušníků namísto toho vyplaceny formou odměn osobám z vedení GIBS a osobám s nimi spřízněnými. S ohledem na nezákonné utajování těchto informací ze strany GIBS by mělo možné zneužití odměn prošetřit státní zastupitelství.

Intriky kolem obsazení vedení GIBS byly patrně mnohem závažnější. Z odposlechů totiž vyšlo najevo, že bývalý náměstek Ministerstva vnitra Michal Moroz měl konspirativním způsobem řešit obsazení strategických postů v GIBS lidmi, kteří budou jednat ve prospěch jeho a dalších podezřelých ze závažné trestné činnosti.¹⁰⁶ Přestože nová inspekce měla být nezávislou institucí, je zřejmé, že prakticky se tak nestalo a že jejím **účelovým personálním obsazením je nezávislost narušena.**

1.7 DOPORUČENÍ

Pokud má GIBS plnit svůj účel nezávislého, nestranného a důvěryhodného orgánu, který účinným způsobem vyšetřuje trestnou činnost příslušníků bezpečnostních sborů, **je nezbytné vyměnit ředitele a vedení GIBS. Do čela GIBS musí být jmenována osoba, která se těší důvěře veřejnosti i samotných příslušníků bezpečnostních sborů, u které nejsou žádné pochybnosti o morální integritě a která má zájem a osobní motivaci v souladu se zákonem dosahovat cílů, pro které byla GIBS vytvořena.** Obdobně tomu bylo dosud například u veřejného ochránce práv, což je příklad dobré praxe.

Kromě odvolání současného ředitele, kterého dle zákona o GIBS **jmenuje i odvolává předseda vlády na návrh vlády a po projednání v bezpečnostním výboru Poslanecké sněmovny,** doporučujeme i drobné zákonné úpravy.

Požadavek morální integrity ředitele bohužel nelze dost dobře uzákonit, proto navrhuje jít cestou uzákonit alespoň to, co možné je. K důvěryhodnému a kvalitnímu obsazení ředitele GIBS přispěje, pokud

- bude jeho výběr transparentní a dvojinstanční a bude do něj zapojena Poslanecká sněmovna nebo Senát;
- nepůjde o bývalého příslušníka sboru, který je kontrolován ze strany GIBS;
- bude mít právnické vzdělání a zkušenosti;
- bude jeho odměňování založeno na přiměřeném pevném platu bez možnosti udělování odměn třetí osobou.

¹⁰⁶ Viz vyjádření státního zástupce Iva Ištvana pro týdeník EURO, 23. 12. 2013. Podle Ištvana z pořízených odposlechů vyplývá, že Moroz měl ovlivňovat posty ve státní správě, podílet se na podvodech s veřejnými zakázkami i na opětovném dosazení Vlastimila Rampuly na místo vrchního zástupce a měl být v kontaktu s lobbistou Ivem Rittigem, považovaným za vlivného zákulisního hráče ODS.

Především je potřeba se zabývat otázkou **mechanismu, pomocí kterého je vybrán a jmenován ředitel GIBS do funkce**. V současné době je výběr v kompetenci předsedy vlády spolu s vládou a bezpečnostním výborem Poslanecké sněmovny, což – jak se ukázalo – umožnilo zákulisní dohody, či spíše intriky. Současný mechanismus také umožňuje vládě, aby se vyhnula trestnímu stíhání svých členů tím, že pomocí GIBS odstraní policejní vyšetřovatele. Předseda vlády zase pomocí udělování odměn může ovlivňovat jednání ředitele GIBS, což je nepřijatelné.

Jsme přesvědčeni, že **při výběru kvalitních kandidátů by měl být kladen důraz na transparentnost a „dvojinstančnost“, přičemž jednou z „instancí“ by měla být Poslanecká sněmovna nebo Senát**, kde proběhne veřejná debata o kvalitě navržených kandidátů.

Navrhujeme proto **převzetí některého z již existujících modelů** ustanovení do významem podobné funkce. Lze použít například model **ustanovení veřejného ochránce práv nebo soudce Ústavního soudu**. Ochránce je volen Poslaneckou sněmovnou z kandidátů, z nichž po dvou navrhne prezident a Senát.¹⁰⁷ Soudce Ústavního soudu je jmenován prezidentem republiky se souhlasem Senátu.¹⁰⁸ V obou případech může funkci vykonávat jen osoba nad 40 let, nadto ústavní soudce musí mít vysokoškolské právnické vzdělání a být nejméně deset let činný v právnickém povolání. Mimořádné odvolání z funkce je v podstatě možné jen při spáchání trestného, resp. úmyslného trestného činu. Spolek Šalamoun navrhuje mechanismus jmenování prezidentem na základě výběrového řízení organizovaného předsedou Senátu.¹⁰⁹

Jak jsme již po vzoru anglické úpravy navrhli v našich připomínkách k zákonu o GIBS, **do zákona by mělo být vloženo ustanovení, podle něhož nemůže být ředitelem GIBS osoba, která je nebo v minulosti byla příslušníkem nebo zaměstnancem bezpečnostního sboru, jenž spadá pod pravomoc GIBS**.¹¹⁰

Optimální by ovšem bylo, aby bývalými příslušníky inspekcí kontrolovaného sboru nemohly být ani další osoby ve vedení GIBS nebo s rozhodovacími pravomocemi, jako jsou náměstci ředitele nebo vedoucí územních útvarů. Takto může být zajištěna

¹⁰⁷ Zákon č. 349/1999 Sb., o [v]eřejném ochránci práv.

¹⁰⁸ Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu.

¹⁰⁹ Blíže viz pozn. pod čarou níže.

¹¹⁰ Návrh změny zákona v tomto smyslu zpracoval i Spolek Šalamoun, který mj. navrhuje přijetí tohoto ustanovení do zákona o GIBS: „Ředitelem a jeho 1. náměstkem se může stát každý občan, který je držitelem bezpečnostní prověrky NBÚ nebo má předpoklady pro její získání, který není členem žádné politické strany a není ani nebyl příslušníkem žádného bezpečnostního sboru, jehož příslušníci mohou být stíháni inspekcí. Do doby, než uchazeč získá bezpečnostní prověrku, jej prezident pověří výkonem funkce. Zamítnutím žádosti o bezpečnostní prověrku jeho pověření a funkce končí“.

Dostupné zde: <http://www.spoleksalamoun.com/view.php?cisloclanku=2012092401>.

větší nezávislost a předejde se situaci, kdy bývalí policisté kryjí trestnou činnost policistů nebo se naopak mstí bývalým kolegům.¹¹¹

Pochopitelně je potřeba zajistit, aby GIBS byla personálně **obsazena částí bývalých příslušníků bezpečnostních sborů**, které sama vyšetřuje, neboť jen oni se vyznají v policejním prostředí a práci policie, resp. vězeňské služby a celní správy. Bývalí příslušníci ovšem nemusí být na vedoucích místech. Kromě toho více než kvantita je důležitá kvalita bývalých příslušníků kontrolovaných sborů, tedy to, aby u GIBS pracovali jenom ti nejzkušenější a nejuznávanější odborníci. To v současné době stejně není naplněno.

I kdyby se nepodařilo prosadit podmínku, aby funkci ředitele GIBS mohla vykonávat pouze osoba, která nebyla příslušníkem bezpečnostního sboru, nejdůležitější je to, aby šlo o někoho, kdo za sebou nemá podezření ze skandálů ani z napojení na politické skupiny, ale naopak se těší dlouhodobě dobré pověsti a je schopen a připraven rozjet nový orgán s úplně jinou vnitřní kulturou, než tomu bylo dosud.

Dále navrhuje, aby mezi požadavky na ředitele GIBS bylo uzákoněno i **vysokoškolské vzdělání v oboru právo** v magisterském studijním programu. Tento logický požadavek pro výkon funkce, který by měl zajistit orientaci v právním řádu a judikatuře, zejména v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva, současný ředitel Ivan Bílek nesplňuje. Rovněž je možné uzákonit minimální dobu právní praxe.

Navrhujeme také, aby **nebylo možné řediteli GIBS udělovat odměny nad rámec standardního platu**. Možnost vyplácení odměn třetí stranou (v současnosti předsedou vlády) může vést k ovlivňování práce ředitele GIBS a zasahování do nezávislosti instituce. Pokud je standardní plat ředitele GIBS ve výši necelých 90.000 Kč hrubého vnímán jako nízký, lze situaci řešit zvýšením standardního platu, nikoliv udělováním odměn a vytvářením závislosti ředitele na někom dalším. Odměny poskytované řediteli GIBS je potřeba považovat za stejně nepřijatelné, jako kdyby soudcům uděloval odměny ministr spravedlnosti. Navrhujeme také omezit možnost udělování odměn také dalším vedoucím pracovníkům.

Z toho důvodu je potřeba změnit zákon o služebním poměru a znemožnit udělování odměn buď jen řediteli GIBS, nebo systematicky všem ředitelům bezpečnostních sborů. Možnost udělovat odměny by tak ovšem zůstala pro ostatní příslušníky v bezpečnostních sborech, je však na jejich nadřízeném, zda jim odměny udělí. Otázka odměn u zaměstnanců státu a veřejné správy obecně a předcházení možnostem jejich zneužívání by měla být řešena koncepčně, to je však nad rámec této analýzy.

¹¹¹ Na nutnost zavést plošnou, civilní a na policii nezávislou kontrolu upozorňuje právník Pavel Hasenkopf v článku „Přibývá případů policejní brutality. Experti: Chybí kontrola!“ ze dne 29. 1. 2014: „... GIBS na to zjevně nestačí, protože se sama stále cítí být součástí policie a má tendenci její prohřešky přehlížet a omlouvat.“ Dostupné zde: <http://www.prvnizpravy.cz/zpravy/zpravy/pribyva-pripadu-policejni-brutalityexpertichybi-kontrola/>.

Řadoví pracovníci GIBS

Aby nová inspekce mohla začít skutečně fungovat a získávat si důvěru veřejnosti, nestačí pouze nový ředitel a vedení. I u řadových příslušníků je nezbytně nutné zajistit, aby šlo o lidi nejen odborně, ale i morálně na výši. Tím by bylo minimalizováno riziko jejich selhání s ohledem na závažnost jejich práce – řešení trestné činnosti příslušníků či zaměstnanců bezpečnostních sborů. Je nepochybné, že službu v předchozí Inspekci Policie ČR vykonávala značná část lidí, kteří u takového orgánu neměli co pohledávat. Tito lidé buď kryli trestnou činnost policistů včetně policejního násilí, nebo naopak šikanovali policisty, kteří se z nějakého důvodu znelíbili. Ostatně i **důvodová zpráva k zákonu o GIBS upozornila na značnou nedůvěru občanů v policii a její schopnost se zbavit policistů-pachatelů ve vlastních řadách, na opakovaně medializované případy selhání policie, které poukazovaly na absenci funkční kontroly policie a na opakovaná podezření z politického zneužívání inspekce.**

Ivan Bílek ještě v roli prozatímního ředitele měl v souladu s § 69 odst. 4 zákona o GIBS možnost při vzniku GIBS převzít z předchozí inspekce jen kvalitní příslušníky a těm, u kterých by se objevily pochybnosti, zda svoji práci vykonávali náležitě, mohl sdělit, že nebudou ustanoveni na služební místo v GIBS. Ivan Bílek této možnosti ovšem využil jen „řádově v jednotkách“, jak nám bylo na dotaz sděleno. Jinými slovy – **ve skutečnosti nevznikla žádná nová nezávislá inspekce, ale starý, nevyhovující orgán se prakticky pouze přejmenoval.** Není tedy divu, že GIBS plynule navázala na nezákonné praktiky Inspekce Policie ČR. Je také velmi pravděpodobné, že **u GIBS stále působí lidé, kteří v několika případech zavinili odsouzení České republiky Evropským soudem pro lidská práva za nevyšetřování porušení práva na život nebo porušení zákazu mučení a jiného špatného zacházení¹¹² nebo jiných policejních excesů.¹¹³** Tyto skutečnosti však není možné ověřit, neboť GIBS o svých příslušnících odmítá poskytovat jakékoliv informace.

1.8 DOPORUČENÍ

¹¹² Zejména případy Eremiášová a Pechová proti České republice (stížnost č. 23944/04) – porušení práva na život; Kummer proti České republice (stížnost č. 32133/11) – porušení práva nebýt podroben špatnému zacházení.

¹¹³ Viz například zde:

http://iuridictum.pecina.cz/w/Excessy_Policie_%C4%8Cesk%C3%A9_republiky.¹⁸ Např. taneční oslava **Czechtek** v roce 2005 – příslušníci inspekce nebyli schopni najít policistu-pachatele brutálního útoku na taneční oslavě, přestože poškozený, kterému policista úmyslně způsobil úraz, pořídil fotografii policisty s viditelnými pěti čísly ze šesti a dodal i další důkazy. Viz článek Jiřího Kopala „Policie při bezdůvodném bití příkladně dodržuje zásadu genderové rovnosti“ ze dne 4. 5. 2006, dostupný zde:

<http://www.viaiuris.cz/index.php?p=msg&id=11>;

Případ ubitého Vietnamce v Brně v roce 2009 – přestože policisté byli za útok postaveni před soud, soudkyně se při vyhlášení rozsudku značně kriticky vyjádřila k práci policejní inspekce a státního zastupitelství. Viz článek Davida Zahumenského „Dočkáme se nezávislého vyšetřování excesů policistů a strážníků?“ ze dne 2. 9. 2010, dostupný zde:

<http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/davidzahumensky.php?itemid=10683>.

S ohledem na to, že Ivan Bílek nevyužil své zákonné možnosti přezkoumat kvality příslušníků Inspekce Policie ČR a problematické lidi do GIBS nepřevzít, další možnosti, jak by situaci mohl napravit případný nový ředitel, jsou omezené. Zákon o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů totiž taxativně vyjmenovává důvody propuštění. Nicméně určité možnosti zde stále jsou.

Doporučujeme provést **přezkum postupů bývalých a současných příslušníků tam, kde vyvstaly pochybnosti, zda bylo vyšetřování prováděno řádně a v souladu se zákonem.** Jedná se nejen o případy, kdy byla Česká republika odsouzena Evropských soudem pro lidská práva za neefektivní vyšetřování, ale též o prověření medializovaných případů.¹⁸ Dále by znovu měly být přezkoumány stížnosti poškozených nebo samotných vyšetřovaných policistů na postup příslušníků GIBS nebo bývalé policejní inspekce a jejich praktiky. Víme o řadě případů, kdy tyto stížnosti namísto vyvození odpovědnosti příslušníka byly svévolně odmítnuty jako nedůvodné.

Například v případě Kummer proti České republice karlovarský vyšetřovatel Jan Hudec ještě jako příslušník Inspekce Policie ČR mimo řadu dalších pochybení otálel s výslechem podezřelých policistů tři měsíce, což je v evidentním rozporu s právem na účinné vyšetřování policejního násilí. Takový přístup naplňuje znaky trestného činu maření úkolu úřední osoby z nedbalosti, pokud ne rovnou zneužití pravomoci úřední osoby. Podobné činy se ovšem dějí i teď za fungování GIBS, což je blíže rozvedeno v naší stínové výroční zprávě, po jejímž vydání se na nás obrací další poškození.¹¹⁴

V tomto a podobných případech lze využít § 42 odst. 1 písm. d) zákona o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, podle kterého musí být příslušník propuštěn, jestliže porušil služební slib tím, že se dopustil zavrženíhodného jednání, které má znaky trestného činu a je způsobilé ohrozit dobrou pověst bezpečnostního sboru.¹¹⁵ Takovému příslušníku může být také nabídnuta možnost odejít sám tak, že požádá o propuštění.

Dále doporučujeme **značně zvýšit informovanost občanů o tom, kdo je ve vedení GIBS, a to alespoň v rozsahu ředitele, dalších lidí z vedení a vedoucích jednotlivých specializovaných nebo územních oddělení včetně jejich kontaktů.**

Podobným způsobem zveřejňuje svou organizační strukturu spolu s fotkami vedoucích pracovníků sama Policie ČR, a to včetně služby kriminální policie a

¹¹⁴ Například se na nás obrátil kameraman, kterému při natáčení pro Českou televizi v roce 2013 měl policista úmyslně způsobit mnohočetné zlomeniny žeber. Jeho věc GIBS i přes závažnost újmy svévolně postoupila orgánu vnitřní kontroly s tím, že nejde o trestný čin.

¹¹⁵ Dle § 17 odst. 3 zákona o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů slib zní: „Slibuji na svou čest a svědomí, že při výkonu služby budu nestranný a budu důsledně dodržovat právní a služební předpisy, plnit rozkazy svých nadřízených a nikdy nezneužiji svého služebního postavení. Budu se vždy a všude chovat tak, abych svým jednáním neohrozil dobrou pověst bezpečnostního sboru. Služební povinnosti budu plnit řádně a svědomitě a nebudu váhat při ochraně zájmů České republiky nasadit i vlastní život.“

vyšetřování. Vedoucí pracovníci těžko vystupují v utajení, tudíž neobstojí argument GIBS o údajné citlivosti údajů.¹¹⁶

Domníváme se, že GIBS by o svých lidech na vedoucích pozicích měla v zájmu získání důvěry veřejnosti **zveřejňovat mnohem více informací** a kromě fotografie by měla uvádět i **stručné životopisy**. Může si tak vzít příklad z anglické nebo novozélandské inspekce, které na rozdíl od té české celkově působí otevřeným a důvěryhodným dojmem.¹¹⁷

KONTROLA ČINNOSTI GIBS

Je nepochybné, že v případě orgánu, jako je GIBS, u kterého je primárně důležitá jeho nezávislost podobně jako u soudů, je potřeba k možnosti zásahů do jeho pravomocí zvenčí přistupovat citlivě. Spíš než řešit řetězení různých kontrolních mechanismů je zapotřebí se zaměřit na předchozí bod, což je kvalitní personální obsazení a důvěryhodné fungování inspekce. Na druhou stranu by ovšem měla existovat i vnější kontrola zákonnosti postupů GIBS, která však efektivně nefunguje.

V následujícím textu jmenujeme subjekty, které jsou oprávněny nějakým způsobem zvenčí kontrolovat činnost GIBS, a vysvětlujeme, v čem jsou nedostatky:

1.9 STÁTNÍ ZÁSTUPCE

Podle § 174 trestního řádu (zákon č. 141/1961 Sb.) státní zástupce vykonává dozor nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení, a to i vůči GIBS, neboť ta je dle § 12 policejním orgánem. Státní zástupce je tak v souladu s § 157 a 174 oprávněn dávat příslušníkům GIBS závazné pokyny k vyšetřování trestných činů, vyžadovat veškeré spisy a materiály o postupu při prověřování trestního oznámení, účastnit se provádění úkonů nebo je osobně provádět, rušit nezákonná nebo neodůvodněná rozhodnutí GIBS, která může nahrazovat vlastními, přikázat, aby úkony prováděl jiný příslušník GIBS, nebo věc odejmout a přikázat jinému policejnímu orgánu (i mimo GIBS). V praxi se ovšem ukazuje, že kontrola zákonnosti prováděná státním zástupcem je neefektivní v případech vyšetřování policejního násilí i šikany policistů ze strany GIBS. Dochází standardně buď k postoupení stížností na nezákonný postup GIBS samotné GIBS, nebo dokonce ke krytí nezákonných postupů a participaci na nich ze strany státního zástupce.

Ve stínové výroční zprávě popisujeme, jak někteří **státní zástupci odmítají stížnosti proti GIBS věcně řešit** a rovnou je postupují samotné GIBS. A týká se to i případů trestních oznámení proti GIBS. V jednom případě podali poškození ke státnímu zastupitelství trestní oznámení na příslušníky GIBS kvůli jejich dlouhodobé

¹¹⁶ Navíc i podle stanoviska Úřadu pro ochranu osobních údajů č. 6/2002 – Poskytování osobních údajů o zaměstnancích – má zaměstnavatel právo sdělovat jiným osobám osobní údaje zaměstnance, které se týkají výlučně jeho pracovních aktivit a zjevně nevypovídají o jeho soukromém životě, kam dle úřadu spadá jméno a příjmení, akademický titul, funkční zařazení, kontaktní údaje zaměstnance na jeho pracoviště (číslo telefonu, faxu, adresu elektronické pošty). Dostupné zde: <http://www.uoou.cz/c-6-2002-poskytovani-osobnich-udaju-o-zamestnancich/ds-2549/archiv=0&p1=2533>.

¹¹⁷ Informace o vedení anglické The Independent Police Complaints Commission jsou dostupné zde: <http://www.ipcc.gov.uk/ourteam>; o vedení novozélandské The Independent Police Conduct Authority zde: <http://www.ipca.govt.nz/Site/about/people/People-investigators.aspx>.

nečinnosti při vyšetřování původního trestního oznámení, které se týkalo policejního násilí. Státní zástupce Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 1 Jan Binko ovšem trestní oznámení směřující proti příslušníkům GIBS postoupil samotné GIBS¹¹⁸ s nepříliš překvapivým výsledkem. GIBS neshledala žádné závažnější pochybení svých příslušníků.

Tuto praxi potvrdili i někteří účastníci kulatého stolu v Senátu, kteří se s ní také setkali. Inspekce prošetřuje sama sebe a **extrémně nízká čísla zjištěných pochybení pod vedením výše zmíněného Jiřího Taraby**, vedoucího pracoviště vnitřní kontroly, jsou značně podezřelá.²⁴ Buď vypovídají o vysoce kvalitní práci příslušníků GIBS, kteří prakticky nechybují, což se nejvíce moc pravděpodobné,²⁵ nebo nasvědčují **úmyslnému krytí vlastních pochybení**.

Situace se ovšem jeví tak, že GIBS má dokonce některé své „spolčené“ státní zástupce, kteří se přímo a ve spolupráci s GIBS podílejí na nezákonných postupech. V tomto ohledu je potřeba zmínit státního zástupce **Michala Muravského z Městského státního zastupitelství v Praze**. Ten se opakovaně podílel na kriminalizaci bývalého policejního prezidenta Petra Lessyho – poprvé při jeho obvinění z pomluvy a s tím spojeným zneužitím pravomoci a poté, co ho soud zprostil obžaloby, z údajného zneužití nemocenských dávek a z podvodu. Stejně tak obžaloval policisty, kteří si přivydělávali práci pro filmaře.

Zároveň ovšem Muravský kryl nečinnost GIBS a nevyšetřování policejního násilí v případě závažného podezření z úmyslného policejního násilí s následkem mnohočetných zlomenin žeber poškozeného. Na stížnost poškozeného odpověděl:¹¹⁹ „*Orgán GIBS na základě provedených úkonů trestního řízení nedospěl (jak mylně uvádíte) k závěru, že ublížení na zdraví není trestným činem, nýbrž vyhodnotil všechny okolnosti předmětného skutku tak, že přes existující následek – Vaše zranění, nebyly tímto naplněny veškeré zákonné znaky některého z trestných činů.*“

Je evidentní, že ze strany státního zástupce Muravského dochází k ignorování základní zásady trestního práva, že trestní odpovědnost se uplatňuje jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje využití jiného typu odpovědnosti, neboli zásady subsidiarity trestní represe a ultima ratio. Státní zástupce tak ve spolupráci s GIBS svévolně uplatňuje trestní represí tam, kde jde o podezření z méně závažných prohřešků, které lze řešit v kázeňském řízení. Na druhou stranu odmítá zjednat nápravu v případě nevyšetřování podezření ze špatného zacházení a ublížení na zdraví za situace, kdy mezinárodní úmluvy ukládají státu povinnost provést nezávislé a důkladné vyšetřování a kdy i nový trestní zákoník ochranu před těmito činy zařadil na první místo. Popsaná spolupráce mezi GIBS a tímto státním zástupcem vede k tomu, že podezření z politického zneužívání inspekce popsané v důvodové zprávě ke GIBS trvá i nadále.

¹¹⁸ Vyrozumění Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 1 ze dne 7. 2. 2013, č. j. 0 SZN 25/2013-8. ²⁴ V odpovědi na žádost o informace nám bylo sděleno, že v roce 2012 z celkem 124 stížností na úřední postup a jednání příslušníků GIBS byly dvě shledány důvodnými a jedna částečně důvodnou. To je zcela v nepoměru se statistikami u stížností na policisty, u kterých je shledána důvodnou každá osmá stížnost. ²⁵ Zejména s ohledem na hodnocení činnosti GIBS ze strany odborné i laické veřejnosti na debatě pořádané ProPolice dne 6. 6. 2013 (videozáznam je dostupný zde:

<https://www.youtube.com/watch?v=PGFdIqo6vq4&list=PLED416724108698A9>) nebo na kulatém stole v Senátu ČR dne 9. 12. 2013 (přepis je zde: <http://senat.cz/xqw/xervlet/psenat/htmlhled?action=doc&value=70587>).

¹¹⁹ Vyrozumění Městského státního zastupitelství v Praze ze dne 27. 8. 2013, č. j. 2 KZN 331/2013-14.

Další státní zástupce Městského státního zastupitelství v Praze, který stojí za zmínku, je Michal Zachystal. Ten také kryl nezákonný postup GIBS při vyšetřování podezření z nelidského a ponižujícího zacházení, který spočíval v nečinnosti a postoupení trestního oznámení samotné policii, tedy nikoliv nezávislému orgánu. Na státního zástupce se obrátila poškozená se stížností na nečinnost inspekce, která nijak nereagovala na její trestní oznámení, ve kterém popisovala nelidské a ponižující zacházení ze strany policistů ve formě bití a rasistického a sexistického ponižování. Státní zástupce Zachystal poškozené odpověděl, že je zřejmé, že „nelze konstatovat nečinnost Generální inspekce bezpečnostních sborů, neboť podání bylo po vyhodnocení neprodleně postoupeno příslušnému orgánu k vyřízení“.¹²⁰ Podle médií měl Zachystal hájit nezákonné postupy dřívější Inspekce ministra vnitra v případech nezákonných odposlechů.²⁸

Dále je namístě zmínit případ Kummer proti České republice, který se týkal porušení práva nebýt podroben špatnému zacházení a porušení práva na účinné vyšetřování tohoto podezření. Zde kromě inspekce selhali státní zástupci, kteří svévolně nerespektovali požadavky Evropského soudu pro lidská práva ohledně účinného vyšetřování a zamítli stížnosti poškozeného. Státní zástupce Roman Šustáček z Okresního státního zastupitelství Plzeň-město a státní zástupkyně Irena Kondrová z Krajského státního zastupitelství v Plzni kryli nezákonný postup inspekce a patrně nebyli nijak postihnuti za porušení základních práv stěžovatele.

Z naší zkušenosti vyplývá, že **u státních zástupců je krytí nezákonných praktik GIBS** namísto dodržování zákona a práv poškozených, ale i obviněných **častým jevem**. Příčinou patrně není vždy jen zlý úmysl, ale **jiné hodnotové priority**, kdy státní zástupci považují za závažnější spíše korupci a organizovaný zločin v řadách policistů než policejní násilí či kriminalizaci a šikanu nepohodlných policistů. Důsledkem je, že **kontrola zákonnosti postupů GIBS ze strany státního zastupitelství není v těchto oblastech efektivní**.

1.10 PŘESEDÁ VLÁDY

Podle § 1 odst. 2 zákona o GIBS je ředitel GIBS z výkonu své funkce odpovědný předsedovi vlády, který jej jmenuje a odvolává na návrh vlády a po projednání v bezpečnostním výboru Poslanecké sněmovny. Podle § 2 zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, ve věci služebního poměru ředitele GIBS včetně rozhodování o odměnách jedná a rozhoduje předseda vlády. Z výkladu uvedeného ustanovení o odpovědnosti ředitele GIBS předsedovi vlády lze dovodit možnost občana upozornit předsedu vlády na protiprávní jednání ředitele GIBS. Ovšem i zde – podobně jako u státního zastupitelství – dochází k tomu, že předseda vlády podnět nebo stížnost sám nebo prostřednictvím svých podřízených neřeší a namísto toho věc postoupí samotné inspekci, která pak buď nereaguje vůbec, nebo pochybení neshledá.¹²¹

1.11 STÁLÁ KOMISE PRO KONTROLU ČINNOSTI GENERÁLNÍ INSPEKCE BEZPEČNOSTNÍCH SBORŮ

Podle § 57 zákona o GIBS vykonává tento kontrolní orgán zřízený Poslaneckou sněmovnou kontrolu činnosti inspekce, včetně kontroly použití odposlechů. Komise

¹²⁰ Vyrozumění Městského státního zastupitelství v Praze ze dne 4. 12. 2013, č. j. 2KZN212/2013-8. ²⁸ Viz článek „Inspekce vnitra zřejmě nezákonně zatajila soudci jména odposlouchávaných“, dostupný na webu České advokátní komory: <http://old.cak.cz/scripts/detail.php?id=1645>.

¹²¹ Vyrozumění předsedy Vlády ČR Petra Nečase ze dne 22. 1. 2013, č. j. 18445/2012-OSV.

provádí kontrolu v organizačních částech inspekce a její podmínkou je vyrozumění předsedy vlády. Ředitel GIBS předkládá komisi pravidelné zprávy o činnosti. Úprava je v podstatě takto stručná a neříká nic bližšího o tom, co a jakým způsobem komise může kontrolovat.

Komise ve volebním období 2010–2013 **neposkytovala prakticky žádné informace o své činnosti** a na webu Poslanecké sněmovny je pouze seznam devíti členů. Na naši žádost o informace a po urgenci komise sdělila, že v roce 2012 vyřizovala celkem 12 podání, z toho devět stížností a tři podněty, ale žádná stížnost nebyla shledána důvodnou.

Nová komise pro volební období od roku 2013 má stejný počet členů. **Předsednické funkce komise ovšem vykonávají osoby, které jsou pro kontrolní činnost GIBS ve střetu zájmu anebo u nich není pravděpodobné, že by měly motivaci efektivní kontrolu provádět.**

O předsedovi **Václavu Klučkovi z ČSSD** je známo, že je dobrý kamarád Ivana Bílka, a i z jeho aktuálního vystupování je evidentní, že nebude činit inspekci problémy.¹²² Obdobně je na tom místopředsdkyně **Jana Černochová z ODS**, která při projednávání zákona o GIBS ve Výboru pro bezpečnost v roce 2011 striktně odmítla, aby funkci ředitele GIBS mohla vykonávat pouze osoba, která nebyla příslušníkem kontrolovaných bezpečnostních sborů. Odůvodnila to tehdy tak, že jinak by šlo o diskriminaci, přitom z právního hlediska to byl nesmyslný a absurdní argument. O žádnou diskriminaci by jít nemohlo, neboť by šlo o legitimní podmínku pro výkon funkce stanovenou zákonem, stejně jako je stanovena řada jiných podmínek pro výkon různých funkcí. Černochová, která má úzké vazby na Ivana Langra (stejně jako ředitel GIBS Bílek), tak otevřela dveře ke jmenování Ivana Bílka na post ředitele GIBS, což evidentně bylo cílem.

Nezbývá tedy než důvěřovat zbývajícím členům komise, že vyvinou snahu o efektivní kontrolu GIBS, která bude mít jinou formu než tradiční společné konzumace chlebičků s ředitelem GIBS, a že budou o svých kontrolách i o vyřizování podnětů občanů transparentně informovat veřejnost.

1.12 VEŘEJNOST

Podle § 56 zákona o GIBS může každý upozornit GIBS na skutečnost, že její pracovník se dopustil protiprávního jednání. Inspekce má povinnost upozornění přijmout a do 30 dnů vyrozumět oznamovatele na jeho žádost o přijatých opatřeních. Stejně tak může každý podat trestní oznámení nebo žádost o informace nebo si může přečíst výroční zprávu GIBS a reagovat na ni.

Kontrolu ze strany veřejnosti ovšem nelze vykonávat bez součinnosti GIBS, bez motivace jejích pracovníků řádně prošetřovat stížnosti a bez ochoty poskytovat informace v souladu se zákonem. **Způsob vyřizování stížností a trestních oznámení na sebe sama** je již naznačen výše – vedoucí vnitřní kontroly Jiří Taraba shledává, že **prakticky všechny jsou nedůvodné.**

Co se týče poskytování informací a zodpovídání žádostí o informace, GIBS **přístup k informacím značně filtruje, nebo dokonce nezákonně odpírá.** Například v rozporu

¹²² Viz vystoupení Václava Klučky v pořadu ČT24 dne 13. 2. 2014, kde říká, že nevidí žádné slabiny kontroly GIBS a že personálních změn není třeba, když je inspekce teprve ve třetím roce působení. Člen komise, který by chtěl skutečně provádět efektivní kontrolu GIBS, by se jistě vyjádřil jinak s ohledem na celou řadu závažných pochybení GIBS, které postupně vycházely najevo – zejména že je inspekce nečinná při vyšetřování špatného zacházení a nemá v této oblasti prakticky žádné výsledky. Dostupné zde: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10101491767-studio-ct24/214411058280213/>.

s judikaturou Nejvyššího správního soudu odmítá GIBS poskytnout informace o odměnách vedoucích pracovníků. Odmítá také poskytnout bližší informace o výsledcích vyšetřování podezření z mučení a jiného nelidského a ponižujícího zacházení, což byl primární důvod zřízení GIBS na základě mezinárodních závazků. Bližší informace jsou uvedeny v naší stínové výroční zprávě.

GIBS také zveřejnila svoji zprávu o činnosti za rok 2012 se značným prodlením, a to až nyní – v březnu 2014. Nám se ji podařilo získat na základě opakovaných žádostí o informace na podzim roku 2013. GIBS má ze zákona o svobodném přístupu k informacím povinnost poskytnuté informace zveřejnit, avšak po dobu půl roku tuto povinnost ignorovala. Problémem je také pozdní zpracování a poskytnutí výroční zprávy, kterou například ombudsman musí zpracovat do konce března. Vláda výroční zprávu GIBS projednávala až v září 2013, patrně ji tedy dostala krátce předtím.

1.13 DALŠÍ KONTROLNÍ ORGÁNY

Ještě další orgány jsou oprávněny v určitém rozsahu provádět vnější kontrolu, jedná se například o Nejvyšší kontrolní úřad, Úřad pro ochranu osobních údajů, Kancelář veřejného ochránce práv (kromě trestního řízení). Možnosti kontroly se ovšem netýkají těch nejzásadnějších oblastí – povinnosti GIBS účinně vyšetřovat podezření ze špatného zacházení nebo nezákonných postupů v trestním řízení.

1.14 DOPORUČENÍ

Je žádoucí, aby kontrola GIBS probíhala co nejtransparentnějším a důvěryhodným způsobem ze strany všech institucí vnější kontroly.

Je zbytečné doporučovat, aby **státní zástupci** dodržovali zákon a závazné mezinárodní úmluvy. To je jejich povinnost ze zákona. Měli by dohlížet na zákonnost postupů GIBS, **věcně řešit stížnosti poškozených a nikoliv je pouze automaticky předávat inspekci**, na jejíž postup si poškozený stěžuje. V odůvodněných případech by měli využívat svého práva věc inspekci odejmout a přikázat jinému policejnímu orgánu. Zásadní je jejich **proškolení z hlediska dodržování požadavků Evropského soudu pro lidská práva na účinné vyšetřování** a jejich implementace do praxe.

Stálá komise pro kontrolu činnosti GIBS by měla být (ostatně stejně jako GIBS) důvěryhodná, což zajistí opatření proti střetu zájmů a transparentnost její činnosti.

Vzhledem k tomu, že se jedná o kontrolní orgán, je nepřijatelné, aby jeho členy byly osoby nikoliv v neutrálním, ale v přátelském vztahu k osobě ředitele GIBS. V tomto směru by měla být změněna právní úprava a **opatření proti střetu zájmů** by mělo vyplývat přímo ze zákona například formou povinného prohlášení člena komise o střetu zájmů.

Komise by měla na web umístit **informace o své činnosti**, kontrolách a o svých zjištěních (pokud se nejedná o důvodně utajované informace), o tom, jakým způsobem vyřizuje podněty a dotazy občanů, a také své výstupy a odpovědi občanům (při respektování ochrany osobních údajů). Také by se měla zabývat zprávou o činnosti GIBS za rok 2012 a vytknout zpoždění s jejím předložením a pro příště stanovit termín pro její předložení.

S ohledem na dosavadní činnost komise by bylo optimální do zákona **zakotvit smíšenou povahu komise**, která by byla tvořena nejen poslanci, ale i zástupci

některých klíčových institucí, například z Kanceláře veřejného ochránce práv nebo z oddělení Ministerstva spravedlnosti, které zastupuje stát před Evropským soudem pro lidská práva. Stálo by za to, zvážit též výhody a nevýhody účasti zástupců kontrolovaných bezpečnostních sborů nebo neziskového sektoru.

Vzhledem k tomu, že veřejné kontrole činnosti GIBS brání sama GIBS porušováním zákona o svobodném přístupu k informacím i pozdním zpracováním výroční zprávy a jejím nezveřejněním, je zapotřebí, aby komise kladla důraz i na **kontrolu dodržování informačního zákona ze strany GIBS**.

EFEKTIVNÍ VYŠETŘOVÁNÍ POLICEJNÍHO NÁSILÍ

Účinné, nezávislé a nestranné vyšetřování případů, kdy je zde podezření, že příslušník bezpečnostního sboru zasáhl do práva na život nebo do práva nebýt podroben mučení, nelidskému a ponižujícímu zacházení (zkráceně špatnému zacházení), bylo hlavním důvodem vzniku GIBS. Důvodová zpráva k zákonu o GIBS uvádí, že vznik GIBS mělo za cíl dosáhnout souladu s mezinárodními úmluvami, ze kterých uvedený požadavek na účinné vyšetřování vyplývá.

Dřívější inspekce (Inspekce Policie ČR nebo Inspekce ministra vnitra) požadavek účinného a nezávislého vyšetřování nespĺňovaly formálně ani materiálně. Formálně spadaly pod Ministerstvo vnitra, tudíž nebyly nezávislé. Materiálně pak jejich vyšetřování policejního násilí vypadalo běžně tak, že se snažily nic nevyšetřit.¹²³ V tomto druhém bodě se ovšem po vzniku GIBS nic nezměnilo. Inspekce nadále používá k nevyšetřování dvě metody

- **částečná nebo úplná nečinnost** (nevyslechnutí poškozených a svědků ani podezřelých policistů, nezajištění důkazů, např. videozáznamů, zdravotnické dokumentace apod., nevyrozumění oznamovatele);
- **posouzení věci jako „stížnosti“ a její předání samotné policii**, přestože obsah podání zjevně nasvědčuje podezření z nelidského a ponižujícího zacházení, typicky s újmou na zdraví, a přestože orgán policie není nezávislým orgánem pro vyšetřování těchto podezření.

Ve stínové výroční zprávě popisujeme podrobněji dva případy podezření z policejního násilí s újmou na zdraví poškozených, s kterými jsme spolupracovali:

V prvním případě bylo poškozeným, kteří šli okamžitě po incidentu s policií osobně učinit oznámení na GIBS, řečeno, že **nefunguje technika**, nemůže s nimi tedy být sepsán záznam a vyšetřovatelé se jim ozvou následně. Když se jim nikdo neozval, poškození po dvou měsících podali písemné trestní oznámení ke státnímu zastupitelství, které je postoupilo inspekci. Ta byla **opět nečinná** a poškozené ani nepředvolala k podání vysvětlení, proto požádali o nahlédnutí do spisu. Teprve poté (šest měsíců od události s policisty) jim bylo doručeno **vyrozumění** zpracované Pavlem Křivánkem a podepsané Petrem Frýbou z 11. oddělení GIBS, **že věc byla**

¹²³ Viz například již zmíněný případ Kummer proti České republice nebo viz článek Roberta Cholenského „Vzkaz od ministra vnitra“ ze dne 21. 12. 2005 dostupný zde: <http://www.viaiuris.cz/index.php?p=msg&id=17> nebo článek Jiřího Kopala „Policie při bezdůvodném bití příkladně dodržuje zásadu genderové rovnosti“ ze dne 4. 5. 2006 dostupný zde: <http://www.viaiuris.cz/index.php?p=msg&id=11>.

vyhodnocena jako pouhá stížnost a postoupena samotné policii, která ovšem neshledala žádné pochybení.

Druhý případ byl částečně popsán výše u postupu státního zástupce Zachystala. Poškozená ve svém trestním oznámení popsala bití a rasistické a sexistické urážky ze strany policistů a doložila lékařským potvrzením újmu na zdraví. Trestní oznámení ovšem omylem poslala policii, která jej nepostoupila GIBS a věc začala prověřovat sama. Policejní orgán přitom „zapomněl“ zajistit videozáznamy ze služebny a nakonec dospěl k závěru, že nedošlo k žádnému pochybení policistů. Poškozená proto podala **nové trestní oznámení a adresovala jej již správně GIBS, ovšem zůstalo řadu měsíců bez jakékoliv reakce**. Po neúspěšné stížnosti ke státnímu zástupci se poškozená obrátila na Ústavní soud.

Po semináři o GIBS v Senátu v prosinci 2013 a po medializaci stínové výroční zprávy se nám ozvali další poškození s podobnými zkušenostmi. Za zmínku stojí zejména **případ 62letého vysokoškolsky vzdělaného kameramana**, kterému měl policista při natáčení demonstrace před Ministerstvem práce a sociálních věcí v roce 2013 dát bezdůvodně silně pěstí do žeber a způsobit mu tak mnohočetné zlomeniny. Muž podal trestní oznámení, které zakončil následovně:

„Již 34 let pracuji jako kameraman, různých demonstrací, válečných situací a rizikových natáčení jsem se účastnil nepočítaje jak u nás, tak po celém světě a nikdy jsem se neseťkal s podobnou agresivitou, jakou jsem zažil 28. 1. 2013 před Ministerstvem práce a sociálních věcí v Praze. Pokud tento čin nebude potrestán, může se příště stát, že tento agresor bude zabíjet.“

I přes závažnost újmy na zdraví příslušníci 11. oddělení GIBS Petr Frýba (již zmíněný) a Pavel Vaniš případ kameramana bez provedení vyšetřování **svévolně posoudili jako „stížnost“ a postoupili jej orgánu vnitřní kontroly policie** s tím, že nejde o trestný čin. Tento postup schválil státní zástupce Muravský, jak je podrobněji popsáno výše.

Přestože výše uvedené případy nasvědčují podezření ze špatného zacházení, které představuje povinnost státu provést účinné vyšetřování, byla **porušena snad všechna kritéria účinného vyšetřování**.

Mezi kritéria účinného vyšetřování špatného zacházení patří **nezávislost a nestrannost, důkladnost, rychlost, odborná způsobilost a zapojení oběti a kontrola veřejnosti**.¹²⁴ Účinné vyšetřování je podle Evropského soudu pro lidská práva „*schopné vést k určení, zda použití síly bylo nebo nebylo za daných okolností oprávněné, a k identifikaci a potrestání odpovědných osob. Orgány musí přijmout přiměřené kroky, jež mají k dispozici, pro zajištění důkazů o incidentu, včetně mimo jiné očitých svědectví a použití forenzních metod. Závěry šetření musí být založeny na důkladné, objektivní a nestranné analýze všech relevantních skutečností [...]* Jakékoliv nedostatky ve vyšetřování, které podřívají jeho schopnost zjistit okolnosti případu nebo odpovědné osoby, povedou k rozporu s požadovanou mírou efektivnosti.“¹²⁵ Soud také ve své judikatuře vyžaduje, aby již prvotní úkony ve vyšetřování prováděli nezávislí vyšetřovatelé.

¹²⁴ Viz manuál Rady Evropy „Effective investigation of ill-treatment. Guidelines on European standards“ z roku 2009, dostupný zde:

<http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/capacitybuilding/publi/materials/1121.pdf>.

¹²⁵ Rozsudek velkého senátu ve věci Nachova a další proti Bulharsku ze dne 6. 7. 2005 č. 43577/98, § 113. ³⁴ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2886/13 ze dne 29. 10. 2013.

Na tyto požadavky a judikaturu odkazuje také Ústavní soud, který se v nedávném rozhodnutí³⁴ věnoval právu poškozených na účinné vyšetřování a dovodil v něm následující pravidla či principy

- přezkum účinného vyšetřování zahrnuje 1) přezkum, zda v dané věci byla povinnost jej provést, a pokud ano, tak 2) přezkum, zda byly splněny požadavky pro účinné vyšetřování;
- **požadavek účinného vyšetřování je procesní povinností tzv. náležitě péče** bez ohledu na výsledek, jinými slovy splnění účinného vyšetřování se hodnotí podle toho, zda byla vyšetřování věnována náležitá péče a řádná snaha, nikoliv podle výsledku této snahy;
- orgány činné v trestním řízení se musí vypořádat s důkazními návrhy oběti a nesmí opomenout důležité procesní úkony.

GIBS se systematicky formou nečinnosti nebo postoupením věci policii svévolně vyhýbá účinnému vyšetřování případů, které představují podezření z absolutně zakázaného špatného zacházení. **Tato praxe, podporovaná některými státními zástupci, je v rozporu s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva a se standardy pro účinné vyšetřování. Vede k tomu, že společensky nebezpečné případy se nedostávají tam, kam patří – před nezávislý soud.**

Problémem je také **netransparentnost vyšetřování případů špatného zacházení a nedostatek informací** o nich, přestože **veřejná kontrola je jedním z kritérií účinného vyšetřování**. Ovšem GIBS odmítá o těchto řízeních poskytovat jakékoliv konkrétní informace.

Ve zprávě o činnosti inspekce za rok 2012 **GIBS věnuje tématu „delikvence a trestná činnost s podezřením na mučení a jiné nelidské a kruté zacházení“ pouze jednu stranu A4** (z 60stránkového dokumentu) s velmi obecnými informacemi a statistikami, bez uvedení jakýchkoli informací o konkrétních případech. Zajímavá je ovšem informace o tom, že tyto případy jsou často odkládány z důvodu důkazní nouze a neprokázání podezření. Nicméně GIBS na toto své zjištění nereaguje žádným metodickým doporučením, které by se snažilo důkazní nouzi předcházet.

Na základě žádosti o informace jsme požádali GIBS o konkrétní informace k vyšetřování podezření ze špatného zacházení a chtěli jsme její konečné anonymní výstupy v těchto případech (usnesení o odložení věci, vyrozumění o postoupení policii, návrh na podání obžaloby apod.). **GIBS odmítla informace poskytnout s odůvodněním, že je žádost příliš obecná.** Nejde ovšem o zákonný důvod odepření informací – sama GIBS ve výroční zprávě uvádí, že takových případů řešila celkem 153, takže je zřejmé, že žádost není obecná, ale vztahuje se právě na tento okruh případů. Proti nezákonnému odepření informací jsme podali správní žalobu k soudu.

1.15 DOPORUČENÍ

Nezbytným základem pro účinné vyšetřování podezření ze špatného zacházení v případech, kdy je podezřelým příslušník bezpečnostního sboru, je, aby tímto úkolem byli pověřeni kompetentní a motivovaní lidé. Nekompetence a nezákonné postupy současné GIBS ve spolupráci s některými státními zástupci jsou popsány výše, včetně doporučení k výměně vedení GIBS, proškolení státních zástupců v oblasti účinného

vyšetřování těchto podezření a uplatňování jejich kárné odpovědnosti v případě nezákonných postupů.

Nové vedení GIBS by mělo využít svého oprávnění a zároveň úkolu upraveného v § 2 odst. 5 zákona o GIBS a **vydat metodické doporučení vztahující se k zajištění účinného vyšetřování případů špatného zacházení** a prosazovat jeho používání. Metodické doporučení by mělo obsahovat kritéria v souladu s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva pro rozpoznání podezření ze špatného zacházení a jeho vztah k jiným trestným činům nebo přiměřenosti postupu dle zákona o Policii ČR. Dále by mělo obsahovat povinnost orgánů vnitřní kontroly policie a dalších bezpečnostních sborů taková oznámení okamžitě postoupit inspekci a povinnost GIBS provést účinné vyšetřování.

Kromě toho je vhodné **zakotvit principy účinného vyšetřování přímo do zákona** (do trestního řádu), konkrétně stanovit povinnost policejního orgánu okamžitě předávat inspekci případy podezření, že příslušník bezpečnostního sboru zasáhl do práva na život nebo do práva nebýt podroben špatnému zacházení.¹²⁶

A poslední doporučení se týká **transparentnosti vyšetřování špatného zacházení**, neboť jedno z kritérií účinného vyšetřování je právě **kontrola ze strany veřejnosti**. Proto by GIBS měla **přiměřeně informovat o všech případech vyšetřování těchto podezření včetně výsledku šetření**, pochopitelně při respektování ochrany soukromí osob a omezení v trestním řádu. Ve zprávě o činnosti inspekce za rok 2012 GIBS věnuje tomuto tématu pouze jednu stranu A4 s velmi obecnými informacemi.

TRANSPARENTNOST, DŮVĚRYHODNOST A PREVENTIVNÍ FUNKCE GIBS

Na téma transparentnost, důvěryhodnost a preventivní funkce GIBS je již téměř vše roztržštěně uvedeno výše nebo v naší stínové výroční zprávě, takže nezbyvá než vše stručně shrnout.

- GIBS „se tváří“ otevřeně,³⁶ ale ve skutečnosti odmítá informovat veřejnost v oblastech, které ji nejvíc zajímají – například výsledky vyšetřování vlastních pochybení GIBS, vyšetřování podezření ze špatného zacházení, odpovědnost příslušníků GIBS za nezákonné trestní stíhání policistů apod.;
- GIBS **v rozporu se zákonem o svobodném přístupu k informacím odmítá poskytovat informace**, zejména o výši platů a odměn vedoucích pracovníků, o výstupech vyšetřování policejního násilí, o personálním složení vedoucích pracovníků, kteří nepracují v utajení;

¹²⁶ Viz připomínky Ligy lidských práv a Centra ProPolice / Otevřená společnost, o.p.s. k zákonu o GIBS.

Připomínky jsou dostupné zde: http://llp.cz/wp-content/uploads/Pripominky_inspekce_2011.pdf.³⁶ Viz naposled tiskový brífink dne 12. 3. 2014 - <http://www.gibs.cz/tiskove-zpravy/pozvanka-na-tiskovubrifink>.

- GIBS **nezveřejňuje na svém webu všechny zodpovězené dotazy**, jak jí ukládá zákon o svobodném přístupu k informacím;
- GIBS nezveřejňuje na svém webu **žádné bližší informace o svých pracovnících na vedoucích pozicích** na rozdíl od např. anglické a novozélandské inspekce, kde lze najít i životopisy, případně fotografie;
- GIBS zpracovala pozdě svoji **zprávu o činnosti za rok 2012**, po opakovaných urgencích nám ji na základě žádosti o informace poskytla až v září roku 2013, následně ji nezveřejnila,

jak jí ukládá zákona o svobodném přístupu k informacím, a zveřejnila ji až nyní – v březnu 2014, tedy v době, kdy například úřad ombudsmana předkládá zprávu za loňský rok;

- GIBS **nezveřejňuje svá metodická doporučení a v oblasti vyšetřování podezření ze špatného zacházení ani žádné nevydala**, přestože upozornila na problém důkazní nouze, který se v těchto případech vyskytuje a který je možné vhodnou metodikou řešit.

1.16 DOPORUČENÍ

- Dohled Stálé komise pro kontrolu činnosti GIBS nad dodržováním zákona o svobodném přístupu k informacím a nad včasným odevzdáváním výročních zpráv GIBS;
- Úprava webových stránek GIBS směrem k větší otevřenosti a transparentnosti (dobrým příkladem může být Kancelář veřejného ochránce práv – www.ochrance.cz);
- Včasné zveřejňování všech relevantních dokumentů, jako jsou výroční zpráva, metodická doporučení, zodpovězené dotazy dle zákona o svobodném přístupu k informacím.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Bc. Kristýna Černíková

Obor: Evropská hospodářskosprávní studia

Forma studia: kombinované studium

Název práce: Účel a úkoly Generální inspekce bezpečnostních sborů v trestním právu

Rok: 2014

Počet stran textu bez příloh: 62

Celkový počet stran příloh: 25

Počet titulů českých použitých zdrojů: 21

Počet internetových zdrojů: 12

Vedoucí práce: JUDr. Jan Černý